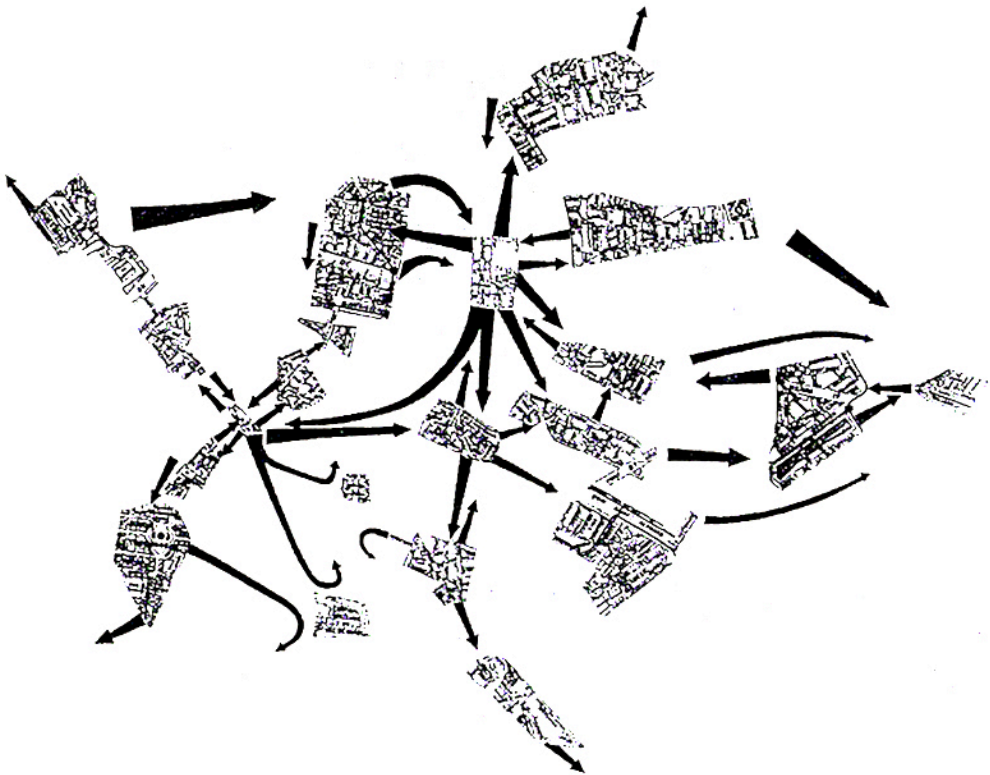

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

απ' την παρανομία
στο πανεπιστήμιο
και πάλι πίσω

ελευθεριακή παρέμβαση φιλοσοφικής

Αθήνα 2010

Μετανάστες στην Εκπαίδευση

“Από την παρανομία στο πανεπιστήμιο και πάλι πίσω”

ελευθεριακή παρέμβαση φιλοσοφικής

Αθήνα
2010

- * Η μπροσούρα “Μετανάστες στην Εκπαίδευση” τυπώθηκε στην Αθήνα τον Απρίλιο του 2010 σε 500 αντίτυπα.
 - * Η εικόνα στο εξώφυλλο είναι έργο του Γκί Ντεμπόρ με τίτλο *“Η γυμνή πόλη: απεικόνιση της θεωρίας των ψυχογεωγραφικών κόμβων”* του 1957.
- © Δεν υπάρχει κανένα copyright πάνω στην μπροσούρα.

αφιερώνεται στη συντρόφισσα Α.

Περιεχόμενα

Αντί προλόγου	8
A. Μετανάστευση, παραμονή και εργασία	9
Ξένος μέσα στα σύνορα κάποιων άλλων	9
Ποιοι και γιατί	9
Πώς.....	12
Στην περιστρεφόμενη πόρτα παρανομίας και νομιμότητας	14
Αρχή του κύκλου: απ' το κέντρο κράτησης στην Πέτρου Ράλλη.....	14
Άδειες εργασίας, άδειες παραμονής, ιθαγένεια	16
Το αυγό του φιδιού	19
Η επώαση	19
Η εκκόλαψη.....	20
B. Σχολείο	23
Νομικό πλαίσιο / εισαγωγή στο σχολείο	23
Διαπολιτισμική εκπαίδευση	24
Η διαπολιτισμική εκπαίδευση στην Ελλάδα: τάξεις υποδοχής, φροντιστηριακά τμήματα και διαπολιτισμικά σχολεία	26
Η περίπτωση του 132ου Δημοτικού Σχολείου Γκράβας	28
Εθνοκεντρισμός στην εκπαίδευση και διάχυτος ρατσισμός	29
Γ. Πανεπιστήμιο	38
Κοινωνικός αποκλεισμός και τριτοβάθμια εκπαίδευση	38
Νομικό πλαίσιο και αορατότητα	40
Αντί επιλόγου	45
Σημειώσεις	48
Πηγές	55
Ιστοσελίδες	57
ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ	58

Την τελευταία περίοδο, από το φθινόπωρο του 2009, μέσα από συζητήσεις, προκυρήξεις, εκτενέστερα κείμενα και αφίσες, προσπαθήσαμε να καταδείξουμε διάφορες όψεις του αποκλεισμού των μεταναστών από την κοινωνική ζωή γενικά και την εκπαίδευση ειδικότερα. Η απόφασή μας να ασχοληθούμε με τη θέση των μεταναστών στην εκπαίδευση και να συγγράψουμε τη συγκεκριμένη μπροσούρα είναι επομένως κομμάτι της γενικότερης πολιτικής μας ενασχόλησης με τη μετανάστευση και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Απορρέει όμως και από τη βιωμένη εμπειρία μας μέσα στους πανεπιστημιακούς χώρους · αφενός δεν βλέπαμε και δεν βλέπουμε μετανάστες στο ελληνικό πανεπιστήμιο, αφετέρου δεν συναντούσαμε και δεν συναντούμε πολιτικό λόγο πάνω σ' αυτό το ζήτημα. Αυτό σημαίνει ότι ο αποκλεισμός τους από το πανεπιστήμιο συμπληρώνει τον απόκλεισμό τους από όλες τις υπόλοιπες πλευρές της κοινωνικής ζωής, και, κυρίως, συντελεί στην εκμετάλλευση και καταπίεσή τους. Ξεκινώντας από αυτές τις πρώτες παρατηρήσεις, προσπαθούμε να δείξουμε με ποιον τρόπο το πανεπιστήμιο εντάσσεται στον κύκλο παρανομίας και νομιμότητας τον οποίο βιώνει κάθε μετανάστης και μετανάστρια από τη στιγμή που έρχεται ή γεννιέται στη χώρα.*

Αθήνα, άνοιξη 2010**

* Οι σημειώσεις που μπαίνουν με αριθμούς παρατίθενται στο κάτω μέρος της σελίδας, ενώ όσες μπαίνουν με γράμματα παρατίθενται στο τέλος του κειμένου.

** Το μεγαλύτερο μέρος του κειμένου γράφτηκε πριν την κατάθεση του νέου νομοσχεδίου για την ιθαγένεια και την ακόλουθη συζήτηση γύρω απ' αυτό. Παρόλα αυτά θεωρούμε ότι το εν λόγω νομοσχέδιο δεν αγγίζει ούτε την κατάσταση που περιγράψαμε ούτε τον τρόπο που την προσεγγίζουμε. Συνεπώς δε θεωρήσαμε κρίσιμη κάποια αναφορά, προσθήκη ή διόρθωση.

Αντί προλόγου

Όταν μιλάμε για τη θέση των παιδιών μεταναστών στην ελληνική εκπαίδευση, υπάρχουν δύο τρόποι να αντιμετωπίσουμε το θέμα, ο καθένας απ' τους οποίους μας οδηγεί (α) σε επιλογή διαφορετικών στοιχείων για ανάλυση, (β) στην παρακολούθηση διαφορετικού τύπου πρακτικών και (γ) κυρίως στην εξαγωγή διαφορετικών πολιτικών συμπερασμάτων. Ο πρώτος τρόπος είναι να απομονώσουμε να παιδιά των μεταναστών από τη γενικότερη κοινωνική και ταξική θέση κάθε παράνομου ή νόμιμου μετανάστη στην ελληνική επικράτεια, να απομονώσουμε τη θέση τους στην ελληνική εκπαίδευση από τη θέση τους στους υπόλοιπους κοινωνικούς θεσμούς και χώρους, να απομονώσουμε τέλος το ίδιο το εκπαιδευτικό σύστημα από την κοινωνική εικόνα που έχουμε για το ρατσισμό και τον αποκλεισμό των μεταναστών εν γένει στη χώρα. Απ' αυτήν τη σκοπιά, η παρουσία, η απουσία ή ο τρόπος συμμετοχής ενός μετανάστη στην ελληνική εκπαίδευση είναι ένα θέμα που συχνά περιστελέεται σε στατιστικά στοιχεία, γίνεται πεδίο ανάλυσης του εκπαιδευτικού ή του ακαδημαϊκού, και αντιμετωπίζεται με αποσπασματικούς όρους επί μέρους παιδαγωγικών ρυθμίσεων, μικρο-νομοθετημάτων, και κυρίως, θάβεται κοινωνικά κάτω απ' την αδιαφορία και την αμνησία. Ο λόγος που εμείς επιλέγουμε να προσεγγίσουμε διαφορετικά το θέμα δεν είναι ακαδημαϊκός ούτε απλά μεθοδολογικός, αλλά πολιτικός. Όλα τα παραπάνω οδηγούν σκόπιμα (τουλάχιστον όσο σκόπιμη είναι κάθε πράξη που αναπαράγει την ιεραρχία και την καταπίεση) στην δικαιολόγηση του ίδιου του κοινωνικού αποκλεισμού των μεταναστών (αγνοώντας τον) και την ένδυση των θεσμών της εκπαίδευσης με ένα μανδύα ουδετερότητας που δεν αξίζουν. Επιλέγουμε να αναλύσουμε τον αποκλεισμό των μεταναστών απ' την εκπαίδευση σε μία διπλή προοπτική, και πάντα σε συνάρτηση με την κοινωνική και ταξική τους θέση: αφενός, το νομικό πλαίσιο υποδοχής και συμμετοχής τους στο σχολείο δεν είναι μία λίγο-πολύ αδιάφορη νομοθετική πράξη ανάμεσα σε πολλές άλλες, αλλά αφετέρου είναι η νομοθετική πλευρά μίας διευρυμένης κρατικής στρατηγικής για τη μετανάστευση. Οι ρυθμίσεις που αφορούν τους μετανάστες και την εκπαίδευση είναι τόσο "αθώοι", όσο και οι νόμοι για την είσοδο, την παραμονή και την εργασία τους στη χώρα – είναι στη φύση τους ρατσιστικοί και καταπιεστικοί. Σε βαθύτερο επίπεδο όμως (και αυτή είναι η δεύτερη πλευρά της οπτικής μας), ψηφίζονται και εφαρμόζονται για να επικυρώσουν και να διευκολύνουν τις ίδιες τις πραγματικές κοινωνικές σχέσεις που δημιουργούν και αναπαράγουν τον αποκλεισμό και την εκμετάλλευση. Ο ρατσιστικός νόμος λύνει τα χέρια σε σε κάθε αφεντικό (μικρό και μεγάλο) που θέλει φτηνή, μαύρη εργασία σε συνθήκες δουλείας, σε κάθε ελληναρά που θέλει να υπηρετείται σεξουαλικά από "εξωτικές" αλλοδαπές, σε κάθε νοικοκυριό που απασχολεί "γυναίκα για τις δουλειές", σε κάθε είδους μπάτσο και στρατιωτικό, και γενικά βολεύει κάθε πλευρά του ρατσιστικού-εθνικιστικού συμπλέγματος που λέμε νεο-ελληνική κουλτούρα. Ο αποκλεισμός απ' την εκπαίδευση, λοιπόν, που γι' αυτήν την κουλτούρα ακόμα σημαίνει το ξεσκαρτάρισμα του ποιος-θα-γίνει-τι, αγνοείται μόνο απ' αυτούς που θέλουν τους μετανάστες καθηλωμένους στη θέση που οι ίδιοι έφτιαξαν γι' αυτούς προς εξυπηρέτηση του ελληνικού γενικού συμφέροντος: στη θέση του εξαθλωμένου, κυνηγημένου, εκμεταλλεύσιμου Άλλου.

Α. Μετανάστευση, παραμονή και εργασία

Ξένος μέσα στα σύνορα κάποιων άλλων

Ποιοι και γιατί

Θα ήταν σίγουρα λανθασμένο και ίσως ύποπτο να αναγνώσουμε τη μετανάστευση όπως τη γνωρίζουμε σήμερα ως μία “αναζήτηση καλύτερων συνθηκών εργασίας και διαβίωσης”. Θα χάναμε τις κοινωνικές και ιστορικές συνθήκες που δημιουργήθηκαν από τις σχέσεις “πρώτου” και “τρίτου” κόσμου στο δεύτερο μισό του 20ου αιώνα, θα αγνοούσαμε τις κοινωνικές αναδιαρθρώσεις στο εσωτερικό των δυτικών χωρών και θα συσκοτίζαμε σε μεγάλο βαθμό τις πραγματικές αιτίες δημιουργίας των μεγάλων μεταναστευτικών ρευμάτων. Τα ρεύματα αυτά κατευθύνονται από χώρες της Ασίας, της Ανατολικής Ευρώπης ή της Αφρικής προς τη δύση^(α) με τόσο ενιαία χαρακτηριστικά που δε μας επιτρέπουν να δούμε σ' αυτά μία προσωπική (ή το πολύ οικογενειακή) αναζήτηση μιας άλλης ζωής, πόσο μάλλον μία εθελούσια έξοδο από τις χώρες προέλευσης στις χώρες-προορισμούς. Εμφανίζεται μία μεγάλη ενότητα μεταξύ των λόγων που επιβάλλουν τη μετανάστευση, του τρόπου που διακινούνται οι μετανάστες και της θέσης που λαμβάνουν όταν φτάνουν στις δυτικές χώρες. Η σχέση μεταξύ των βασικών χωρών προέλευσης και προορισμού ήδη φωτίζει το τοπίο. Καταρχάς, καθώς ο ψυχρός πόλεμος ήταν “ψυχρός” μόνο για τις ελίτ ανατολής και δύσης, όσο “ειρηνική” φαινόταν εξωτερικά η κατάρρευση του ανατολικού σοσιαλιστικού μπλοκ, τόσο βίαιη και καταστροφική ήταν στο εσωτερικό του. Τόσο τα καθεστώτα που κατέρρευσαν με τη μορφή πολιτικο-οικονομικού ντόμινο, όσο και αυτά που αναγκάστηκαν να το κάνουν μέσα σε κλίμα κοινωνικών εξεγέρσεων και συγκρούσεων, αποκάλυψαν κατά την πώση τους την καταπιεστική και εκμεταλλευτική βαρβαρότητα που έκρυβαν τόσες δεκαετίες “σοσιαλισμού”. Όταν άνοιξαν τα σύνορα, μεγάλα τμήματα του πληθυσμού εγκατέλειψαν τις καταρρέουσες οικονομίες των χωρών τους με προορισμό τον δυτικό κόσμο. Δεύτερον, οι δυτικοί πόλεμοι στην μέση ανατολή άφησαν πίσω τους και ανοίγουν μπροστά τους κατεστραμμένα εδάφη και σχέσεις. Το Ιράκ, το Πακιστάν, το Αφγανιστάν (χώρες οι οποίες “τροφοδοτούν” τη δύση με μεγάλα μεταναστευτικά ρεύματα) όχι μόνο ερήμωσαν εδαφικά και κοινωνικά κατά τη διάρκεια των πολεμικών συρράξεων, αλλά ακόμα και αν οι συγκρούσεις έλαβαν ένα τυπικό τέλος, εξαφανίστηκαν όλες οι δυνατότητες για την ανοικοδόμησή τους. Χωρίς στέγη, εργασία, ή οποιαδήποτε υποδομή, τί να κάτσουν να κάνουν στη χώρα τους οι άνθρωποι; Όσο βίαιο είναι, άλλο τόσο λογικό εμφανίζεται το γεγονός ότι αφού οι πιθανότητες ζωής και εργασίας εκμηδενίστηκαν, άνοιξαν τους μεγάλους δρόμους της μετανάστευσης σε ένα

σημαντικό κομμάτι του πληθυσμού. Επιπλέον, όπου η στοιχειώδης δυνατότητα για ζωή δεν ακυρώθηκε στρατιωτικά από τις δυτικές δυνάμεις κατοχής, στραγγαλίστηκε πολιτικά στο εσωτερικό αυτών των χωρών από θρησκευτικο-στρατιωτικές δικτατορίες. Δε χρειάζεται να είσαι διεθνής αναλυτής για να καταλάβεις ότι η αγριότερη καπιταλιστική εκμετάλλευση, όταν συνδυάζεται με θεοκρατική κυριαρχία και στέρηση κάθε είδους ελευθερίας, οδηγεί στη δημιουργία μεγάλων ρευμάτων οικονομικών και πολιτικών προσφύγων. Συνεπώς, είτε σε συνθήκες πολέμου, είτε σε συνθήκες δικτατορίας, μιλάμε για καταναγκαστική μετανάστευση πληθυσμού προς τη δύση.

Από εκεί και πέρα, η ευθύνη γι' αυτόν τον πληθυσμό πέφτει στις πλάτες των δυτικών κρατών. Τα κράτη θα καθορίσουν πόσους και ποιους μετανάστες ή πολιτικούς πρόσφυγες θα δεχτούν, πόσους θα νομιμοποιήσουν, σε ποιους θα παραχωρήσουν πολιτικό άσυλο, και κυρίως, τι θα τους κάνουν αφού μπουν στη χώρα. Το τελευταίο αυτό ζήτημα, της “χρήσης” των μεταναστών φωτίζεται, εφόσον δούμε την κοινωνική οργάνωση του πληθυσμού από την σκοπιά που την βλέπουν και την καθορίζουν οι ίδιες οι δυτικές κοινωνίες και τα αφεντικά τους: τον καπιταλιστικό καταμερισμό της εργασίας. Συνεπώς, θα πρέπει, συνοπτικά τουλάχιστον, να περιγράψουμε τον τρόπο με τον οποίο αναδιαρθρώθηκε στο δεύτερο ήμισυ του αιώνα αυτός ο καταμερισμός σε τοπικό και διεθνές επίπεδο, και φυσικά να εξετάσουμε τις νέες ανάγκες αξιοποίησης της εργασίας που γέννησε κατά την αναδιάρθρωσή του. Ήδη απ' τη δεκαετία του '60 (τουλάχιστον), ο ισχυρός κρατικός παρεμβατισμός στην επιχειρηματική δραστηριότητα και τα κεκτημένα του εργατικού κινήματος, ήταν σημαντικά εμπόδια για την εξασφάλιση μεγαλύτερου, ταχύτερου και κυρίως πιο ανώδυνου κέρδους. Το κεφάλαιο αναζητούσε νέα οικονομικά πεδία και αγορές, ζητούσε να γίνει πιο γρήγορο και ευέλικτο, να μπορεί να κινηθεί εύκολα μεταξύ διαφορετικών εδαφών και δραστηριοτήτων. Κάτι τέτοιο είχε σημαντικές, αλλά ήδη ώριμες προϋποθέσεις. Έπρεπε η αγορά να διεθνοποιηθεί και να απελευθερωθεί από τον κρατικό φορολογικό έλεγχο και τις άκαμπτες γραφειοκρατίες (αφού υπήρχε τόσος ανεκμετάλλευτος πλούτος εκεί που πριν δεν έφταναν να αγγίξουν τα δυτικά χέρια), και έπρεπε να μειωθεί τόσο το τεχνικό κόστος της εργασίας όσο και οι εργατικές διεκδικήσεις. Η οικονομία διεθνοποιείται, οι αγορές απελευθερώνονται και το κεφάλαιο αρχίζει να μεταφέρει μεγάλο κομμάτι από τις δραστηριότητές του στις χώρες του λεγόμενου τρίτου κόσμου, όπου το εργατικό δυναμικό είναι πιο εξαθλιωμένο, πιο καταπιεσμένο και συνεπώς πολύ φθηνότερο. Εδώ συντελείται η τομή αυτού που ονομάζουμε διεθνή καταμερισμό τις εργασίας. Η μεταφορά του δυτικού κεφαλαίου προς μη-δυτικές χώρες δεν έχει μόνο ποσοτικά χαρακτηριστικά. Ο νέος καταμερισμός είναι πρωτίστως ποιοτικός. Δεν είναι ότι απλά αυξήθηκαν οι επενδύσεις στην νότιοανατολική Ασία, ή ότι απλά το κεφάλαιο εν γένει μοιράστηκε μεταξύ ανατολής και δύσης, βορά και νότου. Στις “υπο-ανάπτυκτες” χώρες άρχισε να μεταφέρεται ένας συγκεκριμένος και σημαντικός τομέας της καπιταλιστικής οικονομίας: η βιομηχανία. Ενώ στη δύση

ο κινητήρας της αναδιάρθρωσης ήταν η εισαγωγή των νέων τεχνολογιών στην παραγωγή, η χρηματιστηριοποίηση της οικονομίας, η καλπάζουσα μηχανοποίηση και υπερεξειδίκευση της εργασίας και η διόγκωση του τομέα των υπηρεσιών, στις μη-δυτικές χώρες μεταφέρθηκε το καπιταλιστικό εργοστάσιο, αυτό που απαιτεί την σκληρή χειρωνακτική δουλειά των φτηνών εργατών του τρίτου κόσμου. Οι “τρίτοκοσμικές” χώρες βαφτίστηκαν “αναπτυσσόμενες”, και το δυτικό κεφάλαιο ανέλαβε αυτήν τους την ανάπτυξη, εκμεταλλευόμενο άγρια το έδαφος και την εργασία τους. Παρ' όλα αυτά, ένας νέος καταμερισμός πραγματοποιήθηκε και στο εσωτερικό των δυτικών χωρών. Θα ήταν αδύνατον προφανώς, να μεταφερθεί όλη η χειρωνακτική εργασία της δύσης, ειδικά όταν οι χώρες που φιλοξένησαν τη βιομηχανία της προσέφεραν εκτός από μεγάλο βαθμό ευελιξίας, και ένα εξίσου μεγάλο βαθμό ρίσκου. Έτσι, θα έπρεπε ένα σημαντικό κομμάτι του πληθυσμού της δύσης να συνεχίσει να απασχολείται στη χειρωνακτική εργασία (εργοστάσια, οικοδομές, έργα, χωράφια κλπ). Ο λευκός, δυτικός πληθυσμός όμως είχε ήδη επωφεληθεί από την τεχνική αναδιάρθρωση της εργασίας και τη διόγκωση του τριτογενή τομέα, και το στοίχημα του βιότικου του επιπέδου αφορούσε πλέον τις καταναλωτικές του δυνατότητες. Ενώ η νέα φιγούρα της κοινωνικής εργασίας, ο μεσαιιοποιημένος υπερεξειδικευμένος εργαζόμενος (συνήθως υπάλληλος) έπλεε στα πελάγη του καταναλωτικού life-style, κάποιοι έπρεπε να κάνουν τις βρώμικες δουλειές. Η κοινωνική και ταξική άνοδος που επιφύλασσε η μετα-βιομηχανική κοινωνία για ένα μεγάλο κομμάτι της προπολεμικής εργατικής τάξης, άφησε ένα κενό χειρωνακτικής εργασίας που καλύφθηκε κυρίως από μετανάστες χωρών του τρίτου κόσμου. Οι χώρες αυτές, όχι μόνο υποδέχθηκαν στα μέρη τους το πιο κινητικό κομμάτι του δυτικού κεφαλαίου, αλλά αποτέλεσαν επίσης βασική δεξαμενή άντλησης φτηνού εργατικού δυναμικού για τον πρώτο κόσμο. Η μετανάστευση πλέον συνδέεται άρρηκτα με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας. Χοντρικά για τα τελευταία χρόνια, οι στατιστικές έρευνες (ενδεικτικά, ενώ οι παράνομοι μετανάστες στην Ελλάδα υπολογίζονται πλέον στις 500.000, την τελευταία τριετία από τις δεκάδες χιλιάδες αιτήσεις ασύλου που κατατέθηκαν, παραχωρήθηκε άσυλο μόλις σε 27 ανθρώπους) δείχνουν τόσο την αλλαγή του τύπου της μετανάστευσης, όσο και αυτήν την εντεινόμενη σύνδεση της με την ανάγκες του εργασιακού καταμερισμού (βλ. και παρακάτω). Ενώ πολλαπλοί λόγοι εντείνουν τη μετανάστευση προς τη δύση, οι δυνατότητες νόμιμης εισόδου συνεχώς μειώνονται. Σπάνια παραχωρείται πολιτικό άσυλο, οι συνοριακοί έλεγχοι και τα μέτρα εισόδου γίνονται σκληρότερα, και οι μετανάστες εισέρχονται και διαμένουν παράνομα στις χώρες-προορισμούς, ανάλογα πάντα με τις ανάγκες και τους όρους του κάθε κράτους. Στην Ελλάδα η συνταγή είναι πάνω-κάτω γνωστή αλλά παραγνωρισμένη.

Πώς

Όπως είπαμε παραπάνω, από τη στιγμή που ξεκινά ένα μεταναστευτικό कराβάνι από τη χώρα προέλευσης και φτάνει στο σύνορο ενός ευρωπαϊκού κράτους όπως η Ελλάδα, είναι στο χέρι του κράτους και των μηχανισμών του ο έλεγχος της εισόδου και η διαχείριση των μεταναστών. Μέχρι να φτάσει όμως ο μετανάστης στα σύνορα, πριν δηλαδή συναντήσει τους κρατικούς λειτουργούς που θα αναλάβουν την τύχη του, εξοικειώνεται στο μέγιστο βαθμό με τους μηχανισμούς της παράνομης διακίνησης ανθρώπων. Εφόσον ο μόνος τρόπος πλέον για να μπει στη χώρα είναι η παράνομη είσοδος από τα σύνορα, αναγκάζεται να αφηθεί σε τεράστια παράνομα κυκλώματα διακίνησης λαθρομεταναστών. Όπως είναι κατανοητό, πρόκειται για μία διαδικασία συμμορφωμένη στους κανόνες και τους όρους του εγκλήματος. Επικίνδυνη, κάτω από άθλιες συνθήκες και με μεγάλες πιθανότητες θανάτου, και εκμεταλλευτική, καθώς ο κάθε μετανάστης από 'δω και στο εξής, αν καταφέρει και μπει παράνομα στη χώρα, θα χρωστάει αρκετές χιλιάδες ευρώ στους διακινητές του για την “υπηρεσία” που του προσέφεραν, και θα αρχίσει να εργάζεται πρώτα για να τους ξεπληρώσει το χρέος, και έπειτα για να καταφέρει να επιβιώσει. Όταν όμως φτάσει στα σύνορα και έρθει η στιγμή να αντιμετωπίσει τις ελληνικές αρχές, το μέλλον του μοιράζεται σε τρεις πιθανότητες: η πρώτη πιθανότητα είναι να επαναπροωθηθεί μέσω των απέναντι συνόρων στο αμέσως προηγούμενο κράτος που βρισκόταν – η δεύτερη πιθανότητα είναι να βρεθεί νεκρός είτε στα νερά του ανατολικού αγαίου είτε στα ναρκοπέδια του έβρου – η τρίτη πιθανότητα τέλος, η οποία είναι και η συνηθέστερη κατάληξη, είναι να βρεθεί φυλακισμένος ως παράνομος μετανάστης σε κάποιο κέντρο φιλοξενίας¹ (δηλαδή κάποιο κολαστήριο, κάποιο μπουντρούμι..^(β)). Ενώ και οι τρεις αυτές περιπτώσεις είναι πλευρές της ίδιας κρατικής πολιτικής για την παράνομη μετανάστευση, εμφανίζουν μία σημαντική διαφορά μεταξύ τους: στις πρώτες δύο το ελληνικό κράτος “ξεφορτώνεται” τους μετανάστες, ενώ στην τρίτη τους κρατάει όμηρους για μετέπειτα χρήση. Πριν προχωρήσουμε στο τι συμβαίνει με έναν παράνομο μετανάστη από τη στιγμή που μεταφέρεται σε ένα κέντρο κράτησης, θεωρούμε χρήσιμο να περιγράψουμε συνοπτικά τις δύο πρώτες περιπτώσεις, ώστε να γίνει πιο κατανοητή η πολιτική για τη μετανάστευση και οι τρόποι αντιμετώπισής της στα δύο βασικά σύνορα υποδοχής μεταναστών, το Αιγαίο και τον Έβρο.

Οι θάνατοι των μεταναστών στο ανατολικό Αιγαίο και τον Έβρο συνήθως προέρχονται από “λάθη” κατά τη διαδικασία επαναπροώθησής τους.

1 Παραθέτουμε την επίσημη ονομασία αυτών των “κέντρων”, γιατί αν μη τι άλλο παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον η έκταση της υποκρισίας.

Στο ανατολικό Αιγαίο, συγκεκριμένα, όταν οι λιμενικές αρχές θελήσουν να απορρίψουν μία βάρκα με μετανάστες που πλέει προς τη χώρα, επιλέγουν να την επαναπροωθήσουν κρυφά προς τα τουρκικά χωρικά ύδατα. Συνήθως δημιουργούν κύματα με σκάφη του λιμενικού ώστε να γυρίσουν με “φυσικό” και ανώδυνο τρόπο τη βάρκα στην τουρκία, διαδικασία που επίσημα φέρεται ως “ασφαλής αποτροπή”. Σε άλλες περιπτώσεις κάνουν μικρές τρύπες στις βάρκες ώστε να μη μπορούν να επιστρέψουν προς τη χώρα και τις ρυμουλκούν προς τις ακτές της Τουρκίας ώστε να βρεθούν βουλιαγμένοι και υπ’ ευθύνη των τουρκικών αρχών. Άλλοτε δε, απλά βουλιάζουν τις βάρκες και παρατάνε τους μετανάστες σε κάποιο ξερονήσι χωρίς φαί και νερό, μέχρι να τους μαζέψει κάποιος πλεούμενος περαστικός και να τους παραδώσει αυτός στις αρχές. Φυσικά αυτή η διαδικασία αποτελεί ανά πάσα στιγμή κίνδυνο θανάτου για τους μετανάστες, πέρα δηλαδή απ’ τους βασανισμούς και το ξύλο στο οποίο υπόκεινται κάθε φορά απ’ τους λεβέντηδες του λιμενικού. Από τη Λέσβο μέχρι τη Ρόδο, σχεδόν καθημερινά σημειώνονται πνιγμοί μεταναστών που βλέπουν πάντα το φως της δημοσιότητας, αλλά είναι κοινός τόπος, ότι για την συντριπτική πλειοψηφία της κοινωνίας δεν έχουν καμία σημασία. Στον Έβρο απ’ την άλλη, ο βασικός κίνδυνος θανάτου είναι τα ναρκοπέδια. Αυτό κάνει το πέρασμα απ’ τα σύνορα του Έβρου πολύ πιο επικίνδυνο απ’ το ανατολικό αγκάιο, ενώ παράλληλα η πολιτική είναι σκληρότερη και οι επαναπροωθήσεις είναι συχνότερες. Ενδεικτικά, ενώ το 2008 στο αγκάιο συνελήφθησαν 150.000 παράνομοι μετανάστες, στον έβρο κατά την τελευταία πενταετία έχουν συλληφθεί περίπου 50.000, ενώ οι (επίσημα) νεκροί στα ναρκοπέδια από το '95 ως το '08 ξεπερνούν τους 100. Κατά τα άλλα όμως, η πρακτική της επαναπροώθησης πραγματοποιείται με αντίστοιχο τρόπο, εκτός του γεγονότος ότι εδώ το καθήκον αυτό το αναλαμβάνει ο στρατός. Οι στρατο-περιπολίτες εντοπίζουν μετανάστες που βρίσκονται πεζοί εντός των ελληνικών συνόρων. Τους συλλαμβάνουν και τους μεταφέρουν σε κάποιο κέντρο κράτησης της περιοχής, και μόλις το κέντρο κράτησης γεμίσει από τις διαδοχικές συλλήψεις, οι μετανάστες μεταφέρονται ξανά στις όχθες του ποταμού. Εκεί, κρυφά από τις απέναντι στρατιωτικές δυνάμεις, τοποθετούνται ξανά σε βάρκες και στέλνονται πίσω στην τουρκική πλευρά του έβρου.

Όπως είπαμε και παραπάνω όμως, το βασικό μέλημα των αρχών δεν είναι η ολική εξόντωση ή επαναπροώθηση των μεταναστών στα τουρκικά σύνορα. Η κυρίαρχη όψη της συνοριακής πολιτικής είναι η σύλληψη των μεταναστών ως παράνομων και η μεταφορά τους σε κάποιο κέντρο κράτησης, μέχρι να αφεθούν ελεύθεροι στην ελληνική επικράτεια – και τότε αρχίζει η πραγματική περιπέτεια..

Στην περιστρεφόμενη πόρτα παρανομίας και νομιμότητας

Αρχή του κύκλου: απ' το κέντρο κράτησης στην Πέτρου Ράλλη

Μετά την είσοδο στη χώρα, και εφόσον έχει γλιτώσει την επαναπροώθηση ή το θάνατο, ο μετανάστης συλλαμβάνεται και μεταφέρεται, είτε είναι ενήλικος είτε όχι, σε ένα από τα κέντρα κράτησης που βρίσκονται κάθετα προς ολοκληρωτο μήκος των ανατολικών συνόρων – από τον έβρο μέχρι τη ρόδο. Φυσικά, μέσα στα κέντρα κράτησης δεν υπάρχουν δικαιώματα κρατουμένων, και πέρα απ' τη γνωστοποίηση ότι πλέον ανήκουν στο ελληνικό κράτος ως παράνομα εισαχθέντες στη χώρα, οι μετανάστες βρίσκονται στο έλεος των φυλάκων του κέντρου. Γνωρίζουμε, μέσα από διηγήσεις μεταναστών και εκθέσεις ανθρωπιστικών οργανώσεων, ότι παραμένουν για απροσδιόριστο χρονικό διάστημα ως παράνομοι στα κέντρα κράτησης. Απροσδιόριστο, καθώς ούτε οι ίδιοι γνωρίζουν, ούτε είναι επισήμως προσδιορισμένο το πότε θα αφεθούν, αλλά σίγουρα όχι τυχαίο. Είπαμε παραπάνω, ότι η μετανάστευση συνδέεται άρρηκτα με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας, και φυσικά η αγορά εργασίας φροντίζει να ενημερώνει τις αρχές με νόμιμο και επίσημο τρόπο για τις ανάγκες της σε εργατικό δυναμικό μεταναστών. Θα επιστρέψουμε παρακάτω όμως σε αυτό το σημείο. Κάποια στιγμή αφήνονται ελεύθεροι από το κέντρο κράτησης, έχοντας πλέον στην τσέπη μία διορία 30 ημερών για την εγκατάλειψη της χώρας με δικά τους έξοδα. Αν περάσει ο ένας μήνας που ο μετανάστης δεν έχει εγκαταλείψει τη χώρα και τύχει να συλληφθεί, αναγκάζεται να πληρώσει πρόστιμο που ισούται με το 8πλάσιο του παραβόλου που χρειάζεται να καταβάλει για άδεια παραμονής (8 επί 150 ευρώ). Αλλά αυτός ο ένας μήνας είναι υπερ-αρκετός, ώστε ο μετανάστης να ενημερωθεί και να προσεγγίσει το δεύτερο στόχο του στην Ελλάδα, και την πρώτη του αναμέτρηση με το δίπολο παρανομία/νομιμότητα, τη Διεύθυνση Αλλοδαπών στην Πέτρου Ράλλη και αίτηση χορήγησης πολιτικού ασύλου. Με λίγα λόγια, από τη στιγμή που αφήνεται στην ελληνική επικράτεια, κάθε παράνομος μετανάστης αναγκάζεται να έρθει στην Αθήνα και να ζητήσει από την ίδια την αστυνομία να αναγνωριστεί σαν πολιτικός πρόσφυγας. Εκεί η αίτησή του εξετάζεται από την επιτροπή ασύλου, η οποία επίσης αποτελείται αποκλειστικά από αστυνομικούς. Μέχρι πρότινος υπήρχε και δευτεροβάθμιο επίπεδο της επιτροπής ασύλου, το οποίο επανεξέταζε τις αιτήσεις μετά από προσφυγές μεταναστών, αλλά καταργήθηκε μετά την αποχώρηση του εκπροσώπου του ΟΗΕ σε ένδειξη διαμαρτυρίας για τις άθλιες συνθήκες που επικρατούσαν στη Διεύθυνση. Ποιές ήταν αυτές οι συνθήκες; Καταρχάς η Διεύθυνση Αλλοδαπών στην Πέτρου Ράλλη είναι το μοναδικό αρμόδιο κέντρο που δέχεται αιτήσεις χορήγησης ασύλου. Δεύτερον, ανοίγει στο κοινό μόνο μία ώρα τη βδομάδα, κάθε Σάββατο στις 7 το πρωί. Κατά συνέπεια ήδη από νωρίς το βράδυ της Παρασκευής μαζεύονται

εκατοντάδες μεταναστών έξω απ' τα γραφεία της Διεύθυνσης περιμένοντας ως τις 7 το πρωί, σχηματίζοντας ουρές μέχρι και 2.000 ανθρώπων. Μέχρι να μπου οι 300 απ' αυτούς που κάθε φορά θα προλάβουν να καταθέσουν την αίτηση, όλοι μαζί βρίσκονται υπό την εξουσία ζωής και θανάτου που έχει η αστυνομία πάνω τους. Οι ξυλοδαρμοί και οι εξευτελισμοί είναι καθημερινό φαινόμενο (καθημερινό γενικά, σαββατιάτικο στην Πέτρου Ράλλη), ενώ πολύ συχνά δολοφονούνται μετανάστες μέσα σ' αυτήν την εκρηκτική ατμόσφαιρα βίας και αγωνίας. Όλες οι δολοφονίες που έχουν πραγματοποιηθεί στην Πέτρου Ράλλη έχουν χαρακτηριστεί ως ατυχήματα απ' την αστυνομία, κατά τα οποία οι μετανάστες έπεσαν από ένα παρακείμενο χαντάκι. Παράλληλα, πάλι σύμφωνα με διηγήσεις μεταναστών, δικηγόροι και μπάτσοι στήνουν ένα κύκλωμα λαδώματος στην ουρά της Διεύθυνσης, κατά το οποίο οι πρώτοι ζητάνε μέχρι και 2.000 ευρώ ώστε να συμπληρώσουν την αίτηση ασύλου αντί του μετανάστη, ενώ οι δεύτεροι ζητάνε 500-600 ευρώ για να βάλουν κάποιον μετανάστη από την πίσω πόρτα στο κτήριο ώστε να καταθέσει έγκαιρα την αίτηση.

Φυσικά, σχεδόν όλες οι αιτήσεις χορήγησης ασύλου απορρίπτονται. Αλλά οι μετανάστες ήδη γνωρίζουν ότι δεν έχουν καμία τύχη με το θέμα του ασύλου. Ο λόγος που στήνονται και περιμένουν για βδομάδες ή και μήνες στην Πέτρου Ράλλη είναι για να παραλάβουν τη ροζ κάρτα, στην οποία αναγράφεται ότι εξετάζεται η αίτησή τους για χορήγηση ασύλου. Αυτή η κάρτα πρέπει να ανανεώνεται κάθε έξι μήνες και μ' αυτήν ανα χείρας πλέον ο μετανάστης μπορεί να κινείται ελεύθερα μέσα στην ελληνική επικράτεια, να βγάλει άδεια εργασίας και να ασφαλιστεί στο ΙΚΑ. Η εξέταση της αίτησης ασύλου συνήθως κρατάει από 4 μέχρι 7 χρόνια, πράγμα που σημαίνει ότι κάθε μετανάστης που λαμβάνει αυτήν την ροζ κάρτα πρέπει κατά τη διάρκεια αυτών των χρόνων να έρχεται κάθε 6 μήνες ξανά στην Πέτρου Ράλλη για να την ανανεώσει, να περνάει διαδοχικά και επανειλημμένα από τη νομιμότητα στην παρανομία, να ανανεώνει αντίστοιχα την άδεια εργασίας, να ξεχρεώσει τους διακινητές που τον έφεραν στην Ελλάδα, να ξανα-ανανεώνει την κάρτα, να ξανα-νομιμοποιείται κλπ. Η “νομιμοποίησή” του δεν είναι παρά ένας προσωρινός μα ατέλειωτος κύκλος περιπλάνησης στο ελληνικό έδαφος από δουλειά σε δουλειά και από πόλη σε πόλη, με σταθερό σημείο αναφοράς μόνο την Διεύθυνση Αλλοδαπών και ανά πάσα στιγμή παρόντα τον κίνδυνο να βρεθεί πάλι παράνομος και να απελαθεί. Παρ' όλα αυτά, πρόκειται πλέον για μονόδρομο αν δε θέλει να απελαθεί, καθώς το ελληνικό κράτος τα τελευταία χρόνια άρχισε να κλείνει ή να στενεύει μία-μία τις πόρτες που άφηναν περιθώρια κάποιου αισθήματος ασφάλειας στους μετανάστες.

Άδειες εργασίας, άδειες παραμονής, ιθαγένεια

Όπως αναφέραμε και παραπάνω, κάθε μετανάστης που παίρνει την ρόζ κάρτα στα χέρια του μπορεί πλέον να βγάλει άδεια εργασίας που θα του επιτρέψει να εργαστεί νόμιμα στη χώρα γι' αυτά τα 5-7 χρόνια μέχρι να απορριφθεί οριστικά η αίτηση ασύλου και να απελαθεί. Με την έκδοση ή την ανανέωση της άδειας εργασίας μπορεί επίσης να ανανεώσει και την επίσημη άδεια παραμονής του, αν είχε προλάβει να βγάλει τέτοια πριν το 2005 (θα επανέλθουμε παρακάτω σ' αυτό). Ας δούμε για αρχή πώς προσδιορίζεται και τί απαιτείται για την έκδοση άδειας εργασίας, όπως ορίζεται από τους μεταναστευτικούς νόμους 2910/2001 και 3386/2005, ώστε να αρχίσει να φωτίζεται η σύνδεση του νομικού πλαισίου του κράτους με τις εκμεταλλευτικές ανάγκες του κεφαλαίου και τα ρατσιστικά ιδεώδη της κοινωνίας, πώς δηλαδή συναρτάται ο νόμος με τον κοινωνικό αποκλεισμό. Οι άδειες εργασίας χορηγούνται από τις νομαρχίες, σε κάθε μία από τις οποίες εδρεύει μία επιτροπή επιφορτισμένη με έργο υψίστης σημασίας και σύσταση μεγάλου ενδιαφέροντος. Πρώτον, αποτελείται από τους εξής αξιωματούχους: τον γενικό γραμματέα της περιφερειακής διεύθυνσης αλλοδαπών της νομαρχίας, τον τοπικό προϊστάμενο της επιθεώρησης εργασίας, εκπρόσωπο της ένωσης νομαρχιακών αυτοδιοικήσεων, εκπρόσωπο του ΟΑΕΔ, εκπρόσωπο των εργαζομένων (κάποιον ρουφιάνο;), εκπρόσωπο των εργοδοτών (κάποιο μεγαλοαφεντικό;) και εκπρόσωπο των αγρότικών συλλόγων ή των γεωργικών συναιτηρισμών (κάποιον πασόκο;). Όλος ο καλός ο κόσμος. Και τι κάθονται να αποφασίσουν όλοι αυτοί; Παραθέτουμε απευθείας το νομοσχέδιο: *“Η επιτροπή καταρτίζει στο τελευταίο τρίμηνο κάθε έτους έκθεση στην οποία καταγράφονται οι υπάρχουσες ανάγκες σε εργατικό δυναμικό στην περιφέρεια και οι κενές θέσεις εργασίας, ανά ειδικότητα και νομό, που μπορεί να καλυφθούν από αλλοδαπούς. Κατά την κατάρτιση της έκθεσης λαμβάνονται υπόψη το συμφέρον της εθνικής οικονομίας, η προσφορά εργασίας από ημεδαπούς ή αλλοδαπούς που διαμένουν νόμιμα στην Ελλάδα και η ζήτηση.”* Στη συνέχεια εμ π λέγονται σ' αυτήν την συνδιαλλαγή ακόμα περισσότερα από τα ανώτερα κλιμάκια αυτού του κράτους και των αφεντικών του: *“Με βάση αυτήν την έκθεση καθορίζεται με απόφαση των Υπουργών Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης και Εξωτερικών ο ανώτατος αριθμός αδειών εργασίας που χορηγούνται κάθε έτος σε αλλοδαπούς κατά ιθαγένεια, νομό, είδος και διάρκεια απασχόλησης.”* Εν ολίγοις, αυτό που κρατάμε από εδώ είναι, ότι οι μηχανισμοί που διαχειρίζονται τη ζωή των μεταναστών, αφού εισέλθουν στη χώρα, είναι οι ίδιοι που τους προωθούν με νόμιμο τρόπο, είτε μέσω της παραπάνω Κοινής Υπουργικής Απόφασης, είτε μέσω των Γραφείων Ευρέσεως Εργασίας Εξωτερικού, στα κατά τόπους αφεντικά με εργατικό κόστος που να *“αντιστοιχεί στις μηνιαίες*

αποδοχές του ανειδίκευτου εργάτη.” Και φυσικά, επειδή μόνο η αστυνομία έλειπε μέχρι τώρα, ο νομοθέτης το προέβλεψε κι αυτό: “*Η χορήγηση της άδειας εργασίας γίνεται ύστερα από γνώμη της αστυνομικής αρχής του νομού για θέματα που αφορούν τη δημόσια τάξη και ασφάλεια της χώρας.*” Κανένα σχόλιο εδώ. Αν κοιτάξουμε όμως στα λεπτότερα σημεία του νομοσχεδίου, βλέπουμε ότι περισσότερο δυσχεραίνει παρά διευκολύνει την εύρεση εργασίας. Αν ο μετανάστης θέλει να αλλάξει δουλειά ή να εργαστεί νόμιμα σε άλλο νομό της χώρας, μπορεί μόνο εφόσον ικανοποιούνται μία σειρά από προϋποθέσεις που ορίζει ο νόμος: να έχει λυθεί η προηγούμενη εργασιακή σχέση και να έχει αναγγελθεί ο λόγος, να έχει υπογράψει ήδη νέα σύμβαση με άλλο εργοδότη, να έχει επαναθεωρηθεί η άδεια εργασίας του και τέλος, αν πρόκειται για ειδικευμένο και όχι ανειδίκευτο εργάτη, θα πρέπει να ανατρέξει ξανά στην ετήσια Κοινή Υπουργική Απόφαση για να δει αν η ειδικότητα του έχει κενές θέσεις ή όχι. Κοντά σ' αυτά, θα πρέπει να είναι σε θέση να ανανεώσει κάθε χρόνο την άδεια εργασίας του, ικανοποιώντας μία νέα σειρά από προϋποθέσεις ανάλογα με τον τύπο της εργασίας του. Δηλαδή αν απασχολείται σε εξαρτημένη εργασία (αν έχει ένα αφεντικό), σε ανεξάρτητη εργασία έργου (αν έχει πολλά και διαφορετικά αφεντικά) ή σε εποχιακή εργασία (αν έχει αγρότικά αφεντικά). Οι σημαντικότεροι από τους όρους αυτής της ανανέωσης, οι οποίοι καλύπτουν και τους τρεις τύπους εργασίας, είναι βέβαια η επίδειξη της ροζ κάρτας ή της άδειας παραμονής και η καταβολή παραβόλου 150 ευρώ σε κάθε ανανέωση (όπως και άλλα 150 ευρώ για κάθε παιδί, αν έχει). Μ' αυτόν τον τρόπο τα αφεντικά είναι δύο φορές κερδισμένα, ενώ οι μετανάστες δύο φορές χαμένοι. Οι δεύτεροι αναγκάζονται είτε να δουλέψουν μ' αυτόν τον τρόπο “νόμιμα” και να ανανεώνουν κάθε χρόνο την άδεια εργασίας (έχοντας ήδη να ανανεώσουν την ροζ κάρτα κάθε εξάμηνο) πληρώνοντας τα παράβολα, είτε να στραφούν στην παράνομη εργασία (όσες δηλαδή δεν έχουν ήδη αναγκαστεί να το κάνουν όντας θύματα του κυκλώματος καταναγκαστικής πορνείας) και να γλιτώσουν αυτό το μπλέξιμο. Απ' την άλλη οι εργοδότες βρίσκονται κερδισμένοι, τόσο προσλαμβάνοντας νόμιμα με άδεια εργασίας έναν μετανάστη πληρώνοντάς του τον βασικό μισθό του ανειδίκευτου εργάτη, όσο και προσλαμβάνοντάς τον παράνομα, περίπτωση στην οποία θα τον εκμεταλλεύονται και θα τον καταπιέζουν ακόμα περισσότερο.

Οι μόνοι που εξαιρούνται από ένα μέρος αυτού του κύκλου είναι όσοι μετανάστες είχαν πάρει άδεια νόμιμης παραμονής μη ελλήνων και ευρωπαϊών πολιτών πριν το 2005, οπότε και διανεμήθηκαν για τελευταία φορά. Στην ουσία επρόκειτο για κρατικά διατάγματα/προγράμματα (του 1998, του 2001 και του 2005) που “νομιμοποίησαν” μετανάστες ήδη επί μακρόν διαμένοντες, κυρίως αλβανούς που βρίσκονταν στη χώρα, σε κάποιες περιπτώσεις, πάνω από μία δεκαετία. Θα ήταν λάθος όμως να δούμε αυτές τις άδειες παραμονής ως νομιμοποιήσεις. Στην ουσία επρόκειτο για πιστοποιητικά νόμιμης παραμονής που απαιτούσαν αραιότερες ανανεώσεις από τη ροζ κάρτα. Ενώ οι κάτοχοι της τελευταίας αναγκάζονται να την ανανεώνουν κάθε έξι μήνες, οι άδειες

παραμονής χωρίζονται σε ετήσιες, διετείς, πενταετείς και αορίστου χρόνου (για διαμένοντες άνω των 10 ετών στην Ελλάδα). Όσοι μετανάστες έχουν ακόμα άδειες παραμονής που δεν έχουν λήξει, υπόκεινται στις ίδιες υποχρεώσεις με όλους τους υπόλοιπους: πρέπει να καταθέτουν τόσο τα ένσημα όσο και το παράβολο. Και βέβαια, σε περίπτωση που λήξει η άδεια παραμονής ή αδυνατούν να αποδείξουν με ένσημα ότι εργάζονται, απελαύνονται κι αυτοί με συνοπτικές διαδικασίες. Αυτή είναι πάνω-κάτω η κατάσταση που αντιμετωπίζουν τα παιδιά των μεταναστών (κυρίως από την Αλβανία) που έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα αλλά δεν έχουν την ελληνική ιθαγένεια γιατί αυτόματα υπάγονται στο νομικό καθεστώς των γονιών τους. Ενδεικτικά, το 2008 απελάθηκαν από τη χώρα 18.000 αλβανοί μετανάστες, πολλοί απ' τους οποίους δεύτερης γενιάς.

Η κτήση της ελληνικής ιθαγένειας, απ' την άλλη, είναι ο μοναδικός τρόπος για έναν μετανάστη να ξεμπερδέψει μία για πάντα απ' αυτήν την περιστρεφόμενη πόρτα που λέγεται μεταναστευτική πολιτική. Ως γνωστόν, η ιθαγένεια είναι ο νομικός δεσμός ενός προσώπου προς ένα συγκεκριμένο κράτος². Κοινωνικο-ιστορικά μιλώντας, η σημασιοδότηση της ιθαγένειας στα πλαίσια ενός κράτους παραδοσιακά καθορίζει ποιός θεωρείται πολίτης της και ποιός όχι. Στην Ελλάδα, συγκεκριμένα, για να έχεις την ελληνική ιθαγένεια πρέπει να έχεις την ελληνική *εθνικότητα*, δηλαδή για να είσαι έλληνας πολίτης πρέπει να έχεις ελληνικό αίμα, έλληνες προγόνους κλπ – με λίγα λόγια υπερισχύει το δίκαιο του αίματος. Στον αντίποδα, βρίσκεται το δίκαιο του εδάφους, σύμφωνα με το οποίο αρκεί να γεννηθείς στην επικράτεια μιας χώρας για να είσαι πολίτης της. Κοινωνικά και ιστορικά πάλι, η σχέση μεταξύ του δικαίου αίματος και εδάφους προσδιορίστηκε από το ίδιο το ριζώμα που είχαν τα ριζοσπαστικά κινήματα στις κοινωνικές σχέσεις και την νομική τους έκφανση. Όπου τα αντιρατσιστικά κινήματα και ιδέες κατάφεραν να ριζώσουν στην κοινωνία και να επιβάλουν το δίκαιο του εδάφους ή όπου αυτό ήταν μέσα στα συγκροτητικά στοιχεία ενός κράτους (όπως στις ΗΠΑ) τα πράγματα υπήρξαν μέχρι ενός βαθμού σαφώς καλύτερα από τις χώρες που υπερισχύει το δίκαιο του αίματος. Για αυτό στην Ελλάδα, καθίσταται επεικώς ακατόρθωτο για έναν μετανάστη να αποκτήσει την ελληνική ιθαγένεια (εκτός αν πρόκειται για κάποιον ποδοσφαιριστή ή αρσηβαρίστα). Η αίτηση πολιτογράφησης απαιτεί να μην έχει απελαθεί ποτέ από τη χώρα, να βρίσκεται ήδη τουλάχιστον 10 χρόνια στη χώρα απ' τα οποία τα 8 να είναι νόμιμα, να καταβάλει παράβολο 1.500 ευρώ και να υποβληθεί σε εξετάσεις πατριδογνωσίας (ελληνικής γλώσσας και πολιτισμού). Συνήθως δε οι αιτήσεις απορρίπτονται χωρίς να απαιτείται καν αιτιολόγηση, ενώ για επανακατάθεσή της είναι απαραίτητη η παρέλευση 3 χρόνων από την προηγούμενη και φυσικά η εκ νέου καταβολή παραβόλου...

2 Παρόλο που οι όροι ιθαγένεια και υπηκοότητα έχουν διαφορετική κοινωνική και ιδεολογική φόρτιση, στο ελληνικό δίκαιο σημαίνουν το ίδιο πράγμα, δηλαδή αυτόν ακριβώς το νομικό δεσμό προς το κράτος. Βέβαια σε κάθε κράτος ορίζεται με διαφορετικό τρόπο το τι σημαίνει ιθαγένεια, υπηκοότητα και εθνικότητα, όπως και ποια είναι η σχέση μεταξύ τους.

Το αυγό του φιδιού

Η επώαση

Για να φτάσουμε στις πιο συγκεκριμένες πτυχές του γενικευμένου ρατσιστικού αποκλεισμού όπως τον συναντούμε σήμερα, θα πρέπει να γυρίσουμε και λίγο προς τα πίσω – προς το συγκεκριμένο ιστορικό παρελθόν της μετανάστευσης στην Ελλάδα απ' το '70 και μετά⁽⁹⁾, όταν αρχίζει να αλλάζει διεθνώς το φαινόμενο της μετανάστευσης. Όπως είπαμε παραπάνω, τα βασικά στοιχεία αυτής της αλλαγής ήταν οι συνεχώς αυστηρότερες συνοριακές/μεταναστευτικές πολιτικές και η εντεινόμενη σύνδεσή τους με τις εργασιακές ανάγκες σε χειρωνακτες στον πρώτο κόσμο. Αρχικά κατά τη δεκαετία του '70 – καθώς το κράτος, παρ' ότι ήδη άλλαζε, ήταν ακόμα πολύ πιο παρεμβατικό απ' ότι τώρα – η μετανάστευση εργατών προς τη δύση ήταν αντικείμενο διακρατικών συμφωνιών. Αν δηλαδή εξαιρέσουμε τους πρόσφυγες, οι περισσότεροι μετανάστες που έρχονταν να δουλέψουν στις μεγάλες ευρωπαϊκές χώρες, έρχονταν μετά από συμφωνία των δικών τους χωρών μαζί τους. Το Ηνωμένο Βασίλειο και η Γερμανία ήταν τα βασικά κράτη που ζητούσαν ειδικευμένους και ανειδίκευτους εργάτες για χειρωνακτική εργασία. Στην Ελλάδα, η μετανάστευση εργατικού δυναμικού ξεκινάει με τον ίδιο τρόπο και την ίδια περίοδο. Επί χούντας ακόμα, το ελληνικό κράτος αρχίζει να συνάπτει συμφωνίες κυρίως με το Πακιστάν και την Αίγυπτο για εισαγωγή ανειδίκευτων μεταναστών, οι οποίοι κατακλύζουν τα ελληνικά εργοστάσια. Και, καθώς, επρόκειτο για διμερείς κρατικές συμφωνίες, το κράτος υποδοχής ήταν υποχρεωμένο να πληρώνει ό,τι πληρώνονταν και στην χώρα προέλευσης. Ακόμα και μέχρι το 2003 (απ' όσο ξέρουμε), η Ελλάδα ανανέωνε τις διμερείς συμφωνίες της με την Αλβανία και τη Βουλγαρία για να εισάγει εργάτες για εποχιακές, αγρότικές δουλειές. Μέχρι τις αρχές του '80, οι μετανάστες που διέμεναν και εργάζονταν νόμιμα στη χώρα, κυρίως βάσει αυτών των συμφωνιών και των αδειών εργασίας που εκδίδονταν αντίστοιχα, υπολογίζεται ότι είχαν φτάσει τους 30.000 (ενώ το 1973 ήταν ακόμα 7.000), χωρίς να γνωρίζουμε καν στους πόσους έφταναν οι παράνομοι. Στη δεκαετία του '80 η είσοδος μεταναστών συνεχίζεται κυρίως με τους πολιτικούς πρόσφυγες από την Τουρκία, τους φυγάδες από την Πολωνία και άλλες σοσιαλιστικές χώρες, διατηρώντας τα στατιστικά στοιχεία σταθερά, αλλά αποτελώντας ήδη ένα υπολογίσιμο τμήμα του εργαζόμενου πληθυσμού και δημιουργώντας ήδη στην κοινωνική συνείδηση την κεντρική εικόνα του μετανάστη ως φτηνού-φουκαριάρη εργαζόμενου.

Η εκκόλαψη

Απ' τις αρχές τις δεκαετίας του '90 η ελληνική κοινωνία βρίσκεται σε εθνικιστικό-ρατσιστικό παροξυσμό, και μάλιστα σε πολλά μέτωπα μαζί. Από το 1990 μέχρι το 1993 όλα εκτυλίσσονται με τέτοιους ρυθμούς που δυσκολεύεται να τους παρακολουθήσεις. Ήδη πριν ανοίξουν τα “μεγάλα” εθνικά και μεταναστευτικά θέματα, η ελληνική κοινωνία βρίσκει το μέγιστο ενοποιητικό της στοιχείο. Το νεοελληνικό life-style αρχίζει να ανατέλει βασιλεύοντας στην επικράτεια: η κουλτούρα του φραπέ, του αυτοκινήτου, των μπουζουκιών, της κατανάλωσης και της σπατάλης, των celebrities και της ιδιωτικής τηλεόρασης... Μέσα σ' αυτό το κλίμα η γείτονα Αλβανία παραπαίει, παρασυρόμενη από τις καταρρεύσεις των υπόλοιπων καθεστώτων του ανατολικού μπλοκ και σπαρασσόμενη σιγά-σιγά από τις εσωτερικές κοινωνικές συγκρούσεις που ζητούν πτώση του καθεστώτος και άνοιγμα των συνόρων. Πολλοί αλβανοί πολίτες προσπαθούν να εγκαταλείψουν τη χώρα, ενώ ήδη στις αρχές του '91 έχουν περάσει τα ελληνικά σύνορα χιλιάδες. Η τότε κυβέρνηση Μητσοτάκη (με υπουργό εξωτερικών τον Αντώνη Σαμαρά...), τα ΜΜΕ και το μεγαλύτερο μέρος της ελληνικής κοινωνίας αντιμετωπίζουν τη μαζική είσοδο των αλβανών φυγάδων ως εθνικό-θρησκευτικό κίνδυνο, καθώς τους διαχωρίζουν σε καλούς (χριστιανούς -> βορειοηπειρώτες) και κακούς (μουσουλμάνους -> αλβανούς). Οι δεύτεροι απελαύνονται μαζικά καθώς θεωρούνται βάρβαροι αλλόθρησκοι εγκληματίες που θέλουν να κάψουν και να λεηλατήσουν τη χώρα, ενώ για τους πρώτους έχουν σχέδια “επαναπατρισμού”. Είναι σημαντικό το γεγονός ότι κατά το ίδιο χρονικό διάστημα οξύνονται συνεχώς οι εθνικιστικές/επεκτατικές επιδιώξεις προς τη Βόρειο Ήπειρο και τη Δημοκρατία της Μακεδονίας. Με το “βορειοηπειρωτικό” και το “μακεδονικό” ζήτημα στην ημερήσια διάταξη κράτους και πολιτών, η είσοδος των αλβανών φυγάδων παίρνει χαρακτήρα “από βορράν απειλής”.

Από εδώ και μετά η εγκληματική φιγούρα του αλβανού διαπλέκεται με την φιγούρα του αλβανού εργάτη που είτε βολεύει γιατί δουλεύει φτηνά είτε διώκεται γιατί μας παίρνει τις δουλειές. Όσο ώριμες ήταν οι εθνικιστικές/ρατσιστικές αξίες ώστε να δημιουργήσουν στο πρόσωπο κάθε αλβανού τον εγκληματία αποδιοπομπαίο τράγο, άλλο τόσο ώριμες ήταν ώστε να τον αποκλείσουν κοινωνικά και τον εκμεταλλευτούν στο έπακρο. Εργασιακά η ελληνική κοινωνία ήξερε τι να κάνει με τους αλβανούς μετανάστες, καθώς το έκανε ήδη με τους πακιστανούς, τους αιγύπτιους κλπ. Μόνο που αυτήν την φορά το ρατσιστικό μένος εναντίον τους έδινε σε κάθε έλληνα το ελεύθερο να ξεσαλώσει πάνω τους. Ειδικά στην ελληνική επαρχία, όπου άρχισε να εργάζεται μεγάλο κομμάτι των μεταναστών, η άτυπη/παράνομη/οικογενειακή εργασία είχε μεγάλη ιστορική παράδοση, και κάθε τοπικό αφεντικό είχε για τσιφλίκι του όχι μόνο το χωράφι ή την επιχείρηση, αλλά και τους ίδιους τους εργαζόμενους.

Πλέον ο καθένας έχει “τον αλβανό του”, ενώ η ίδια η λέξη “αλβανός” γίνεται συνώνυμο του χαμηλά αμοιβόμενου για όλες τις δουλειές, που ζει και εργάζεται σε συνθήκες σκλαβιάς και τρομοκρατίας (ειδικά στα χωράφια οι αγρότες έχουν κάνει τρομακτικές επιδείξεις βαρβαρότητας απέναντι στους αλλοδαπούς εργαζόμενους, όπως στην παραγωγή φράουλας στη Μανωλάδα Ηλείας). Απ’ την άλλη, οι έλληνες εργαζόμενοι είδαν στα πρόσωπα των αλβανών μεταναστών αυτούς που τους παίρνουν τις δουλειές. Οι συνθήκες ήταν περίπλοκες, αφού απ’ το '90 είχαν αρχίσει να κλείνουν οι λεγόμενες “προβληματικές” επιχειρήσεις και να απολύονται μαζικά οι εργαζόμενοι, ειδικά στα μεγάλα εργοστάσια. Καθώς οι εργοδότες σκόπευαν να μεταφέρουν τις επιχειρήσεις τους στα βαλκάνια όπου το κόστος θα ήταν μικρότερο, οι ίδιοι οι έλληνες εργαζόμενοι συμπλήρωσαν τα χαρακτηριστικά της φιγούρας του αλβανού μετανάστη: όχι μόνο είναι ο βάρβαρος εγκληματίας που κλέβει, βιάζει και σκοτώνει, αλλά είναι και αυτός που μας παίρνει τις δουλειές επειδή δουλεύει μαύρα και χαμηλόμισθα.

Ένα δεύτερο σημείο συνάντησης του καταναλωτικού life-style και των ρατσιστικών πρακτικών στη δεκαετία του '90 είναι η εκμετάλλευση της οικιακής γυναικείας εργασίας και η κατακόρυφη άνοδος της καταναγκαστικής πορνείας. Τα περισσότερα ελληνικά νοικοκυριά άρχισαν να προσλαμβάνουν μετανάστριες για τις δουλειές του σπιτιού, μαύρα και χαμηλόμισθα. Οι πιο πολλές προέρχονταν από χώρες του ανατολικού μπλοκ (κυρίως Ουκρανία, Ρουμανία κ.ά.) ή από χώρες της νότιο-ανατολικής ασίας (Φιλιππίνες, Ταϊλάνδη, Ινδονησία), οι οποίες έγιναν με τη σειρά τους το συνώνυμο της “υπηρέτριας”. Παρ’ ότι όμως αυτού του είδους οι υπηρεσίες αλλοδαπών γυναικών ήταν μαζικό φαινόμενο και σίγουρο, σε ένα βαθμό, κοινωνικά ορατό, η καταναγκαστική πορνεία των μεταναστριών ήταν που συμπύκνωνε την πιο βίαιη καταπάτηση κάθε δικαιώματος στη ζωή, και μάλιστα με κάλυμα εξωτικότητας. Ένα τεράστιο κομμάτι του ελληνικού ανδρικού πληθυσμού, ψάχνοντας να εξυπηρετηθεί σε κάθε πεδίο και με κάθε τρόπο (αφού ο πελάτης ζητάει ό,τι θέλει και έχει παντα δίκιο), δημιούργησε και νομιμοποίησε το πρώτο και το χειρότερο κύκλωμα μαζικής παράνομης εισόδου μεταναστριών στην χώρα, το κύκλωμα του trafficking. Δεκάδες χιλιάδες γυναίκες από τις Φιλιππίνες, την Ταϊλάνδη, τη Ρωσία, την Ουκρανία, τη Ρουμανία, τις χώρες της Αφρικής μεταφέρθηκαν παράνομα και καταναγκαστικά στη χώρα για να ικανοποιήσουν τις απαιτήσεις των ελλήνων για γρήγορο, πληρωμένο και εξωτικό σεξ. Μέχρι το τέλος της δεκαετίας εργαζόνταν πάνω από 20.000 γυναίκες σε πορνεία, ενώ γενικά υπολογίζεται ότι από το 1990 είχαν διακινηθεί συνολικά πάνω από 70.000. Για να καταλάβουμε την έκταση της βαρβαρότητας, της εκμετάλλευσης, αλλά και της κοινωνικής νομιμοποίησης, υπολογίζεται επίσης ότι ένας στους τρεις σεξουαλικά ενεργούς έλληνες άρρενες είναι τακτικός επισκέπτης σε πορνεία. Οι σεξουαλικές υπηρεσίες των μεταναστριών και η μαζική εκμετάλλευσή τους είχαν πάρει χαρακτήρα άγραφου νόμου για τους όλους τους έλληνες: από τους έφηβους για την πρώτη τους σεξουαλική εμπειρία μέχρι τους καθωσπρέπει παντρεμένους και τους περιθωριακούς. Σύσσωμη η

ελληνική κοινωνία, όχι μόνο εκμεταλλεύονταν την εργασία των μεταναστών, αλλά “διασκέδαζε” καταναλώνοντας και τις “υπηρεσίες” τους. Ακόμα και στο ένδοξο πεδίο του ελληνικού αθλητισμού, αλλοδαποί αθλητές ελληνοποιούνταν με συνοπτικές διαδικασίες (άλλοτε ως βορειοηπειρώτες, άλλοτε ως ομογενείς και άλλοτε ως έλληνες του πόντου) ώστε να καρπωθεί ολόκληρο το έθνος τις διεθνείς επιτυχίες τους.

Αυτό που θέλουμε να δείξουμε, τελιώνοντας, είναι ότι κοινωνικός αποκλεισμός των μεταναστών δεν είναι μία μονομερής διαδικασία που οφείλεται στην κερδοσκοπική λαιμαργία κάποιων (κακών) αφεντικών ή στην αυταρχική/εθνική νομική θωράκιση του ελληνικού κράτους. Πρόκειται για μία μακρά και επιτυχή (με την έννοια ότι δεν συνάντησε αντιστάσεις στην πορεία της) διαδικασία ελληνικής κοινωνικής δημιουργίας και νομιμοποίησης της εκμετάλλευσης και του αποκλεισμού των μεταναστών απ’ την κοινωνική ζωή εν γένει. Πρόκειται για το πιο ορατό αποτέλεσμα του διάχυτου ρατσισμού και εθνικισμού της ελληνικής κοινωνίας στην πιο βάρβαρη και γενικευμένη μορφή του.

B. Σχολείο

Νομικό πλαίσιο / εισαγωγή στο σχολείο

Η αβεβαιότητα του καθεστώτος διαμονής των μεταναστών στη χώρα (όπως περιγράφεται παραπάνω) μεταβιβάζεται στα παιδιά τους από τη στιγμή της γέννησής τους ή της εισόδου τους στην Ελλάδα. Σύμφωνα με το νόμο¹, τα παιδιά των μεταναστών υπάγονται στο καθεστώς παραμονής των γονέων τους μέχρι την ενηλικίωσή τους και εντάσσονται στην εννιάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση, όπως οι ημεδαποί, από το 2001.

Για να εγγραφούν στο σχολείο απαιτούνται τα αντίστοιχα με τα προβλεπόμενα για τους ημεδαπούς δικαιολογητικά, εκτός κάποιων εξαιρέσεων², με βασικότερο αυτών τη ληξιαρχική πράξη γέννησης. Βέβαια τα παιδιά αυτά, αν και συνήθως τους εκδίδεται πιστοποιητικό γέννησης εφόσον έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα, δεν εγγράφονται στα δημοτολόγια των δήμων όπου διαμένουν, και συνεπώς δεν υπάρχουν σε κανένα επίσημο δημόσιο έγγραφο μέχρι να γίνουν δεκτά από κάποιο σχολείο. Ακόμη, τα παιδιά που δεν έχουν γεννηθεί εδώ είναι πολύ πιθανό να μη διαθέτουν πιστοποιητικά από την χώρα προέλευσής τους. Έτσι, η ασάφεια και η αδυναμία εφαρμογής του νόμου αφήνει περιθώρια ελαστικότητας μεταθέτοντας την απόφαση της εισαγωγής στο σχολείο στην αυθαιρεσία του διευθυντή της εκάστοτε σχολικής μονάδας. Αν ένας διευθυντής δεν επιθυμεί αλλοδαπούς μαθητές στο σχολείο «του», μπορεί να επιμείνει για την παρουσίαση των δικαιολογητικών μέχρι ο μετανάστης να εγκαταλείψει την προσπάθεια εγγραφής του παιδιού του. Από την άλλη πλευρά, αν μια διευθύντρια θεωρεί ότι πρέπει τα παιδιά να αντιμετωπίζονται ισότιμα, μπορεί να παρακάμψει τη διαδικασία και να δεχθεί παιδιά ακόμη και παράνομων μεταναστών.

Η μεταβίβαση του καθεστώτος της αβεβαιότητας από τους μετανάστες γονείς στα παιδιά τους είναι απόλυτη. Τα παιδιά αυτά είναι αόρατα, αφού δεν καταγράφονται πουθενά και ζουν σε καθεστώς προσωρινής και επισφαλούς νομιμότητας, έτσι ανα πάσα στιγμή μπορεί να θεωρηθούν παράνομοι οι γονείς τους και τα ίδια, και η εγγραφή τους στο σχολείο εξαρτάται από την κρίση του

1 Νόμος 2910/01, άρθρο 40

2 «Με ελλιπή δικαιολογητικά στο δημόσιο σχολείο μπορούν να εγγράφονται παιδιά:
α) όσων τελούν υπό την προστασία της Ύπατης Αρμοστείας των Ηνωμένων Εθνών
β) όσων προέρχονται από περιοχές στις οποίες επικρατεί έκρυθμη κατάσταση
γ) όσων έχουν υποβάλει αίτηση για τη χορήγηση ασύλου
δ) αλλοδαπών που διαμένουν στην Ελλάδα, ακόμη και αν δεν έχει ρυθμιστεί η νόμιμη παραμονή τους σε αυτήν»

εκάστοτε διευθυντή. Ο τρόπος που εισάγονται στο σχολείο καθρεφτίζει γενικά τις συνθήκες παραμονής τους σε αυτό και τον αποκλεισμό τους από την εκπαίδευση.

Διαπολιτισμική εκπαίδευση

Καθώς ο όρος διαπολιτισμική (intercultural) εκπαίδευση δεν είναι σαφώς εννοιολογικά προσδιορισμένος, θα επιχειρήσουμε πρώτα μια πολύ σύντομη ιστορική επισκόπηση των διαφόρων προσεγγίσεων που αφορούν στα εκπαιδευτικά προβλήματα των εθνικών/μεταναστευτικών ομάδων.

Η αφομοιωτική πολιτική (assimilation policy) κυριάρχησε μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1960. Ως στόχο της θέτει την επίτευξη της απόλυτης αποδοχής των πολιτισμικών προτύπων της χώρας υποδοχής και την απορρόφηση των μεταναστών από τον ντόπιο ομοιογενή πολιτισμό. Η υιοθέτηση αυτής της πολιτικής στην εκπαίδευση σημαίνει την μετάδοση των ίδιων γνώσεων, καθώς και την ίδια αντιμετώπιση σε όλα τα παιδιά, ανεξάρτητα από την προέλευσή τους. Το μοντέλο της ενσωμάτωσης διαφέρει από το προηγούμενο στο ότι αναγνωρίζει εν μέρει την πολιτισμική ετερότητα, στο βαθμό που δεν συγκρούεται με τις κυρίαρχες αξίες της κοινωνίας. Έτσι, οι επιμέρους εθνικές παραδόσεις αποτελούν μέρος της νέας εθνικής ταυτότητας, η οποία μετασηματίζεται. Στον τομέα της εκπαίδευσης υποστηρίζεται ότι τα παιδιά των μεταναστών πρέπει να διευκολύνονται με διάφορα παρεμβατικά προγράμματα, που αφορούν πολιτισμικές πλευρές των διαφόρων ομάδων. Αμφότερες οι παραπάνω προσεγγίσεις απαιτούν ουσιαστικά από τα παιδιά να προσαρμοστούν στις υπάρχουσες εκπαιδευτικές και κοινωνικές δομές, στις οποίες δεν πραγματοποιούνται αλλαγές των καθιερωμένων αντιλήψεων και πρακτικών.

Στην πολύπολιτισμική (multicultural) προσέγγιση επικρατεί η αντίληψη ότι η κοινωνία αποτελείται από την κυρίαρχη ομοιογενή πλειοψηφία και από μειονότητες με δικούς τους πολιτισμούς που πρέπει να κατανοηθούν και να γίνουν αποδεκτοί. Η πολύπολιτισμική εκπαίδευση, που αναπτύχθηκε κυρίως στη δεκαετία του 1970, συνοψίζεται στην πεποίθηση ότι μαθαίνοντας το παιδί για τον εθνικό του πολιτισμό θα ενισχυθεί η αυτοαντίληψή του και θα βελτιωθεί η σχολική του επίδοση με αποτέλεσμα την προώθηση της ισότητας στην εκπαίδευση. Συγχρόνως, η γνώση του πολιτισμού του από τους άλλους θα περιορίσει τις προκαταλήψεις και τις διακρίσεις εναντίον του.

Σε αντίθεση με τις παραπάνω πρακτικές έρχεται η αντιρατσιστική προσέγγιση, που θέτει ως προτεραιότητα τη μείωση και εξάλειψη του ρατσισμού σε όλους τους θεσμούς της κοινωνίας, συμπεριλαμβανομένου του σχολείου.

Σύμφωνα με αυτή, θεωρείται ότι ο ρατσισμός εκφράζεται σε συνήθειες, πρακτικές και αντιλήψεις που θεωρούνται δεδομένες και συντηρούνται μέσα στις κοινωνικές σχέσεις και τους θεσμούς. Οι υποστηρικτές αυτής της προσέγγισης ασκούν κριτική στη θέση ότι τι πρόβλημα εντοπίζεται στο συγκεκριμένο άτομο-μετανάστη-μαθητή, παρά στην ίδια την κοινωνία, θέση που διαιωνίζει την ξενοφοβική πεποίθηση ότι οι μετανάστες έχουν προβλήματα και ελλείψεις που χρειάζονται διόρθωση.

Η πιο πρόσφατη προσέγγιση, που αποτελεί μάλλον δημιούργημα κάποιου γραφείου του Συμβουλίου της Ευρώπης, παρά κάποιο εκπαιδευτικό κίνημα ή συνολική πρόταση αντιμετώπισης προβλημάτων, είναι η διαπολιτισμική. Δεν έχει σαφές περιεχόμενο και συνδυάζει ποικιλοτρόπως διάφορα στοιχεία από τις άλλες θεωρίες, κυρίως της πολύπολιτισμικής. Αυτό που μας ενδιαφέρει στη συγκεκριμένη προσέγγιση είναι ότι σ' αυτήν βασίζονται και αυτήν επικαλούνται τα προγράμματα που προορίζονται για εφαρμογή στα ελληνικά σχολεία. Το ότι τα προγράμματα αυτά είναι αόριστα, ασαφή και γενικά μη εφαρμόσιμα δεν είναι συμπτωματικό, αλλά απορρέει από την ασάφεια της ίδιας της διαπολιτισμικής προσέγγισης. Η αδυναμία τους αυτή είναι δομική, αφού ως θεωρητικό κατασκεύασμα κάποιων “ειδικών”, “ακαδημαϊκών” και άλλων δε θα μπορούσε να έχει καμία επαφή με την εκπαιδευτική πραγματικότητα. Δε θα μπορούσε ούτε να δει ούτε να λύσει τα προβλήματά της, όσο βλέπει το σχολείο σαν ένα θεσμό αποκομμένο απ' την κοινωνία, πάνω στο οποίο μπορεί να κάνει πειράματα εργαστηριακού τύπου. Όσο δηλαδή κρατάει απόσταση από τις συγκεκριμένες ρατσιστικές/εθνικιστικές αντιλήψεις που κυριαρχούν σε κάθε κοινωνία και αγνοεί τις συγκεκριμένες σχέσεις και ανάγκες ντόπιων και ξένων μαθητών μέσα κι έξω απ' τα σχολεία.

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση στην Ελλάδα: τάξεις υποδοχής, φροντιστηριακά τμήματα και διαπολιτισμικά σχολεία

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 λειτούργησαν οι πρώτες τάξεις υποδοχής ως τμήματα ενταγμένα στο κανονικό δημόσιο σχολείο και αφορούσαν την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας και τη διδασκαλία της ελληνικής ιστορίας και πολιτισμού για μαθητές που δεν έχουν για μητρική τους γλώσσα την ελληνική. Από το 1994 δόθηκε η δυνατότητα με υπουργική απόφαση να διδάσκονται η γλώσσα και ο πολιτισμός των χωρών προέλευσης των αλλοδαπών μαθητών με πρόσληψη ωρομίσθιων δασκάλων (μέτρο που μάλλον δεν εφαρμόστηκε ποτέ).

Από το 1997, με υπουργική απόφαση, λειτουργούν ως εξής: το πρόγραμμα των τάξεων υποδοχής ολοκληρώνεται σε δύο κύκλους που εντάσσονται στο κανονικό ωρολόγιο πρόγραμμα του σχολείου. Για να λειτουργήσει μια τέτοια τάξη, οι μαθητές πρέπει να είναι τουλάχιστον εννιά. Το πρόγραμμα εφαρμόζεται με απόσπαση των μαθητών από την κανονική τάξη για κάποια μαθήματα όπως γλώσσα και ιστορία (τάξη υποδοχής Ι), είτε πραγματοποιείται με παράλληλη υποστηρικτική διδασκαλία. Προαιρετικά, διδάσκεται και το μάθημα της γλώσσας και της κουλτούρας της χώρας προέλευσης με τη συμμετοχή τουλάχιστον επτά μαθητών, για τέσσερις ώρες εβδομαδιαίως εκτός του κανονικού προγράμματος. Το επίπεδο γνώσης της ελληνικής γλώσσας διαπιστώνεται μέσω εξετάσεων και ζητείται δήλωση του γονέα για να παρακολουθήσει το παιδί του κάποια τάξη υποδοχής, εάν αποδειχθεί ότι αυτό γνωρίζει ελάχιστα τη γλώσσα.

Τα φροντιστηριακά τμήματα απευθύνονται σε αλλοδαπούς μαθητές που, είτε δεν μπορούν να παρακολουθήσουν κάποια τάξη υποδοχής, είτε συνεχίζουν να αντιμετωπίζουν γλωσσικές δυσκολίες. Η λειτουργία τους πραγματοποιείται εκτός σχολικού ωραρίου και οι μαθητές πρέπει να είναι από πέντε έως οκτώ. Στα φροντιστηριακά τμήματα παρέχεται ενισχυτική διδασκαλία μέχρι δέκα ώρες την εβδομάδα, εκ των οποίων οι δύο είναι για μελέτη και προετοιμασία⁽⁶⁾.

Από το 1996 ο νόμος προβλέπει τη δημιουργία διαπολιτισμικών σχολείων για την εκπαίδευση «ατόμων με ιδιαίτερες εκπαιδευτικές, κοινωνικές, πολιτισμικές ή μορφωτικές ανάγκες». Στην Ελλάδα υπάρχουν 26 διαπολιτισμικά σχολεία: 13 δημόσια, 9 γυμνάσια και 4 λύκεια (επί συνόλου 15.174 σχολικών μονάδων).

Τα σχολεία αυτά δημιουργήθηκαν περισσότερο για να εξυπηρετήσουν τις ανάγκες των παλιννοστούντων μαθητών, παρά των μεταναστών. Ενδεικτικά παραθέτουμε τα ονόματα μερικών από αυτών: Δημοτικό Σχολείο Παλιννοστούντων Αλσούπολης,^{1ο} Γυμνάσιο Παλιννοστούντων Βαρυμπόμπης,^{1ο} Λύκειο Παλιννοστούντων Βαρυμπόμπης,^{1ο} Λύκειο Παλιννοστούντων Αμφιθέας, Δημοτικό Σχολείο Παλιννοστούντων Ελληνικού, ^{2ο} Γυμνάσιο Παλιννοστούντων Ελληνικού. Κάποια άλλα, όπως το 87^ο

Δημοτικό Σχολείο Αθηνών στον Βοτανικό, δημιουργήθηκαν προφανώς για να απομονώσουν ακόμη περισσότερο κάποιες αποκλεισμένες ομάδες, όπως οι τσιγγάνοι και οι τουρκόφωνοι που ζουν στη συγκεκριμένη περιοχή, ενώ κάτι αντίστοιχο έγινε και για τον πομακικό πληθυσμό της Θράκης. Όσον αφορά τις τάξεις υποδοχής και τα φροντιστηριακά τμήματα (ενδεικτικά το 2003 λειτούργησαν 422 και 556 αντίστοιχα), σύμφωνα με εκπροσώπους μεταναστευτικών οργανώσεων, εκπαιδευτικούς και γονείς δεν είναι ιδιαίτερα αποτελεσματικές.

Το σημαντικότερο πρόβλημα που αντιμετωπίζουν τέτοιες «λύσεις» είναι ότι ουσιαστικά επικυρώνουν και θεσμικά τον διαχωρισμό μεταξύ ελλήνων και αλλοδαπών (αλλά και μειονοτικών) μαθητών. Αποδίδεται όλη η ευθύνη για την σχολική αποτυχία αυτών των μαθητών στους ίδιους και αντιμετωπίζονται ως προβληματικές ομάδες. Αγνοούνται οι σημαντικότερες αιτίες αυτής της αποτυχίας, όπως ο εθνοκεντρισμός της εκπαίδευσης και δεν αλλάζει τίποτα στη σχολική ύλη ή στους σχολικούς θεσμούς, ώστε να προσαρμοστεί το κανονικό σχολείο στις αλλαγές που συντελούνται³, καλλιεργώντας ένα κλίμα καταπολέμησης του ρατσισμού και συνύπαρξης των διαφόρων ομάδων. Φυσικά, δεν αλλάζει τίποτα και στην εκπαίδευση των ίδιων των εκπαιδευτικών. Επιπλέον, ακόμα και αυτές οι προσπάθειες που γίνονται, προσκρούουν στον διάχυτο κοινωνικό ρατσισμό των ελλήνων γονέων, που κάνουν κάθε προσπάθεια, ώστε τα παιδιά τους να μη συναναστρέφονται με τα ξένα παιδιά, αλλά και πολλών εκπαιδευτικών, που με την υπότιμητική συμπεριφορά τους συμβάλλουν στην αναπαραγωγή ρατσιστικών στερεοτύπων για τη εγγενή αποτυχία αυτών των ομάδων. Συνολικά, θα μπορούσαμε να χαρακτηρίσουμε το ελληνικό μοντέλο της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης ως μοντέλο γενικευμένου αποκλεισμού.

3 Οι αλλοδαποί μαθητές έχουν εδώ και καιρό ξεπεράσει το 10% του συνολικού μαθητικού πληθυσμού^(*).

Η περίπτωση του 132^{ου} Δημοτικού Σχολείου Γκράβας

Την ολιγογρία του εκπαιδευτικού συστήματος σε θέματα ένταξης των αλλοδαπών μαθητών έρχονται να καλύψουν οι λιγοστές, αλλά σημαντικές πρωτοβουλίες των εκπαιδευτικών. Τη σημαντικότερη πρωτοβουλία που έχει πραγματοποιηθεί στο δημόσιο σχολείο, στο πλαίσιο της αντιρατσιστικής εκπαίδευσης, αποτελεί αυτή των εκπαιδευτικών του 132^{ου} Δημοτικού στο σχολικό συγκρότημα της γκράβας.

Στο σχολείο αυτό φοιτούν 190 παιδιά, εκ των οποίων τα 130 είναι μαθήτριες και μαθητές από διάφορες χώρες και προέρχονται από φτωχές οικογένειες. Οι δασκάλες και οι δάσκαλοι δημιούργησαν εθελοντικά τάξεις εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας για τους μετανάστες γονείς σε ώρες εκτός του σχολικού προγράμματος, ενώ συγχρόνως κατάφεραν να εντάξουν σε αυτό τη διδασκαλία της μητρικής γλώσσας των παιδιών (φεβρουάριος 2003). Τα μαθήματα ελληνικών ανέλαβαν οι εκπαιδευτικοί του σχολείου, καθώς και κάποιοι φίλοι τους, ενώ τα μαθήματα της αλβανικής γλώσσας ανατέθηκαν σε ειδικευμένη αλβανίδα δασκάλα. Καθώς υπήρξε μεγάλη συμμετοχή στα μαθήματα αλβανικής γλώσσας από τον πρώτο χρόνο (55 παιδιά), εντάχθηκαν στο πρόγραμμα και μαθήματα αραβικών. Ταυτόχρονα, οι ανακοινώσεις του σχολείου εκδίδονταν σε τρεις διαφορετικές γλώσσες (ελληνικά, αλβανικά και αγγλικά), ώστε να διευκολύνεται η επικοινωνία των μεταναστών γονέων με το σχολείο. Η γνωστή χριστιανική προσευχή αντικαταστάθηκε με στίχους από το «Πρωινό Άστρο» του Γ. Ρίτσου, ενώ στις εθνικές γιορτές οι εκπαιδευτικοί προσπάθησαν να αποβάλλουν το εθνικιστικό τυπικό που τις συνοδεύει. Ακόμη, τα παιδιά των μεταναστών έμαθαν στις συμμαθητρίες/-τές τους παιχνίδια από τις χώρες τους, ώστε να συμμετέχουν όλοι, περιορίζοντας το ποδόσφαιρο που, ως κυρίαρχη επιλογή των αγοριών, δημιουργούσε αποκλεισμούς και εντάσεις. Το παραπάνω αποτέλεσε και το θέμα δύο κινηματογραφικών ταινιών που γύρισαν μαθητές της ε' και στ' τάξης, κερδίζοντας το α' βραβείο του διεθνούς φεστιβάλ ολυμπίας το 2006 και το 2007 αντίστοιχα.

Η συνολική αυτή αντιμετώπιση της εκπαίδευσης και η ενσωμάτωση της διαπολιτισμικότητας και του αντιρατσισμού σε όλες τις δραστηριότητες έχει άμεσα και ορατά αποτελέσματα, όπως υποστηρίζουν οι γονείς και οι εκπαιδευτικοί. Υπάρχει μεγάλη βελτίωση στα μαθήματα και ιδιαίτερα από τα παιδιά που διδάσκονται παράλληλα και τη μητρική τους γλώσσα, ενώ έχουν μειωθεί σε μεγάλο βαθμό οι συγκρούσεις μεταξύ των μαθητών, τα φαινόμενα αποκλεισμού των «καινούριων» παιδιών και έχουν σταματήσει εντελώς οι διαρροές μαθητών. Τα φαινόμενα ξενοφοβίας και ρατσισμού έχουν μειωθεί, οι μετανάστες γονείς έχουν αναπτύξει σχέσεις με τους δασκάλους/-ες και τους έλληνες γονείς, ενώ πλέον εκλέγονται και στο σύλλογο γονέων.

Εθνοκεντρισμός στην εκπαίδευση και διάχυτος ρατσισμός

Παρά την κυρίαρχη πεποίθηση, ότι «όλοι μπαίνουν στο πανεπιστήμιο», παρατηρώντας τα στοιχεία από πρόσφατες έρευνες διαπιστώνουμε ότι 7.000 - 8000 παιδιά κάθε χρόνο εγκαταλείπουν την εννιάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση. Εκτός από αυτά τα παιδιά όμως, οι περισσότεροι «απόβλητοι» του εκπαιδευτικού συστήματος είναι αυτοί που δεν καταγράφονται, δηλαδή τα παιδιά των χιλιάδων μεταναστών από την Αλβανία, τις χώρες της πρώην Ε.Σ.Σ.Δ., της Αφρικής και της Ασίας. Παρατηρούνται σημαντικά ποσοστά διαρροής όσο ανεβαίνουμε τις βαθμίδες της εκπαίδευσης⁴. Βέβαια, δεν μπορούμε να έχουμε ακριβή στοιχεία, καθώς οι ομάδες αυτές είναι αόρατες και στις επίσημες στατιστικές έρευνες.

Σημαντικότερη αιτία (εκτός από το ίδιο το σχολείο) είναι συνήθως η οικονομική και κοινωνική θέση των οικογενειών τους. Έτσι, τα παιδιά των μεταναστών ωθούνται συχνά στην παιδική εργασία, ώστε να ενισχύσουν το οικογενειακό τους εισόδημα, ακόμα και σε ηλικίες που αντιστοιχούν στο δημοτικό σχολείο. Το μεγαλύτερο μέρος αυτών εργάζεται στις πιο βαριές χειρωνακτικές δουλειές, όπως σε συνεργεία αυτοκινήτων, μηχανουργεία, βενζινάδικα, εξωτερικές δουλειές και μεταφορές, αποθήκες, λαϊκές αγορές και παζάρια, και άλλες «απαγορευμένες» εργασίες. Αξίζει επίσης να αναφερθούμε σε μια εμπειρική έρευνα που πραγματοποίησαν κάποιοι εκπαιδευτικοί για τα «παιδιά των φαναριών», όπου τα παιδιά των μεταναστών αποτελούν το 20%⁵.

Ένας άλλος λόγος, για τον οποίο αλλοδαποί μαθητές εγκαταλείπουν το σχολείο για να εργαστούν, είναι ότι αντιμετωπίζουν νομικό πρόβλημα με την παραμονή τους στη χώρα. Καθώς πολλά παιδιά μεταναστών, όταν εγγράφονται στο σχολείο τοποθετούνται σε τάξεις αναντίστοιχες με την ηλικία τους, ενηλικιώνονται πριν προλάβουν να φτάσουν στο απολυτήριο του λυκείου. Αφού πλέον δεν ανήκουν στο νομικό καθεστώς των γονέων τους, πρέπει να εργαστούν, ώστε να συμπληρώσουν τα απαραίτητα έτη που απαιτούνται για να έχουν άδεια παραμονής για εργασία. Εξάλλου, οι διευθυντές των σχολείων ακολουθούν την οδηγία «να μην παραλαμβάνουν οποιαδήποτε αίτηση, αναφορά ή άλλο έγγραφο από ενήλικους αλλοδαπούς που δεν είναι νόμιμοι⁶», και προφανώς απαγορεύεται να τους εγγράψουν στην επόμενη τάξη.

4 Το ίδιο ισχύει και για τους μειονοτικούς μαθητές (τσιγγάνοι, μουσουλμάνοι, πομάκοι, τουρκόφωνοι)

5 Τα υπόλοιπα ήταν παιδιά τσιγγάνων (60%) και παιδιά μουσουλμάνων από τις παραγκοπεριοχές του βοτανικού και του κεραιμεικού

6 Πράγμα εξ'ορισμού αδύνατο, αφού ένας αλλοδαπός μαθητής αντλεί τη νομιμότητά του από το γεγονός ότι είναι ανήλικος

Αδιαμφισβήτητα το σχολείο αποτελεί τον βασικό θεσμό συγκρότησης, εδραίωσης και κυρίως αναπαραγωγής της εκάστοτε εθνικής ταυτότητας, και στην συγκεκριμένη περίπτωση της ελληνικής. Αυτό επιτυγχάνεται, αφενός μέσω του ίδιου του περιεχομένου της εκπαίδευσης, αλλά και εμπεδώνεται μέσω των διαφόρων εθίμων, εορτών κτλ⁷. Αρχικά θα περιγράψουμε την πρώτη περίπτωση.

Τα σχολικά βιβλία, πέρα από το να μεταδίδουν γνώσεις, ή μάλλον μέσω αυτού, καλλιεργούν πεποιθήσεις και μεταβιβάζουν αξίες, επηρεάζοντας τις αντιλήψεις που διαμορφώνουν οι μαθητές. Οι αξίες και οι ιδέες που μεταδίδονται πρέπει βέβαια να είναι εθνικά ορθές. Έτσι λοιπόν το κυρίαρχο χαρακτηριστικό της ελληνικής εθνικής ταυτότητας είναι η περίφημη έννοια περί συνέχειας του ελληνικού έθνους ως αιώνιας και φυσικής οντότητας που συνδέεται με την κοινή καταγωγή. Το ελληνικό έθνος μαθαίνουμε ότι, πέρα από το κοινό αίμα, διατηρεί τα ίδια α-ιστορικά, αναλλοίωτα πολιτισμικά χαρακτηριστικά εδώ και χιλιετίες, και έτσι βρισκόμαστε μπροστά σε μια απόλυτη εθνική και πολιτισμική ομοιογένεια. Τα στοιχεία της συνέχειας και της ομοιογένειας είναι φυσικά αποτέλεσμα της αξιοθαύμαστης και διαχρονικής ικανότητας των ελλήνων να αντιστέκονται στους εχθρούς που απειλούν την εθνική τους ακεραιότητα και που επιχειρούν να αλλοιώσουν τον (ανώτερο) πολιτισμό τους. Δεν θα παραθέσουμε άλλους μύθους για να αποδείξουμε το αυτονόητο: ότι ο κυρίαρχος παιδαγωγικός στόχος του μαθήματος της ιστορίας (κ.α.) είναι η καλλιέργεια του εθνικισμού/πατριωτισμού⁸. Άλλωστε το ελληνικό σύνταγμα είναι σαφές: *«η παιδεία [...]έχει σκοπό[...]την ανάπτυξη της εθνικής και θρησκευτικής συνείδησης...»* (άρθρο 16, παρ.2)

Σε αυτό το πλαίσιο τα παιδιά των ελλήνων μαθαίνουν πως οι πρόγονοί τους επαναστάτησαν σφάζοντας δίκαια τους «απολίτιστους» και «άπιστους» τούρκους⁹, πως οι τούρκοι προσάρτησαν στα σύνορά τους «ελληνικά» εδάφη άδικα, πως οι βούλγαροι προσπάθησαν να «πάρουν» τη μακεδονία από τους έλληνες, ότι οι αλβανοί κατέχουν την «ελληνική» βόρεια Ήπειρο και ότι μια ανώνυμη δημοκρατία διεκδικεί ύπουλα το όνομα της «ελληνικής» Μακεδονίας. Ακόμη μαθαίνουν ότι η αρχαία ελληνική αποτελεί τη μήτρα της σημερινής ομιλουμένης, καθώς και των λατινογενών γλωσσών και ότι χωρίς τον πολιτισμό μας η ανθρωπότητα θα ήταν

7 Καθώς δε νοείται το ελληνικό έθνος χωρίς την ορθοδοξία, δεν επιχειρείται κανένας διαχωρισμός μεταξύ των δύο, παρά εξετάζονται αναπόσπαστα στο πλαίσιο της κυρίαρχης ιδεολογίας.

8 Καθώς δεν αμφισβητεί κανείς ότι το έθνος/κράτος ταυτίζεται με την πατρίδα, θεωρούμε ότι δεν υφίσταται ουσιαστική διάκριση μεταξύ των δύο όρων.

9 Στην πραγματικότητα οθωμανούς, αφού τότε δεν «υπήρχαν» ακόμα τούρκοι (ούτε και έλληνες).

ένα τίποτα. Όλα αυτά τα μαθαίνουν φυσικά και τα παιδιά των μεταναστών και των μειονοτικών πληθυσμών, που συχνά κατάγονται από χώρες που μνημονεύονται αρνητικά στην ελληνική ιστορία¹⁰. Για παράδειγμα, τα παιδιά των αλβανών μεταναστών μαθαίνουν για την ξακουστή ανδρεία των ελλήνων που, το 1940 στον «αμυντικό» από πλευράς τους πόλεμο εναντίον του ιταλικού στρατού, κατέκτησαν ένα μέρος της Αλβανίας. Τα παιδιά με μουσουλμάνους γονείς μαθαίνουν ότι η θρησκεία τους είναι πότισμένη με μίσος, σε αντίθεση με την χριστιανική που ξεχειλίζει αγάπη. Ακόμη, τα παιδιά που κατάγονται από χώρες της ασίας πληροφορούνται ότι ο πιο Μεγάλος Έλληνας ήταν ένας στρατηλάτης που κατέκτησε τη μισή ασία για να διαδώσει τον ελληνικό πολιτισμό.

Αυτός ο τρόπος παρουσίασης της ιστορίας (και της γλώσσας και της θρησκείας) του ελληνικού έθνους έχει ως συνέπεια να καλλιεργείται η αντίληψη και η αξία της ομοιογένειας, η παράσταση του έθνους ως μιας αγαπημένης και αδιάσπαστης οικογένειας, που μόνο κατ' εξαίρεση είχε εσωτερικές διαμάχες. Αποκρύπτει το γεγονός ότι οι εθνικές και κοινωνικές ταυτότητες (που δεν ταυτίζονται) είναι πολλές διαφορετικές, ανταγωνιστικές και διαρκώς μεταβαλλόμενες. Ευνοεί την ανάπτυξη ξеноφοβικών στάσεων και ρατσιστικών αντιλήψεων, δίνοντας βάρος στις εθνικές διαφορές μεταξύ των λαών, οι οποίες παρουσιάζονται ως σταθερές και ανεπηρέαστες από την ιστορία και τους κοινωνικούς και ταξικούς αγώνες. Από την άλλη τροφοδοτεί τη δημιουργία μιας υποχρεωτικής αρνητικής ταυτότητας των μεταναστών, που τους περιθωριοποιεί. Επιπλέον, η εθνοκεντρική αντίληψη της εκπαίδευσης αποθαρρύνει οποιαδήποτε καλλιέργεια της αίσθησης του συνανήκειν, της συνεργασίας και της εμπιστοσύνης σε αμφότερες τις πλευρές. Πολύ περισσότερο από το να συμβάλλει αρνητικά στην επίδοση των μαθητών από άλλες χώρες, εξαφανίζει σταδιακά τα κίνητρά τους για μάθηση και οδηγεί σε παραίτηση από κάθε μορφή σχολικής συμμετοχής.

Πάνω απ' όλα όμως δεν πρέπει να αγνοούμε ότι «τα σχολικά βιβλία είναι ο καθρέφτης της κοινωνίας που τα παράγει. Σπάνια περιέχουν στερεότυπα που δεν είναι αποδεκτά στην κοινωνία» (θα επανέλθουμε παρακάτω). Για αυτό το λόγο βλέπουμε ότι οι λιγότερο εθνικιστικές προσεγγίσεις είτε αγνοούνται ή ξεσηκώνουν τη γενική κατακραυγή. Κλασική περίπτωση είναι ο μύθος του «κρυφού σχολείου», που, ενώ ήταν (ως τέτοιος) απλώς μια κοινοτοπία μεταξύ των ιστορικών ήδη από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, αποσύρθηκε από τα βιβλία ιστορίας στα τέλη του 20^{ου}. Διατηρήθηκε για δεκαετίες, ως ιστορικό γεγονός, κυρίως για να μη θιχτεί ο ρόλος της εκκλησίας στην «αναγέννηση του έθνους»¹¹.

10 Ελάχιστα έθνη και λαοί μνημονεύονται με θετικό τρόπο στη σχολική ιστορία και αυτοί συνήθως είναι οι ομόδοξοι. Οι περισσότεροι λαοί και πολιτισμοί είτε αξιολογούνται αρνητικά (ως εχθροί/καταπατητές), είτε είναι απλά άορατοι.

11 Κυρίως βέβαια αποτελεί περίπτωση ενός μικρού μύθου (το κρυφό σχολείο) που έρχεται να υποστηρίξει ένα μεγάλο μύθο (400 χρόνια σκλαβιάς).

Προσπερνώντας διάφορα περιστατικά εθνικώς ορθών διορθώσεων σε σχολικά εγχειρίδια, θα σταθούμε στο πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα. Πρόκειται για το βιβλίο ιστορίας της στ' δημότικού που εκδόθηκε το 2007, γνωστό πλέον για τις «εθνοπροδοτικές» θέσεις που περιείχε, εναντίον του οποίου οργανώθηκε μια άνευ προηγουμένου εκστρατεία. Η εθνική σταυροφορία¹² θεωρούσε κεντρικά προβλήματα του βιβλίου την «αποσιώπηση της σημασίας της ορθοδόξου παραδόσεως στη διατήρηση της εθνικής συνείδησης των ελλήνων» και γενικότερα τη συμβολή της εκκλησίας στο εθνοαπελευθερωτικό κίνημα του 1821· την απουσία του πομπώδους συναισθηματισμού για τον ηρωισμό, αλλά και τα πάθη των ελλήνων· την εκτενή αναφορά γυναικών με πρωταγωνιστική δράση σε διάφορους τομείς· την αναφορά σε «απελευθερωτικό αγώνα των τούρκων» και την παράθεση των προβληματισμών του Χ. Τρικούπη για την περιοχή της μακεδονίας, που σχετικοποιούν την ελληνικότητά της. Τελικά, η λογοκρισία επιβλήθηκε, το βιβλίο αποσύρθηκε, το έθνος σώθηκε, η υπουργός που «χρεώθηκε» το ατόπημα δεν επανεκλέχθηκε, και από τότε τα νέα βιβλία του δημότικού συναγωνίζονται στην εθνικοφροσύνη¹³.

Η ελληνική σχολική εκπαίδευση, εκτός από μονοπολιτισμική είναι και αυστηρά μονογλωσσική. Η απουσία της παράλληλης και υποστηρικτικής διδασκαλίας της ελληνικής με τη μητρική γλώσσα των αλλοδαπών μαθητών είναι μια από τις βασικότερες αιτίες αποκλεισμού τους από την εκπαιδευτική διαδικασία, αφού τα προβλήματα της ελλιπούς μάθησης της γλώσσας τους ακολουθούν διαχρονικά σε όλη τη σχολική τους πορεία. Επιπλέον δημιουργεί έντονα προβλήματα στην κοινωνικοποίησή τους και παρέχει γόνιμο έδαφος για την περιθωριοποίησή τους. Στα περισσότερα παιδιά, είτε σε αυτά που έχουν

12 Για την ιστορία, πρωτοστάτησαν η εκκλησία της Ελλάδος, σύσσωμη με το κοινό του αθάνατου διδύμου Άνθιμου - Χριστόδουλου, τα κόμματα λ.α.ο.ς. και κ.κ.ε. και μέλη των πα.σο.κ και ν.δ., ο δημοφιλής νομάρχης της Θεσσαλονίκης, οι περισσότερες εφημερίδες με πρωτοπόρες το πρώτο θέμα και το παρόν, τα δελτία των οκτώ, οργανώσεις και κόμματα από την Κύπρο, ελληνοαμερικανικές/-καναδικές ενώσεις ομογενών, η ακαδημία και διάφοροι πανεπιστημιακοί και καθηγητές, τα έντυπα του αριστεροπατριωτικού χώρου Άρδην/Ρήξη/κλπ (Καραμπελιάς) και φυσικά οι μεγάλοι διανοούμενοι όπως ο εθνικός συνθέτης Μίκης, ο σκηνοθέτης Κούνδουρος, ο γνωστός ιστορικός Ζουράρις και ο εθνικός γελωτοποιός Λάκης.

13 Π.χ. το βιβλίο γεωγραφίας της ε' δημότικού. Αναφέρουμε ενδεικτικά και περήφανα: «Αγαπητά μας παιδιά. (...) Κατά την περιπλάνησή μας στην ελληνική φύση θα ανακαλύψουμε τις ρίζες της φυλής μας (...)». / «Το Ορμένιο, το βορειότερο τμήμα του νομού Εβρου, είναι ο σκοπός στα ελληνοβουλγαρικά σύνορα, κούτελο του ελληνικού σώματος και σαν άλλος ακρίτας αγρυπνά και αφουγκράζεται» « (...) Η Γαύδος, οι 50 κάτοικοί της, μας θυμίζουν ότι το νησί πρωτοκατοικήθηκε 5.000 χρόνια πριν. Η Αλβανία πατάει γερά!». / «Μελετήστε το παρακάτω ποίημα και βρείτε στοιχεία που φανερώουν την ένδοξη ιστορία της πατρίδας μας: Ελλάδα, που τα πόδια σου/ σκύβουν και τα φιλούνε/ άγγελιοι τον Παραδείσου/ και κόρες τ' ουρανού/ Ελλάδα μου, στ' ορκίζομαι/ την ακριβή τιμή σου/ θα την υπερασπίζομαι/ με σώμα και με νου/ ποτέ μου δεν θ' ανεχτώ/ κανείς να σε προσβάλει/ να σ' αναγκάσει κάποτε/ να σκύνψεις το κεφάλι/ περήφανε θε να σε κοιτώ/ να στέκεις αντρειωμένη/ Ελλάδα μου πανέμορφη/ πατρίδα τιμημένη». (Το ποίημα έχει γράψει η εκ των τριών συγγραφέων, Μαρία Τασσόγλου.)

γεννηθεί εδώ, είτε, ακόμη περισσότερο σε αυτά που έχουν ζήσει για κάποιο διάστημα στη χώρα προέλευσής τους, πέρα από την επικοινωνία με τους συμμαθητές τους, δημιουργεί προβλήματα και στην επικοινωνία με τους γονείς τους.

Εκτός από το ίδιο το περιεχόμενο της εκπαίδευσης, ο εθνοκεντρισμός ενισχύεται μέσω θρησκευτικών και εθνικών εορτών που είναι αδιαχώριστοι από τη σχολική ζωή.

Τα διάφορα θρησκευτικά έθιμα σχετίζονται με την έντονη επιρροή που ασκεί η εκκλησία στην εκπαίδευση (και όχι μόνο) και με τη σύνδεση εθνικού και θρησκευτικού αισθήματος των ελλήνων γενικά. Άλλωστε, εκπαίδευση και θρησκεία υπάγονται στο ίδιο υπουργείο και, όπως μας υπενθυμίζει το ελληνικό σύνταγμα, η καλλιέργεια της θρησκευτικής (δηλαδή ορθόδοξης χριστιανικής) συνείδησης αποτελεί ένα από τους βασικούς σκοπούς της. Αυτά στην καθημερινή σχολική πρακτική μεταφράζονται σε αγιασμό με την έναρξη κάθε νέας σχολικής χρονιάς, καθημερινή (υποχρεωτική) προσευχή, συμμετοχή σε εκκλησιασμό κατά την ώρα του σχολικού προγράμματος, χριστιανικές εικόνες εκτεθειμένες σε όλες τις αίθουσες και τα γραφεία του σχολικού κτιρίου, θρησκευτικές αργίες, επίσκεψη ιερέων για εξομολόγηση μαθητών κ.α. Τα περισσότερα παιδιά μεταναστών ανήκουν σε διαφορετικά θρησκευτικά δόγματα (κυρίως μουσουλμάνοι, αλλά και προτεστάντες, καθολικοί, μάρτυρες του ιεχωβά ή άθεοι). Η κυρίαρχη πίστη που επιβάλλεται μέσα κι έξω από τις σχολικές αίθουσες δημιουργεί ακόμα μια συνθήκη αποκλεισμού αυτών των παιδιών, αφού παρουσιάζεται ως αντιπαραθετική με τη δική τους, οδηγώντας αφενός σε αδιέξοδο την αντιμετώπιση από μέρους τους, και αφετέρου σε στιγματισμό τους ως αλλόθρησκους/ άπιστους.

Εκτός από το θρησκευτικό τελετουργικό, στο σχολείο υπάρχει και το αντίστοιχο εθνικό. Αυτό περιλαμβάνει εθνικές γιορτές - επετείους πολεμικών συρράξεων, παρελάσεις και, σε ελάχιστες πια περιοχές, υποστολή σημαίας. Οι εορτασμοί των εθνικών επετειών δύο φορές το χρόνο απλώς αναπαράγουν αυτά που οι μαθητές έχουν ήδη διδαχθεί και συμπληρώνονται με παρουσίαση διαφόρων εθνικιστικού και ρατσιστικού περιεχομένου τραγουδιών και άλλων κειμένων. Φυσικά δεν γίνεται καμία προσπάθεια να νοηματοδοτηθούν διαφορετικά αυτές οι επέτειοι, ώστε να δώσουν την ευκαιρία συμμετοχής και στους αλλοδαπούς μαθητές, αλλά παραμένουν έτσι ώστε να δίνουν έμφαση στις διαφορές των λαών/εθνών. Οι γιορτές αυτές ακολουθούνται και από παρελάσεις, όπου (προσπερνώντας το γεγονός ότι η μια είναι και θρησκευτική γιορτή) ο ανθός της ελληνικής νεολαίας με στρατιωτικό βηματισμό και ορθό παράστημα τιμά το αίμα που χύθηκε για την πατρίδα.

Εκτός από το εθνοκεντρικό μοντέλο της εκπαίδευσης, οι αλλοδαποί μαθητές έρχονται αντιμέτωποι καθημερινά με τις διάχυτες στην ελληνική κοινωνία ξενοφοβικές αντιλήψεις. Οι τελευταίες εκφράζονται με τη δυσφορία απέναντι στην ένταξη των μεταναστών στο ελληνικό σχολείο και κορυφώνονται σε περιπτώσεις όπου ένας μαθητής διακρίνεται για την επίδοσή του και διεκδικεί το αυτονόητο δικαίωμά του, να έχει την ίδια αντιμετώπιση με τους άλλους συμμαθητές του.

Το γνωστότερο περιστατικό είναι αυτό του αριστούχου αλβανού μαθητή Οδυσσέα Τσενάι στο 3^ο γυμνάσιο της Νέας Μηχανιώνας (θεσ/νίκη) που, ενώ θέλησε να συμμετάσχει φέροντας την ελληνική σημαία στην παρέλαση της 28^{ης} οκτωβρίου του 2000, συνάντησε ένα ρεύμα σφοδρών αντιδράσεων από όλη τη χώρα. Έγινε θέμα υψίστης εθνικής σημασίας στα βραδινά δελτία και υπενθύμισε σε όποιον το είχε ξεχάσει, ότι ρατσιστικές αντιλήψεις συντηρούνται από τη συντριπτική πλειοψηφία της ελληνικής κοινωνίας. Από τους λίγους που τον υποστήριξαν ήταν οι συμμαθητές και οι καθηγήτριές του. Ο Οδυσσέας Τσενάι παραιτήθηκε του δικαώματός του υπό το βάρος των πιέσεων. Καθώς όμως επέμενε να αριστεύει και τα επόμενα τρία χρόνια, έφτασε η στιγμή που δικαιούταν να ξαναγίνει σημαιοφόρος. Στο μεταξύ είχε οριστεί με υπουργική απόφαση να δικαιούνται παιδιά αλλοδαπών να κρατούν την ελληνική σημαία στις παρελάσεις. Ο σύλλογος γονέων του λυκείου Νέας Μηχανιώνας είχε ήδη εκδώσει ψήφισμα, όπου εξέφραζε την πρόθεσή του να μην επιτρέψει στα παιδιά να παρελάσουν, ενώ απαιτούσε και την απόσυρση του νόμου. Μερίδα συμμαθητών του προχώρησε σε κατάληψη του λυκείου, ενώ οι μαθητές του γυμνασίου απείχαν από τα μαθήματά τους, μέχρι ο Τσενάι να αρνηθεί και πάλι το δικαίωμά του.

Παρόμοια τύχη είχαν και άλλοι αριστούχοι μαθητές, όπως ο εντεκάχρονος ουκρανός μαθητής δημότικού στην ηλεία και ο αλβανός μαθητής του ΤΕΕ Μοιρών Ηρακλείου το 2004, καθώς και αλλοδαπός μαθητής της στ' δημότικού στον Πολύγυρο, που αποτελεί και την πιο πρόσφατη περίπτωση (25.3.2009). Το σκηνικό γνωστό: η τοπική κοινωνία να βλαστημά, οι σύλλογοι γονέων να αποφασίζουν την αποχή των παιδιών τους από την παρέλαση, οι μαθητές να κάνουν καταλήψεις· μια γενικευμένη ρατσιστική επίθεση. Ακόμα και όταν συμβεί να παρελάσει αλλοδαπός μαθητής ως σημαιοφόρος, θεωρείται *must* η παρέμβαση κάποιων αγανακτισμένων ελληναράδων γονιών που σέρνουν τα παιδιά τους με τη βία εκτός της παρέλασης.

Τα παραπάνω γεγονότα αναφέρονται ενδεικτικά, καθώς αποτελούν ανησυχητικά συχνό φαινόμενο, δηλώνουν τις πραγματικά ακραίες ρατσιστικές πεποιθήσεις των ελλήνων πιο ξεκάθαρα από τις όποιες διακηρύξεις τους. Πέρα

από τη μανία τους με τη σημαία, είναι σαφές ότι οι περισσότεροι έλληνες γονείς δεν επιθυμούν να έχουν τα παιδιά των μεταναστών ίσα δικαιώματα με αυτά των τέκνων τους. Θεωρούν ότι, σε αντιστοιχία με το σύνθημα «οι μετανάστες μας παίρνουν τις δουλειές», έτσι και τα παιδιά τους κλέβουν από τα ελληνόπουλα τις διακρίσεις στο σχολείο ή την πιθανή θέση στο πανεπιστήμιο. Ουσιαστικά υπονοείται ότι «τολμούν» να αμφισβητήσουν την κοινωνική θέση που επιφυλάσσει η ελληνική πραγματικότητα σε αυτούς (βλ. παρακάτω).

Καθώς η μοναδική τόσο σημαντική, οργανωμένη, συλλογική και ριζοσπαστική πρωτοβουλία που εκδηλώθηκε στα ελληνικά σχολεία ήταν αυτή του 132^{ου} δημόσιου της γκράβας, αντίστοιχη ήταν και η αντίδραση που ξεσήκωσε, όταν το θέμα πήρε δημοσιότητα.

Η συνέχεια της ιστορίας αυτού του σχολείου ήταν αυτή που θα αναμενόταν από ένα ρατσιστικό εκπαιδευτικό σύστημα. Η καταστολή της προσπάθειας ξεκίνησε με την απομάκρυνση της διευθύντριας του σχολείου και συνεχίστηκε με την ποινική της δίωξη από την ελληνική δικαιοσύνη. Στη θέση της διορίστηκε νέος διευθυντής, βαθιά ελληνόψυχος, που σε μερικές μέρες κατάφερε να γκρεμίσει ότι δημιούργησαν με την πολυετή εργασία τους οι εκπαιδευτικοί, οι γονείς και οι μαθητές μαζί. Τα μαθήματα αλβανικών και αραβικών, όπως και η τάξη της ελληνικής γλώσσας για τους μετανάστες γονείς, διακόπηκαν άμεσα, ενώ η καθηγήτρια που τα δίδασκε απομακρύνθηκε από την πρώτη μέρα του νέου καθεστώτος και τώρα διώκεται ποινικά. Η προσευχή επανήλθε και αντικατέστησε το ποίημα που γνώριζαν τα παιδιά. Όλες οι δραστηριότητες που δεν σχετίζονταν με τα προβλεπόμενα από το νόμο, αντιμετωπίστηκαν με καχυποψία. Όπως αναφέρουν οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί στην καταγγελία τους : «Με την έλευση του νέου διευθυντή όλες αυτές οι δραστηριότητες αναστάθηκαν, και μάλιστα με βίαιο τρόπο. Θα θέλαμε να επισημάνουμε ότι ο νέος διευθυντής, καθώς ανέλαβε καθήκοντα και μάλιστα πριν ενημερωθεί από το σύλλογο διδασκόντων για τις πρωτοβουλίες που είχε αναπτύξει, διέκοψε όλες τις δραστηριότητες επικαλούμενος άνωθεν εντολές...Οι δάσκαλοι του 132^{ου} δημόσιου σχολείου θεωρούμε ότι με τη στάση του διευθυντή, αλλά και με τη γενικότερη στάση της διοίκησης στα ζητήματα που προέκυψαν, καταπατούνται τα αυτονόητα δικαιώματα των

μαθητών μας...».¹⁴

Οι συνέπειες της επιβολής της νέας τάξης στο 132^ο δημοτικό έγιναν αμέσως ορατές. Τα παιδιά των μεταναστών επέστρεψαν σε συνθήκες αποκλεισμού από την εκπαίδευση και άρχισε να χάνεται η εμπιστοσύνη που είχε καλλιεργηθεί μεταξύ δασκάλων, μαθητών και γονέων. Η δυσπιστία για το κατά πόσο θα καταφέρουν τα παιδιά να προσαρμοστούν στις νέες αυτές συνθήκες και να συνεχίσουν τη σχολική τους πορεία είναι δικαιολογημένη. Οι απόπειρες επαναφοράς του σχολείου στα εθνικώς παραδεκτά όρια υπονομεύουν γενικότερα τις ελπίδες για υγιή κοινωνικοποίηση των μαθητών και περαιτέρω για απόδραση από τη θέση που προορίζει για αυτούς η ελληνική κοινωνία. Η καταστολή των προσπαθειών για την εξίσωση των μεταναστών από το συνεπές σε αυτόν τον τομέα ελληνικό κράτος, και συνεπώς η έμμεση καταστολή των ίδιων, ήδη από την παιδική τους ηλικία, δείχνει ότι το σημερινό καθεστώς ημπαρανομίας και αορατότητας, στο οποίο ζουν αυτοί, πρέπει να εμπεδώνεται με κάθε ευκαιρία.

Η ελληνική σχολική πραγματικότητα είναι γεμάτη από περιστατικά ρατσιστικών συμπεριφορών. Χαρακτηριστική είναι η τύχη των διαπολιτισμικών σχολείων, όπου φοιτούν μειονότικοί, παλιννοστούντες και αλλοδαποί μαθητές, και ειδικά η περίπτωση του γυμνασίου και λυκείου παλιννοστούντων θεσσαλονίκης. Το σχολείο αυτό συστεγαζόταν με το 3^ο γυμνάσιο και λύκειο. Οι γονείς των μαθητών του τελευταίου κατάφεραν, μέσω διαφόρων κινητοποιήσεων, να λειτουργούν στην ίδια βάρδια το 3^ο γυμνάσιο και το 3^ο λύκειο, και στην άλλη βάρδια το διαπολιτισμικό γυμνάσιο και λύκειο, ώστε να μη «διαφθείρονται» τα παιδιά τους από τον συγχρωτισμό με τους αλλοδαπούς μαθητές.

Τέτοιες πρακτικές είναι διαδεδομένες σε σχολεία όλων των μεγάλων πόλεων της Ελλάδας, και όχι μόνο στα διαπολιτισμικά, τα οποία βρίσκονται εκ της σύστασής τους στο περιθώριο. Ειδικά στις αποκαλούμενες υποβαθμισμένες περιοχές της Αθήνας είναι συχνό το φαινόμενο να δημιουργούνται σχολεία «β' κατηγορίας», στα οποία φοιτούν πολλοί αλλοδαποί ή/και μειονότικοί μαθητές, και σχολεία «α' κατηγορίας» για τα ελληνόπουλα, αφού είναι διαδεδομένη η

14 Στις 22 Ιανουαρίου 2010 οι δασκάλες του 132ου Στέλλα Πρωτονοταρίου και Ντενάντα Καρκάλο δικάστηκαν από το μονομελές πρωτοδικείο Αθήνας με την κατηγορία της «παράνομης παραχώρησης σχολικού χώρου». Ο μοναδικός μάρτυρας κατηγορίας, ο διευθυντής του σχολείου Εμμανουήλ Γιουτλάκης, ανασκεύασε την κατάθεσή του και έδειξε ως υπεύθυνο τον πρώην γενικό γραμματέα του υπουργείου παιδείας Πλατή επί θητείας Ευρυπίδη Στυλιανίδη, λέγοντας ότι είχε «άνωθεν πολιτικές εντολές» να διατηρήσει αυτή την σκληροπυρηνική στάση και ότι δεχόταν απειλές να χάσει τη θέση του αν δεν ακολουθούσε αυτή τη γραμμή. Εν τέλει και οι δύο δασκάλες αθωώθηκαν πανηγυρικά.

στερεοτυπική αντίληψη ότι οι ξένοι «δεν παίρνουν τα γράμματα» και συνεπώς, ότι όσο περισσότεροι από αυτούς συγκεντρώνονται σε ένα σχολείο, τόσο το επίπεδο του σχολείου φθίνει. Το φαινόμενο αυτό έχει ουσιαστικά τροφοδοτήσει τη δημιουργία ενός άτυπου μηχανισμού: πολλά σχολεία δεν κάνουν δεκτές τις αιτήσεις εγγραφής τα παιδιών των μεταναστών, κι έτσι τα λίγα σχολεία που τις δέχονται συγκεντρώνουν αυτά τα παιδιά. Πολλοί έλληνες γονείς στη συνέχεια εγγράφουν ή μετεγγράφουν τα παιδιά τους στα σχολεία που αποτελούνται όσο το δυνατόν περισσότερο από ημεδαπούς μαθητές. Έτσι φτάνουμε στην γκετοποίηση κάποιων σχολικών μονάδων ή και ολόκληρων σχολικών συγκροτημάτων (π.χ. γκράβα).

Η γκετοποίηση των αλλοδαπών μαθητών συμβαίνει όμως και μέσα στα ίδια τα σχολεία και τις τάξεις. Όπως φαίνεται και από σχετικές έρευνες που κατά καιρούς έχουν πραγματοποιηθεί και όπως αποδεικνύουν προσωπικές μας εμπειρίες, μεγάλο μέρος ελλήνων μαθητών δεν επιθυμεί στην τάξη του αλλοδαπούς μαθητές και συνήθως δεν συναναστρέφονται με αυτούς, δεν κάθονται στα ίδια θρανία κτλ. Αντίστοιχα, πολλοί εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι η συνύπαρξη ημεδαπών με αλλοδαπούς μαθητές δημιουργεί προβλήματα και ότι πρέπει να δημιουργηθούν ξεχωριστά σχολεία για τα παιδιά που έρχονται από άλλες χώρες και μιλούν άλλες γλώσσες. Τα παιδιά αυτά ωθούνται να αποδεχθούν το ρόλο του ανεπιθύμητου και να τον εκπληρώσουν κάνοντας παρέα μόνο με άλλα «ξένα» παιδιά, και δημιουργώντας μια έντονα ανταγωνιστική σχέση με τα «ντόπια».

Γ. Πανεπιστήμιο

Κοινωνικός αποκλεισμός και τριτοβάθμια εκπαίδευση

Ο αποκλεισμός των μεταναστών από την τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι καταρχάς απόρροια του μέχρι τότε αποκλεισμού τους στις υπόλοιπες βαθμίδες της εκπαίδευσης, αλλά επιπλέον συντελείται και από τον ίδιο τον πανεπιστημιακό θεσμό, σε περίπτωση που κάποιος καταφέρει να εισαχθεί σε αυτόν. Ας εξετάσουμε την πρώτη περίπτωση συνοψίζοντας τα μέχρι στιγμής δεδομένα.

Ένα παιδί μεταναστών που έχει γεννηθεί στην Ελλάδα, δεν «υπάρχει» σε κανένα δημόσιο έγγραφο (με εξαίρεση τη ληξιαρχική πράξη γέννησης), γεγονός που δυσκολεύει την εγγραφή του στο σχολείο. Το ίδιο ισχύει και για τα παιδιά που ήρθαν εδώ, αλλά δεν έχουν στην κατοχή τους πιστοποιητικά από την χώρα προέλευσής τους. Η εγγραφή τους εξαρτάται από την αυθαιρεσία του διευθυντή του εκάστοτε σχολείου. Τα παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας τοποθετούνται συχνά σε αναντίστοιχες ως προς την ηλικία τους τάξεις, γεγονός που επηρεάζει αρνητικά την κοινωνική και μαθητική τους ζωή. Η ελληνική γλώσσα, ακόμα και αν διδάσκεται σε φροντιστηριακά τμήματα, σχεδόν ποτέ δεν συνδυάζεται με παράλληλη εκμάθηση της μητρικής τους γλώσσας, κι έτσι παραμένει διαχρονικό πρόβλημα κατά τη φοίτησή τους στο σχολείο. Ο εθνοκεντρισμός της ελληνικής εκπαίδευσης, πέρα από την απόλυτη κυριαρχία της γλώσσας, εκφράζεται, είτε μέσα από τα ίδια τα μαθήματα, όπως η ιστορία -καλλιέργεια εθνικής συνείδησης και τα θρησκευτικά - ορθόδοξη κατήχηση, είτε μέσα από διάφορα άλλα έθιμα, όπως η προσευχή και οι εθνικές γιορτές. Πέρα από τον θεσμικό ρατσισμό που βιώνουν οι μετανάστες μαθητές, έρχονται αντιμέτωποι και με τον διάχυτο κοινωνικό ρατσισμό. Γίνονται αντικείμενο κοινωνικού στιγματισμού, στερούνται στοιχειωδών δικαιωμάτων (συχνά μετά από παρεμβάσεις γονέων και της τοπικής κοινωνίας), ενώ συνήθως απομονώνονται σε σχολεία «β' κατηγορίας», αφού οι έλληνες γονείς προτιμούν να στέλνουν τα παιδιά τους σε σχολεία με μεγαλύτερη εθνική συνοχή /«α' κατηγορίας».

Εάν οι αλλοδαποί μαθητές καταφέρουν να τελειώσουν τη δωδεκάχρονη εκπαίδευση, ξεπερνώντας όλες αυτές τις αντιξοότητες, έχουν το δικαίωμα να συνεχίσουν τις σπουδές τους σε κάποιο ανώτατο ίδρυμα μέσω της ίδιας διαδικασίας που ισχύει και για τους έλληνες μαθητές. Ας παρουσιάσουμε όμως λίγο πιο ρεαλιστικά τους όρους με τους οποίους διαγωνίζονται/συναγωνίζονται.

Έχει ήδη αναφερθεί η συνηθισμένη περίπτωση να ενηλικιώνονται οι μαθητές πριν ολοκληρώσουν το λύκειο, και κατά συνέπεια να πρέπει να εργαστούν για να παραμείνουν νόμιμα στη χώρα. Για αυτούς είναι αδύνατο να συμμετάσχουν στις πανελλήνιες εξετάσεις, όπως επίσης είναι πρακτικά δύσκολο να έχουν αξιώσεις

επιτυχίας οι μαθητές που εργάζονται (λόγω οικονομικής δυσχέρειας) παράλληλα με τη φοίτησή τους στο σχολείο. (Χαρακτηριστικό του ότι είναι ανεπιθύμητοι είναι και το γεγονός ότι το υπ. παιδείας έχει κατά διαστήματα ζητήσει από τους διευθυντές των ΤΕΕ να ελέγξουν τα χαρτιά κάθε αλλοδαπού μαθητή, σα να ήταν -πώς να το πω- μπάτσοι, και να ενημερώσουν για το ποιοι τελειόφοιτοι που έχουν καταθέσει μηχανογραφικό δελτίο δεν έχουν έγγραφα παραμονής.) Ακόμα και για τους αλλοδαπούς μαθητές που δεν αντιμετωπίζουν τα παραπάνω προβλήματα, είναι αδύνατο να συναγωνιστούν τις επιδόσεις των ελλήνων συμμαθητών τους, που στην πλειοψηφία τους παρακολουθούν παράλληλα με το σχολείο μαθήματα σε ιδιωτικά φροντιστήρια. Ας συμπεριληφθεί τέλος ότι οι μετανάστες μπορούν στην πραγματικότητα να διαγωνιστούν πανελλαδικά μόνο μια φορά, αφού αν αποτύχουν, μέσα σε ένα χρόνο θα έχουν ενηλικιωθεί και θα αναγκαστούν να εργαστούν (βλ. παραπάνω).

Συνοπτικά, η ανισότητα των ευκαιριών είναι κανόνας και ο αποκλεισμός των μεταναστών από την τριτοβάθμια εκπαίδευση στη συντριπτική πλειοψηφία των περιπτώσεων πραγματοποιείται πριν φτάσουν σε αυτή.

Κατά την μετάβαση, από την παρατήρηση της σχέσης μεταξύ μεταναστών και σχολείου σε αυτή μεταξύ μεταναστών και πανεπιστημίου, διαπιστώνεται κάτι αξιοπρόσεκτο: ενώ στην πρώτη περίπτωση υπάρχει διευρυμένη δυσφορία από τη μια πλευρά και υποστήριξη των μεταναστών από την άλλη, για το πανεπιστήμιο δεν σημειώνεται καμία αντίδραση. Παρόλο που το θέμα των μεταναστών βρίσκεται τακτικά στην επικαιρότητα και την καθημερινότητα, είτε λόγω γενικευμένης «αγανάκτησης» των ελλήνων, είτε λόγω (πιο σπάνια) πρωτοβουλιών συμπαράστασης και καταγγελίας ρατσιστικών περιστατικών, και έχει μετατραπεί σε θέμα εθνικής σημασίας και εθνικού διχασμού, για το πανεπιστήμιο επικρατεί απόλυτη σιωπή. Οι μετανάστες γίνονται (περισσότερο) αόρατοι. Δύο πιθανότητες υπάρχουν: ότι οι μετανάστες δεν υπάρχουν στο πανεπιστήμιο επειδή δεν εισάγονται σε αυτό και ότι οι μετανάστες δεν υπάρχουν στο πανεπιστήμιο επειδή δεν τους «βλέπει» κανείς σε αυτό.

Ως αορατότητα των μεταναστών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση εννοούμε την εξής απλή, εμπειρικά και στατιστικά επιβεβαιωμένη, αλήθεια: ότι στις διάφορες πανεπιστημιακές σχολές συνήθως δεν σπουδάζει κανένας φοιτητής που να προέρχεται από οικογένεια μεταναστών. Πέρα από αυτό όμως, εννοούμε και την απουσία οποιασδήποτε συζήτησης και προβληματισμού γύρω από αυτό το θέμα, και ιδιαίτερα στους πανεπιστημιακούς κύκλους. Η (ένοχη) σιωπή σχετίζεται άμεσα με την κυρίαρχη παράσταση του πανεπιστημίου και του κοινωνικού ρόλου που επιτελεί μέσα στην ελληνική κοινωνία.

Από τη μια πλευρά, το πανεπιστήμιο, ως κατεξοχήν χώρος παραγωγής γνώσης (η οποία θεωρείται ουδέτερη), θεωρείται ένας θεσμός ουδέτερος, ο οποίος έχει ως αντικειμενικό του στόχο την ανθρώπινη πρόοδο και κινείται

διαρκώς προς αυτόν. Από την άλλη πλευρά, ειδικά στην ελληνική πραγματικότητα, αντιμετωπίζεται εργαλειωκά ως μέσο επαγγελματικής αποκατάστασης και, κυρίως, αποφυγής της χειρωνακτικής εργασίας και ανόδου στην κοινωνική ιεραρχία. Στην πραγματικότητα όμως, κάτω από την “επιστημονική ουδετερότητα” ή τον “ευγενή στόχο” της παροχής εφοδίων για εργασία, βρίσκεται μία εθνική και ταξική λειτουργία την οποία καλείται να εκπληρώσει το πανεπιστήμιο και στην οποία θα επανέλθουμε παρακάτω.

Νομικό πλαίσιο και αορατότητα

Για να περάσουμε στην κοινωνική σημασία που έχει ο αποκλεισμός των μεταναστών από την πανεπιστημιακή εκπαίδευση, θα πρέπει να στραφούμε αρχικά στα νομικά και θεσμικά μέσα με τα οποία κατασκευάζεται το καθεστώς ασάφειας και αορατότητας, με τον ίδιο τρόπο που αναλύσαμε τη σχέση νομικού πλαισίου – κοινωνικών αξιών στην πρώτη ενότητα. Εν ολίγοις το νομικό πλαίσιο που καθορίζει τη μορφή της παρουσίας των παιδιών μεταναστών στο πανεπιστήμιο και οι θεσμοί που δημιουργούνται για την εφαρμογή και τον έλεγχο του δεν είναι μεμονωμένα “γραιοκρατικά εμπόδια” που παρακωλύουν την (ατομική) επιδίωξη του μετανάστη για λήψη πανεπιστημιακής παιδείας· αλλά αντίθετα πρόκειται για κομβικές φάσεις της κοινωνικής κατασκευής του αποκλεισμού των μεταναστών απ’ τη δημόσια ζωή, όπως αντίστοιχα πρόκειται για έκφραση του συμφέροντος της ελληνικής κοινωνίας να μη συμμετέχουν ισότιμα στην εκπαίδευση. Με τον ίδιο τρόπο, η ασάφεια ή η αμφισημία των ρυθμίσεων δε θεωρούμε ότι οφείλονται σε κρατική ανεπάρκεια ή παράλειψη, αλλά αντίθετα πρόκειται για τμήμα της κρατικής πολιτικής και του κοινωνικού συμφέροντος να κρατούνται οι μετανάστες σε κατάσταση αορατότητας και επισφάλειας. Ας παρακολουθήσουμε κάποια από τα βασικά σημεία αυτής της διαδικασίας κατασκευής, απ’ τη θεσμική της πλευρά για αρχή.

Σύμφωνα με το νόμο 3386/2005, τον τελευταίο μεταναστευτικό νόμο μέχρι σήμερα, προβλέπεται ότι “η εισοδος αλλοδαπών στην Ελλάδα για σπουδές σε Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα της χώρας επιτρέπεται εφόσον πρώτα λάβει θεώρηση εισόδου για τον λόγο αυτό. (...) Για τη χορήγηση θεώρησης εισόδου για σπουδές πρέπει ο αλλοδαπός, εκτός του να έχει γίνει δεκτός σε ένα από τα ελληνικά εκπαιδευτικά ιδρύματα, να μπορεί να εξασφαλίσει τα έξοδα των σπουδών και της διαβίωσής του στην Ελλάδα.” Βλέπουμε ήδη απ’ την αρχή ποιες είναι οι προθέσεις και το target group της νομοθεσίας. Οι προϋποθέσεις που θέτει το νομοσχέδιο (τόσο οι θεσμικές όσο και οι οικονομικές) αφορούν λιγότερο τους μετανάστες και περισσότερο τους τουρίστες, δηλαδή το μικρό τμήμα των αλλοδαπών που προέρχεται από ανεπτυγμένες δυτικές χώρες, βρίσκεται όσο πιο

νόμιμα γίνεται στη χώρα και προφανώς σπάνια αντιμετωπίζει προβλήματα διαβίωσης, καθώς δεν εργάζεται ούτε μαύρα ούτε χειρωνακτικά. Απ' την άλλη, βλέπουμε πώς υφάινεται το πλέγμα της αορατότητας “αγνοώντας” τη μεγάλη μάζα των μεταναστών στην Ελλάδα. Μέσα στο 2008 η Διεύθυνση Οργάνωσης & Διεξαγωγής Εξετάσεων του Υπουργείου Παιδείας δημοσίευσε μία ανακοίνωση με τίτλο “*Οδηγίες για την εισαγωγή στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση της Ελλάδας των κατηγοριών: α) Αλλοδαπών – Αλλογενών (Απόφοιτων Λυκείων εκτός Ε.Ε.) και β) Απόφοιτων Λυκείων ή αντιστοιχων σχολείων Κρατών – Μελών της Ε.Ε. μη Ελληνικής Καταγωγής*”. Ο μακρὺς, ομολογουμένως, τίτλος της ανακοίνωσης περιελάμβανε τις ρυθμίσεις της Υπουργικής Απόφασης ΦΕΚ 272Β/01-03-07 και καθιστούσε ξεκάθαρο το γεγονός ότι αφορά σχεδόν κάθε αλλοδαπό που βρίσκεται στη χώρα και ενδιαφέρεται να εισαχθεί στο πανεπιστήμιο. Με πιο απλά λόγια, το πρώτο σκέλος του τίτλου αναφέρεται σε αλλοδαπούς που έχουν τελειώσει το σχολείο σε χώρα που δεν ανήκει στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ενώ το δεύτερο σκέλος αναφέρεται σε αλλοδαπούς που έχουν τελειώσει το σχολείο εντός της ΕΕ (ή της Ελλάδας, προφανώς), αλλά δεν έχουν ελληνική καταγωγή. Με ακόμα πιο απλά λόγια, η ανακοίνωση αφορά όλα τα παιδιά που δεν έχουν ελληνική υπηκοότητα ούτε τα ίδια ούτε οι γονείς τους. Στη συνέχεια όμως η ανακοίνωση θέτει ξανά μία σειρά από προϋποθέσεις που στενεύουν υπερβολικά αυτό το φάσμα. Τα δικαιολογητικά που απαιτούνται από το Υπουργείο για να καταθέσει μηχανογραφικό κάποιος αλλοδαπός είναι η πιστοποίηση κατοχής διαβατηρίου ή άδειας παραμονής και το απολυτήριο λυκείου της χώρας όπου φοίτησε (αν αυτή η χώρα δεν είναι η Ελλάδα ή η Κύπρος, χρειάζεται και βεβαίωση της αρμόδιας αρχής της χώρας ότι ο βαθμός απόλυσης αρκεί για την εισαγωγή στο πανεπιστήμιο της χώρας καταγωγής!). Σύμφωνα με την ίδια Υπουργική Απόφαση, “*η επιτροπή συγκέντρωσης και ελέγχου δικαιολογητικών μπορεί να ζητήσει από τους υποψήφιους να προσκομίσουν σε τακτή προθεσμία και επιπλέον δικαιολογητικά, εκτός των ανωτέρω, σε περίπτωση που κρίνει ότι οι συγκεκριμένοι υποψήφιοι πρέπει να αποδείξουν περαιτέρω ότι πληρούν τις προϋποθέσεις για την ένταξή τους στην ειδική κατηγορία*”. Το κράτος δηλαδή δίνει το ελεύθερο στην επιτροπή (και κάθε πανεπιστήμιο, βέβαια) να διακρίνει τους αλλοδαπούς υποψηφίους σε αυτούς που είναι κατάλληλοι για τις σχολές, και σε αυτούς που πρέπει να το αποδείξουν ότι είναι, προσκομίζοντας ό,τι δικαιολογητικά αποφασίσει αυτή η επιτροπή. Έπειτα το ίδιο το Υπουργείο αποφασίζει δια επιτροπής ποιοι αλλοδαποί θα επιλεγούν και σε ποια σχολή θα εισαχθούν, και ο αλλοδαπός είναι υποχρεωμένος να εγγραφεί στο τμήμα όπου επιλέχθηκε. Και εδώ ανακύπτει με θεσμικό τρόπο το ζήτημα της γλώσσας: σε περίπτωση που ο μετανάστης δεν έχει αποφοιτήσει από σχολείο ελληνικό ή κυπριακό, πρέπει να έχει πιστοποιητικό γνώσης ελληνικών 3ου επιπέδου από Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας (το οποίο βρίσκεται στη Θεσ/νίκη και μόνο). Αν δεν έχει το πιστοποιητικό, αναγκάζεται να καθυστερήσει την εγγραφή του στη σχολή για ένα χρόνο, μέχρι να παρακολουθήσει μαθήματα και να δώσει εξετάσεις είτε

στο Διδασκαλείο Νέων Ελληνικών του Πανεπιστημίου Αθηνών είτε στο Σχολείο Νέας Ελληνικής Γλώσσας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Ακόμα, προβλέπεται ότι ο αλλοδαπός απαγορεύεται να αλλάξει πάνω από μία φορά το αντικείμενο των σπουδών του, ειδάλλως αποβάλλεται από το πανεπιστήμιο. Άγνωστο το γιατί.

Πριν τελειώσουμε με την παράθεση του νομικού πλαισίου, θα περιγράψουμε δύο από τις κυριότερες πτυχές του, των διδάκτρων και των αδειών παραμονής. Για τη νόμιμη παραμονή των παιδιών μεταναστών στην χώρα καταρχάς γνωρίζουμε ότι μέχρι τα 18 υπάγονται στο καθεστώς των γονιών τους, ενώ μετά την ενηλικίωση οφείλουν να εργαστούν νόμιμα, ώστε να συμπληρώσουν τον απαραίτητο αριθμό ενσήμων για την έκδοση άδειας εργασίας και παραμονής, αλλιώς καθίστανται παράνομοι. Απ' αυτήν την διαδικασία εξαιρούνται τα παιδιά που καταφέρνουν να σπουδάσουν στο ελληνικό πανεπιστήμιο, δηλαδή η βεβαίωση σπουδών τους αντικαθιστά τα ένσημα και επαρκεί για νόμιμη παραμονή τους, εφόσον *“δεν συντρέχουν λόγοι που να αποκλείουν τη χορήγηση της άδειας παραμονής”*. Κάτι τέτοιο όμως δεν είναι και τόσο εύκολο. Πρώτον, γιατί είναι πολύ συχνό φαινόμενο για παιδιά μεταναστών να ενηλικιώνονται πριν αποφοιτήσουν από το λύκειο, λόγω των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν στο πεδίο της γλώσσας και των προβληματικών τάξεων υποδοχής, οπότε αναγκάζονται να βρουν δουλειά για να εκδώσουν άδεια παραμονής πριν καν προσπαθήσουν να μπουν στο πανεπιστήμιο. Δεύτερον, ακόμα κι αν εισαχθούν σε κάποια σχολή, το Υπουργείο Παιδείας δεν θεωρείται αρμόδιο για να χορηγήσει άδεια παραμονής στους φοιτητές του, και τους παραπέμπει στην διεύθυνση αλλοδαπών της περιφέρειάς τους, όπου βρίσκονται αντιμέτωποι με την βάρβαρη κατάσταση που έχουμε περιγράψει παραπάνω. Πρόκειται επομένως είτε για έμμεση μορφή αποκλεισμού, όπως στην πρώτη περίπτωση, είτε για ρατσιστική/ γραφειοκρατική προσπάθεια δυσχέρασης της ζωής των αλλοδαπών φοιτητών.

Όσον αφορά τα δίδακτρα τώρα, με Υπουργική απόφαση από το 1981 ακόμα (ΦΕΚ 168/20-3-81) ορίζεται, ότι κάθε αλλοδαπός που παρακολουθεί πλήρη κύκλο προπτυχιακών ή μεταπτυχιακών σπουδών στο ελληνικό πανεπιστήμιο υποχρεούται να καταβάλει δίδακτρα *“με τα οποία καλύπτεται ένα μικρό ποσοστό των δαπανών φοίτησης και των διδακτικών βιβλίων που τους χορηγούνται”*. Από το ακαδημαϊκό έτος '93-'94 και μετά, και βάσει των νομοσχευμάτων προσαρμογών βέβαια, το ύψος των διδάκτρων είναι 493 € κατά διδακτικό έτος για Ιατρικές και Πολύτεχνικές Σχολές και 370 € για όλες τις υπόλοιπες, ενώ προβλέπονται και δίδακτρα ύψους 123 € ανά έτος για τους αλλοδαπούς *“ακροατές”* (!). Σύμφωνα επίσης με μία σειρά υπουργικών αποφάσεων (οι περισσότερες της δεκαετίας του '80), από την καταβολή διδάκτρων αποκλείονται οι εξής κατηγορίες αλλοδαπών: όλοι οι αλλοδαποί υπότροφοι της κυβέρνησης και της εκκλησίας, οι αλλοδαποί από χώρες που έχουν συνάψει με την Ελλάδα κοινή συμφωνία μη καταβολής διδάκτρων, οι αναγνωρισμένοι πολιτικοί πρόσφυγες, τα παιδιά διπλωμάτων και πρέσβων (τους οποίους κακομαθαίνουν). Οι δύο σημαντικότερες περιπτώσεις

εξαιρέσης από τα δίδακτρα όμως αφορούν τους αλλοδαπούς που έχουν υπηκοότητα κράτους-μέλους της ΕΕ και τους οικονομικούς μετανάστες που δεν είναι σε θέση να πληρώσουν. Όσον αφορά τους πρώτους, με Υπουργική Απόφαση του 1995 (ΦΕΚ 808/14-9-95), όλοι οι αλλοδαποί που κατάγονται από χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου εξαιρούνται από την καταβολή διδάκτρων στα ελληνικά πανεπιστήμια, και αντίστοιχα εξαιρούνται οι έλληνες φοιτητές στα δημόσια πανεπιστήμια αυτών των χωρών. Κατ' αντιπαράθεση, οι αλλοδαποί που δε διαθέτουν επαρκείς πόρους για τα δίδακτρα, αντιμετωπίζουν πιο περίπλοκο θεσμικό πλαίσιο: για να απαλλαγούν από τα δίδακτρα θα πρέπει *“να διακρίνονται για την επιμέλεια και το ήθος τους μετά από πρόταση του οικείου ΑΕΙ”* και να συντρέχουν *“σοβαροί λόγοι”* αδυναμίας καταβολής των διδάκτρων. Η αντίθεση και η διαφορά αντιμετώπισης υποψηφίων εντός και εκτός ΕΕ είναι εκπληκτική, ειδικά πάνω σε ένα ζήτημα (των οικονομικών δυνατοτήτων) όπου οι ανισότητες μεταξύ των αλλοδαπών που προέρχονται από χώρες της ΕΕ και αλλοδαπών από *“υπανάπτυκτες”* ή *“τριτοκοσμικές”* χώρες όχι μόνο είναι προφανείς, αλλά προκύπτουν και από την εκμετάλλευση των δευτέρων απ' τους πρώτους!

Βλέποντας συνολικά την κρατική πολιτική για τους μετανάστες και την εκπαίδευση ερχόμαστε να επιβεβαιώσουμε την αρχική πολιτική μας διαίσθηση. Ότι ένα ογκώδες νομικο-θεσμικό πλέγμα φροντίζει να αποκλείσει το μεγαλύτερο κομμάτι των οικονομικών μεταναστών 2ης γενιάς απ' την εκπαίδευση και να ρίξει ένα πέπλο αορατότητας πάνω σε όσους καταφέρνουν να ξεπεράσουν αυτόν τον αποκλεισμό. Σ' αυτό το σημείο, μέσα από τις βασικές του κατευθύνσεις, ο νόμος επιτυγχάνει παράλληλα τον αποκλεισμό και την αορατότητα. Δίνοντας καταρχάς το ελεύθερο σε κάθε επιτροπή ή τμήμα να ορίζει αυτό τί δικαιολογητικά θα απαιτήσει για κάθε μετανάστη, οδηγεί σε απόλυτη εξουσία (άρα αυθαιρεσία) των αρμόδιων πάνω στις σπουδές του, ενώ εισάγει τον ίδιο σε ένα καθεστώς μόνιμης επισφάλειας για το μέλλον του στο πανεπιστήμιο. Επιπλέον, εγκλωβίζει τους ἄβ γενιάς στην περιστρεφόμενη πόρτα της νόμιμης/παράνομης παραμονής: είτε περάσουν σε κάποια σχολή μετά το λύκειο είτε παρατήσουν το σχολείο για να εργαστούν στα 18 γνωρίζουν υποχρεωτικά κι αυτοί από πρώτο χέρι τους κρατικούς-κατασταλτικούς μηχανισμούς που ανάγκασαν τους γονείς τους σε ένα συνεχή κύκλο αορατότητας, προσωρινότητας και ημι-παρανομίας. Τέλος, είναι εύκολο να γίνει κατανοητό πώς η υποχρέωση καταβολής διδάκτρων αποκλείει το κατώτερο ταξικά τμήμα της ελληνικής κοινωνίας, ενώ η ασάφεια του θεσμικού πλαισίου απαλλαγής από τα δίδακτρα επιτείνει το αίσθημα επισφάλειας και αορατότητας. Επομένως, ενώ οι προνομούχοι αλλοδαποί από δυτικές χώρες διευκολύνονται με πολλούς τρόπους στην είσοδό τους στο ελληνικό πανεπιστήμιο, οι μη-δυτικοί οικονομικοί μετανάστες αποκλείονται εξίσου ποικιλοτρόπως. Η Εθνική Στατιστική Υπηρεσία επιβεβαιώνει (στατιστικά προφανώς) αυτήν την υπόθεση. Σύμφωνα με τα στοιχεία για την είσοδο πρωτοετών φοιτητών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση για το ακαδημαϊκό έτος 2007-2008^(στ), από τους 39.972

εισαχθέντες, 2.556 είχαν διαφορετική υπηκοότητα απ' την ελληνική. Απ' αυτούς τους 2.556 φοιτητές, οι 1.615 προέρχονταν από χώρες τις Ευρωπαϊκής Ένωσης (απ' τους οποίους, αξίζει να σημειώσουμε, οι 1.427 είναι Κύπριοι). Τι μένει; Ένας αριθμός 941 φοιτητών εκτός ευρωπαϊκής ένωσης που μπήκαν στο ελληνικό πανεπιστήμιο. Αν εξαιρέσουμε ένα τμήμα περίπου 100 φοιτητών από διάφορες χώρες που είχαν υποτροφίες (κυρίως της εκκλησίας), οι περισσότεροι είναι αλβανοί μετανάστες δεύτερης γενιάς (637 φοιτητές) και κατά δεύτερο λόγο μετανάστες από χώρες των βαλκανίων και του πρώην ανατολικού μπλοκ (πχ από Βουλγαρία 48, από Ουκρανία 44 και από Ρωσία 31 φοιτητές). Είναι ενδεικτικό επίσης ότι χώρες της Αφρικής και της Ασίας απ' τις οποίες πολλοί μετανάστες έρχονται μαζικά, ζουν και εργάζονται στην Ελλάδα (όπως το Πακιστάν, το Αφγανιστάν, η Νιγηρία κλπ) έχουν ανά έτος λιγότερους από 3 φοιτητές σ' ολόκληρο το ελληνικό πανεπιστήμιο! Ακόμα και ο αριθμός των αλβανών φοιτητών είναι πολύ μικρός,, αν αναλογιστούμε πόσοι είναι γενικά οι αλβανοί μετανάστες (νόμιμοι και μη) που ζουν στην Ελλάδα, όπως επίσης και τις προσπάθειες που έχουν καταβάλει ώστε να μείνουν για πολλά χρόνια στη χώρα και να κατακτήσουν μία σχετική συμμετοχή στην κοινωνική ζωή.

Ακόμα και μετά την είσοδο στο πανεπιστήμιο όμως, όπως αναφέραμε παραπάνω, οι μετανάστες φοιτητές, ακριβώς λόγω του καθεστώτος ασάφειας και επισφάλειας που τους έχει επιβληθεί, γίνονται αντικείμενο καταπίεσης και χειραγώγησης από από πλήθος θεσμών και μηχανισμών που δυσχαιρένουν τη φοιτητική τους καθημερινότητα. Στην ουσία κάθε μετανάστης φοιτητής ανάγκάζεται να αντιμετωπίσει μόνος του μία σειρά από γραφειοκρατικά, εκπαιδευτικά και οικονομικά προβλήματα με το οποία τον φορτώνει η αορατότητα του στην εκπαίδευση. Θεσμικά η διοικητική οργάνωση του πανεπιστημίου, και κυρίως η γραμματεία των τμημάτων, έχει το δικαίωμα να αρνηθεί την εγγραφή του στη σχολή ή να το κάνει έμμεσα απαιτώντας δικαιολογητικά που σε άλλα τμήματα δε θεωρούνται απαραίτητα, ενώ στον τομέα της φοιτητικής μέριμνας ενδέχεται, και συχνά γίνεται, να του επιτραπεί η στέγαση σε φοιτητική εστία, αλλά να του ζητηθεί παράλληλα μηνιαίο ενοίκιο για τη διαμονή του. Στο εκπαιδευτικό και οικονομικό επίπεδο, οι δυσκολίες που αντιμετωπίζει μοιάζουν με αυτές που συνιστούν την ακραία περίπτωση των δυσκολιών για τις οποίες διαμαρτύρονται συνήθως οι έλληνες φοιτητές, δηλαδή η εντατικοποίηση των σπουδών και η ανάγκη παράλληλης εργασίας. Η διαφορά εδώ βέβαια δεν είναι μόνο ποσοτική, αλλά και ποιοτική. Η καταβολή διδάκτρων προφανώς επιβάλλει την παράλληλη εργασία, ενώ σε περίπτωση που ο μετανάστης φοιτητής θέλει να απαλλαγεί από την καταβολή τους, πρέπει προφανώς να εντατικοποιηθεί και να πειθαρχηθεί ώστε να ικανοποιήσει τις ασαφείς και παρανοϊκές απαιτήσεις της σχολής για “ακαδημαϊκή επιμέλεια” και “ηθική ακεραιότητα”. Όπως επίσης διαχρονικό καθίσταται το πρόβλημα της γλώσσας, το τρέξιμο/μπλέξιμο για την ανανέωση της άδειας παραμονής και η ανασφάλεια για την πιθανότητα διακοπής των σπουδών, όπου σ' αυτήν την περίπτωση εξαναγκάζεται ή να απελαθεί ή να εργαστεί νόμιμα ώστε να μπορεί να παραμείνει στη χώρα ημι-παράνομα...

Αντί επιλόγου

Η φοίτηση των μεταναστών στο πανεπιστήμιο βέβαια, μικρή επίδραση έχει στην κοινωνική τους ζωή. Το μόνο προνόμιο/διευκόλυνση που στην πλειοψηφία των περιπτώσεων προσφέρει είναι η παράταση της νόμιμης διαμονής τους για μερικά ακόμη χρόνια. Το ίδιο φυσικά συμβαίνει και όταν “αποτυγχάνουν” να εισαχθούν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση λόγω διακοπής της φοίτησης στο σχολείο και ανάγκης για εύρεση εργασίας. Επιστρέφουν δηλαδή στο νομικό και κοινωνικό καθεστώς που βρέθηκαν όταν γεννήθηκαν ή όταν εισήλθαν για πρώτη φορά στη χώρα, ή διαφορετικά διατυπωμένο, σ' αυτό το καθεστώς που βρίσκονται οι γονείς τους. Καθεστώς που, όπως έχουμε περιγράψει αναλυτικά και παραπάνω, είναι διαρκώς επισφαλές, αφού χρειάζεται να συμπληρώνουν τα απαραίτητα ένσημα για να ανανεώνουν την άδεια παραμονής τους (δηλαδή να προσπαθούν να εργάζονται φανερά και νόμιμα), κάτι που τους εγκλωβίζει στην συγκεκριμένη και μόνο κοινωνική θέση: του κατώτερου, εξαθλιωμένου και εκμεταλλευόμενου Άλλου. Είναι σαφές λοιπόν ότι οι μετανάστες (πρώτης και δεύτερης γενιάς) είναι καταδικασμένοι να επιστρέφουν στην ίδια θέση, ανεξαρτήτως από το αν και ποια βαθμίδα της ελληνικής εκπαίδευσης ολοκληρώσουν.

Συνεπώς διαπιστώνουμε ότι οι συνεχείς μεταβάσεις του καθεστώτος διαμονής των μεταναστών από την ημι-παρانونία στην πρόσκαιρη νομιμότητα που προσφέρει η εκπαιδευτική και εργασιακή διαδικασία και μετά ξανά στην επισφαλή παραμονή ή την απέλαση, διαγράφουν μία κυκλική πορεία, η οποία συνοψίζεται στα εξής στάδια:

- α) παράνομη είσοδος στη χώρα και αρχικά παραμονή σε στρατόπεδο κράτησης για ένα χρονικό διάστημα*
- β) αίτηση για χορήγηση ασύλου και έκδοση άδειας εργασίας*
- γ) εργασία, συχνά παράνομη, ανά την ελληνική περιφέρεια και συγκέντρωση των απαραίτητων ενσήμων για την ανανέωση της άδειας*
- δ) καταστολή, διαρκές κληρονομικό και συλλήψεις από τις αστυνομικές δυνάμεις*
- ε) απόρριψη της αίτησης ασύλου μετά από 4 έως 7 χρόνια με συνέπεια την επιστροφή στην παρانونία και την αναπόφευκτη απέλαση*
- στ) εκ νέου προσπάθεια για παράνομη είσοδο στη χώρα και επανεκκίνηση του κύκλου*

Εναλλακτικά, τα παιδιά των μεταναστών διαγράφουν έναν σχετικά διαφορετικό κύκλο ο οποίος παρεμβάλλεται σ' αυτόν των γονιών τους, για να τον συναντήσει στο τέλος της πορείας του:

α) παράνομη είσοδος ή γέννηση στη χώρα (περιπτώσεις ίδιες καθώς η γέννηση των 2ης γενιάς δε δηλώνεται πουθενά επίσημα) και άμεση υπαγωγή στο επισφαλές καθεστώς διαμονής των γονέων

β) εγγραφή στο σχολείο – πιθανή αποφοίτηση από πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια και ίσως τριτοβάθμια εκπαίδευση

γ) έκδοση άδειας παραμονής για εργασία με την ενηλικίωσή τους ή, σε περίπτωση σπουδών στο πανεπιστήμιο, με την αποφοίτηση από αυτό – εισαγωγή στο καθεστώς διαμονής και εργασίας των γονέων

Η περίπτωση να εισαχθεί ένα παιδί μεταναστών στο πανεπιστήμιο είναι βέβαια αρκετά σπάνια, όπως αναφέρθηκε και νωρίτερα, και ακόμη σπανιότερη είναι η περίπτωση να αποφοιτήσει απ' αυτό. Στην πραγματικότητα κυριαρχεί συνηθέστερα η περίπτωση να εργαστεί, επιστρέφοντας στην ημι-παράνομη διαμονή, είτε εγκαταλείποντας είτε ολοκληρώνοντας τη σχολική εκπαίδευση. Αν και το πανεπιστήμιο θεωρητικά είναι η μόνη ευκαιρία που παρουσιάζεται σε έναν μετανάστη 2ης γενιάς ώστε να “ξεφύγει” από τη βαριά χειρωνακτική (και μαύρη) εργασία, στην πραγματικότητα ο αποκλεισμός του από τη δυνατότητα καλύτερης (πνευματικής) δουλειάς συντελείται ακριβώς στο πανεπιστήμιο, είτε άμεσα μέσω των απροσπέλαστων αντιξοοτήτων που αντιμετωπίζει ώστε να εισαχθεί, είτε έμμεσα μέσω της αορατότητας όσο φοιτά και της μη απολαβής ιδιαίτερων προνομίων αφού αποφοιτήσει. Ο εγκλωβισμός του στη χειρωνακτική εργασία και κατά συνέπεια η αναπαραγωγή του καθεστώτος διαμονής του στη χώρα είναι αναπόφευκτα σ' αυτές τις συνθήκες.

Θα πρέπει λοιπόν να δούμε αυτόν τον αποκλεισμό των μεταναστών από τη δυνατότητα υπέρβασης της χειρωνακτικής εργασίας όχι σαν προϊόν κρατικής ή γενικής γραφειοκρατικής ανεπάρκειας, αλλά μέσα στην συγκεκριμένη κοινωνική κατάσταση στην οποία αποκτάει κεντρική σημασία: δηλαδή αναλύοντας τον αποκλεισμό των μεταναστών απ' το πανεπιστήμιο από την σκοπιά της κοινωνικής, ταξικής και εθνικής του λειτουργίας. Έχουμε αναφερθεί πολλάκις σε άλλα μας κείμενα, λιγότερο ή περισσότερο εκτενώς, στον ρόλο που παίζει το πανεπιστήμιο στον καπιταλιστικά διαρθρωμένο καταμερισμό της εργασίας και στη δημιουργία της κλίμακας κοινωνικής ιεραρχίας κύρους και προνομίων. Εδώ θα προσπαθήσουμε να εμβραθύνουμε αυτήν την κριτική δείχνοντας πώς ο αποκλεισμός των μεταναστών εξυπηρετεί αυτήν την κοινωνική λειτουργία της τριτοβάθμια εκπαίδευσης, προσδίδοντάς της εθνικό/ρατσιστικό χαρακτήρα.

Από τη χαμηλότερη μέχρι την τελευταία βαθμίδα της, η ελληνική εκπαίδευση αναπαράγει και ενισχύει έντονα το διαχωρισμό χειρωνακτικής και πνευματικής εργασίας, βάσει του οποίου η πρώτη είναι υπότιμημένη και εξαθλιωμένη ενώ η δεύτερη προνομιούχα και καταξιωμένη. Αυτός ο διαχωρισμός κατέχει κεντρικό χαρακτήρα τόσο στην ίδια την οργάνωση της εκπαίδευσης όσο και στο μέλλον που η ίδια δημιουργεί – δηλαδή τον καταμερισμό της εργασίας. Απ' τη μία το ενιαίο λύκειο, οι σχολές των ΑΕΙ και οι επαγγελματικές ειδικότητες

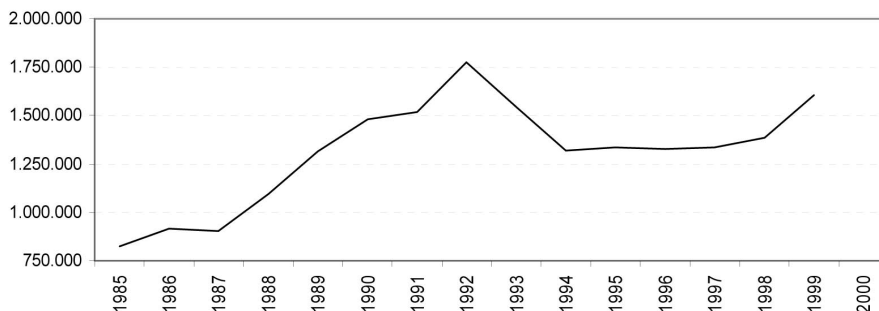
που προκύπτουν απ' αυτές (γιατροί, μηχανικοί, καθηγητές, δάσκαλοι, δικηγόροι..) απολαμβάνουν μεγαλύτερο κοινωνικό κύρος και οδηγούν σε ανώτερο εργασιακό και κοινωνικό status. Απ' την άλλη τα τεχνικά λύκεια, κάποια τμήματα των ΤΕΙ και κάθε μορφή χειρωνακτικής εργασίας, ειδικευμένης και ανειδίκευτης, βρίσκεται υπότιμημένη κοινωνικά, οικονομικά αλλά και γοητρικά. Και καθώς η αποφυγή της χειρωνακτικής υπότιμημένης εργασίας είναι κεντρική παράσταση και προσδοκία της ελληνικής κοινωνίας απ' το πανεπιστήμιο, ενώ παράλληλα η είσοδος σε μία σχολή είναι εν πολλοίς η ίδια προϊόν κοινωνικών-ταξικών ανισοτήτων (φροντιστήρια, ενοίκια, σπάταλη φοιτητική ζωή), θα λέγαμε ότι η τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι μία από τις κομβικές στιγμές για την ταξική διάρθρωση της σύγχρονης κοινωνίας: φροντίζει για τον καθένα και την καθεμά να αναπαραχθεί και να ανελιχθεί μέσα στα πλαίσια της ήδη υπάρχουσας κοινωνικής του θέσης (ο γιος του μικροαστού να γίνει μικροαστός υπάλληλος, ο γιος του αφεντικού να γίνει μεγαλύτερο αφεντικό και ούτω καθεξής). Όμως για να εγγυηθεί με ασφάλεια και βεβαιότητα το ότι ο νεοέλληνας λευκός άνδρας ή γυναίκα θα αποφύγει την σκληρή χειρωνακτική εργασία και θα μετατραπεί σύμφωνα με το πεπρωμένο του σε μικροαστό καταναλωτή σπουδαγμένο υπάλληλο, δεν αρκεί μόνο να διασφαλιστεί ότι τις βαριές δουλειές θα τις κάνουν “κάποιοι άλλοι”: πρέπει να διασφαλιστεί ότι θα τις κάνουν οι Άλλοι. Μ' αυτόν τον τρόπο ο καταμερισμός εργασίας στην ελληνική κοινωνία, μεσολαβημένος απ' το πανεπιστήμιο, αποκτά ισχυρά εθνικό χαρακτήρα. Προϋποθέτει ότι κάποιοι – οι ξένοι – θα βρίσκονται διαρκώς σε καθεστώς αποκλεισμού και εξαθλίωσης ώστε να εργάζονται κακο πληρωμένα, μαύρα και αδιαμαρτύρητα σε χωράφια, οικοδομές, λαϊκές αγορές, δημόσια έργα, μεταφορές, εργοστάσια κλπ κλπ. Πίσω απ' αυτήν την προϋπόθεση δε, βρίσκεται η βαθιά, αν και σπάνια ομολογημένη δημόσια, ρατσιστική ιδέα ότι οι μετανάστες (και κυρίως οι μη-δυτικοί) είναι κατώτεροι (ως μη-έλληνες) και άρα είναι άξιοι και κατάλληλοι να δουλεύουν χειρωνακτικά, ενώ οι ντόπιοι προορίζονται για την “υψηλή” εργασία (από μικροαφεντικά σε μικροεπιχειρήσεις και υπαλληλικά στρώματα μέχρι ανώτατα διευθυντικά κλιμάκια του τόπου).

Το πανεπιστήμιο επομένως, όχι μόνο δεν είναι ουδέτερο προς την αναπαραγωγή και τη νομομοποίηση των κοινωνικών και ταξικών ανισοτήτων, αλλά συμμετέχει ενεργά στην πιο σκληρή απ' αυτές τις ανισότητες: τον αποκλεισμό και την εκμετάλλευση των μεταναστών. Έτσι μέσω του εργασιακού καταμερισμού εξυπηρετεί το εθνικό/εθνικιστικό συμφέρον της εκμετάλλευσης των μεταναστών, της κατήλωσής τους στην εξαθλίωση και το καθεστώς της ημipαρανομής, ενώ παράλληλα μέσω της αορατότητας που επιφυλάσσει στους βγενιάς επικυρώνει όλα τα ρατσιστικά ιδεώδη της ελληνικής κοινωνίας.

Σημειώσεις

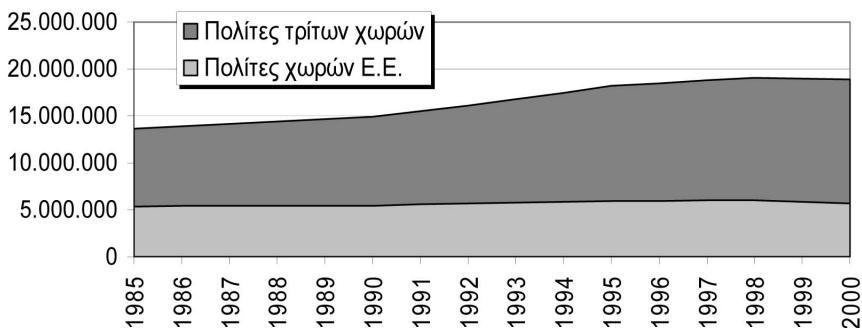
(α)

Διάγραμμα 1. Η εξέλιξη της μεταναστευτικής εισροής ατόμων ξένης υπηκοότητας (τρίτων χωρών και χωρών της Ε.Ε.) για το σύνολο των χωρών της Ε.Ε. (1985-2000)

Πηγή: Από την παραπάνω εκτίμηση, η οποία βασίζεται στα στοιχεία της Eurostat, *Demographic Statistics, Migration Statistics* και του ΟCDE, *Rapport SOPEMI*, εξαιρείται η Αυστρία για την οποία λείπουν τα αντίστοιχα στοιχεία.

Διάγραμμα 2. Εκτίμηση του πληθυσμού ξένης υπηκοότητας στο σύνολο των χωρών της Ε.Ε. (1985-2000)

Πηγή: Eurostat, *Demographic Statistics, Migration Statistics, Labour Force Survey*

(γ)

Πίνακας 1. Πραγματικός πληθυσμός της Ελλάδας κατά υπηκοότητα στα έτη των απογραφών κατά τη μεταπολεμική περίοδο

Έτος	Έλληνες υπήκοοι		Ξένοι υπήκοοι στην Ελλάδα	Πραγματικός πληθυσμός
	Στην Ελλάδα	προσωρινά στο εξωτερικό		
1951	7.602.230	37.413	30.571	7.632.801
1961	8.333.817	71.925	54.736	8.388.553
1971	8.676.073	218.908	92.568	8.768.641
1981	9.568.993	98.343	171.424	9.740.417
1991	10.092.624	41.910	167.276	10.259.900
2001	10.167.307	39.608	796.713	10.964.020

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε., Αποτελέσματα Απογραφών

Πίνακας 4. Σύνθεση και μεταβολή του πληθυσμού κατά υπηκοότητα στην Ελλάδα 1991-2001.

	Ως % του συνολικού πληθυσμού		Συντελεστής Μεταβολής
	1991	2001	1991-2001
ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΥΠΗΚΟΟΤΗΤΑΣ	98,4	92,7	1,0
ΣΥΝΟΛΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΥΠΗΚΟΟΤΗΤΑΣ εκ των οποίων	1,1	6,2	6,1
α. Ευρωπαϊκή Ένωση (15)	0,3	0,5	1,6
β. Νέα μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (10)	0,2	0,3	1,4
γ. Πρώην ανατολικές χώρες - (Μη-μέλη της Ε.Ε.(25))	0,4	5,3	14,8
δ. Άλλη (πλην των παραπάνω 3 κατηγοριών)	0,1	0,1	0,8
ΣΥΝΟΛΟ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗΣ	0,2	0,3	1,6
ΣΥΝΟΛΟ ΑΣΙΑΤΙΚΗΣ	0,2	0,5	3,1
ΣΥΝΟΛΟ ΑΦΡΙΚΑΝΙΚΗΣ	0,1	0,1	1,8
ΣΥΝΟΛΟ ΩΚΕΑΝΙΑΣ	0,1	0,1	1,5
ΣΥΝΟΛΟ ΞΕΝΗΣ ΥΠΗΚΟΟΤΗΤΑΣ	1,6	7,3	4,8
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ			1,1

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Ε.Σ.Υ.Ε., Αποτελέσματα Απογραφών

Πίνακας 3. Πραγματικός Πληθυσμός κατά Υπηκοότητα στην Ελλάδα (1991, 2001)

	1991	2001
ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΥΠΗΚΟΟΤΗΤΑΣ	10092624	10166929
Αλβανία	20556	443550
Βουλγαρία	2413	37230
Γεωργία	80	23159
Ρουμανία	1923	23066
Κύπρος	14651	19084
Ρωσική Ομοσπονδία.	12581	18219
Ηνωμένο Βασίλειο	10998	15308
Γερμανία	8525	15303
Ουκρανία	163	14149
Πολωνία	9624	13378
Τουρκία	11088	8297
Άλλη ευρωπαϊκή	19600	51583
ΣΥΝΟΛΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΥΠΗΚΟΟΤΗΤΑΣ εκ των οποίων	112203	682326
α. Ευρωπαϊκή Ένωση (15)	35304	57977
β. Νέα μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (10)	25398	35137
γ. Πρώην ανατολικές χώρες - (Μη-μέλη της Ε.Ε.(25))	39123	578863
δ. Άλλη (πλην των παραπάνω 3 κατηγοριών)	12378	10349
Ηνωμένες Πολιτείες	13927	22507
Καναδάς	4717	6909
Άλλη Αμερικανική	2228	3599
ΣΥΝΟΛΟ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗΣ	20872	33015
Πακιστάν	1911	11192
Ινδία	1720	7409
Ιράκ	2131	7188
Φιλιππίνες	3605	6861
Συρία	2104	5638
Μπανγκλαντές	0	4927
Καζακστάν	0	2269
Λίβανος	1856	1291
Άλλη Ασιατική	4397	8154
ΣΥΝΟΛΟ ΑΣΙΑΤΙΚΗΣ	17724	54929
Αίγυπτος	4012	7846
Νιγηρία	503	2021
Νότια Αφρική	1100	1185
Αιθιοπία	564	1171
Άλλη Αφρικανική	2547	3819
ΣΥΝΟΛΟ ΑΦΡΙΚΑΝΙΚΗΣ	8726	16042
Αυστραλία	6313	9677
Άλλη Ωκεανίας	193	284
ΣΥΝΟΛΟ ΩΚΕΑΝΙΑΣ	6506	9961
Ξένης (μη-προσδιορισμένης) υπηκοότητας	1245	818
ΣΥΝΟΛΟ ΞΕΝΗΣ ΥΠΗΚΟΟΤΗΤΑΣ	167276	796713
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	10259900	10964020

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Ε.Σ.Υ.Ε., Αποτελέσματα Απογραφών

(δ)

ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ Ή ΜΗ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ	ΣΥΝΟΛΟ ΜΑΘΗΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ
ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΑΔΑΣ	15085
Παρακολουθούν μαθήματα για παιδιά εξωτερικού	691
Δεν παρακολουθούν μαθήματα για παιδιά εξωτερικού	14394
ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΟΥΝΤΕΣ	4889
Παρακολουθούν μαθήματα για παιδιά εξωτερικού	194
Δεν παρακολουθούν μαθήματα για παιδιά εξωτερικού	4695
ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ	10196
Παρακολουθούν μαθήματα για παιδιά εξωτερικού	497
Δεν παρακολουθούν μαθήματα για παιδιά εξωτερικού	9699

Πηγή: Παλινοστούντες και αλλοδαποί μαθητές στα ενιαία λύκεια κατά παρακολούθηση ή όχι μαθημάτων για παιδιά εξωτερικού, σχολικό έτος 2007-8. Επεξεργασία στοιχείων της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας.

(ε)

Πίνακας: Κατανομή των ημεδαπών, αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών στην Ελλάδα, κατά το σχολικό έτος 2004-05

Βαθμίδα	Αριθμός Αλλοδαπών μαθητών	Αριθμός Παλιννοστούντων μαθητών	Αριθμός Αλλοδαπών και Παλιννοστούντων μαθητών	Αριθμός Ημεδαπών, Αλλοδαπών και Παλιννοστούντων μαθητών
Νηπιαγωγεία	9503	1580	11083	138304
Δημότικα	59334	8405	67739	638550
Γυμνάσια	29170	7217	36387	333989
Λύκεια & ΤΕΕ	15456	7528	22984	338189
Σύνολο	113463	24730	138193	1449032

Πηγή: ΙΠΟΔΕ, 2006.

	ΣΥΝΟΛΟ	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΛΟΙΠΗ Ε.Ε.	ΑΛΒΑΝΙΑ	ΑΝ. ΕΥΡΩΠΗ
Σύνολο	14537	473	1005	9126	83
Παλιννοστούντες	4858	440	261	1849	7
Αλλοδαποί	9679	33	744	7277	76

	ΣΥΝΟΛΟ	ΛΟΙΠΗ ΕΥΡΩΠΗ	ΠΡΩΗΝ ΕΣΣΔ	ΑΡΑΒΙΚΕΣ	ΛΟΙΠΗ ΑΣΙΑ
Σύνολο	14537	23	3227	85	110
Παλιννοστούντες	4858	19	1930	13	14
Αλλοδαποί	9679	4	1297	72	96

Πηγή: Παλιννοστούντες και αλλοδαποί μαθητές στα ενιαία λύκεια κατά χώρα προέλευσης, σχολικό έτος 2007-8. Επεξεργασία στοιχείων της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας.

(στ)

ΟΜΑΔΑ ΧΩΡΩΝ ΥΠΗΚΟΟΤΗΤΑΣ	ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ ΣΕ ΑΕΙ-ΤΕΙ	ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ	ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
Σύνολο	39972	6472	1936
Ευρωπαϊκή Ένωση	1615	225	82
Βαλκάνια	678	140	39
Λοιπή Ευρώπη	90	21	7
Αφρική	37	13	1
Αμερική	32	8	2
Ασία	104	30	7
Ωκεανία	3	0	0
Ελλάδα	37413	6035	1798

Πηγή: Φοιτητές κατά χώρα υπηκοότητας, ακαδημαϊκό έτος 2007-8.
Επεξεργασία στοιχείων της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας

ΟΜΑΔΑ ΧΩΡΩΝ ΥΠΗΚΟΟΤΗΤΑΣ	ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ ΣΕ ΑΕΙ-ΤΕΙ
Σύνολο	39972
Ευρωπαϊκή Ένωση	2023
Βαλκάνια	174
Λοιπή Ευρώπη	117
Αφρική	31
Αμερική	37
Ασία	95
Ωκεανία	8
Ελλάδα	37487

Πηγή: Φοιτητές κατά χώρα λυκείου αποφοίτησης, ακαδημαϊκό έτος 2007-8. Επεξεργασία στοιχείων της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας.

Πηγές

(προτεινόμενες)

-πολλές από τις οποίες βρίσκονται και στο διαδίκτυο-

Χρήστος Κάτσικας – Έυα Πολίτου, **«Εκτός τάξης το διαφορετικό; Τσιγγάνοι, μειονότικοί, παλινοστούντες και αλλοδαποί στην ελληνική εκπαίδευση»**, Gutenberg, Αθήνα, 1999

Άννα Φραγκουδάκη – Θάλεια Δραγώνα (επιμ.), **«Τι είν' η πατρίδα μας; Εθνοκεντρισμός στην εκπαίδευση»**, Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 1997

Γεώργιος Π. Μάρκου, **«Εισαγωγή στη διαπολιτισμική εκπαίδευση: ελληνική και διεθνής εμπειρία»**, Αθήνα, 1997

«Δέκα χρόνια ταξιδεύοντας με τους μαθητές μας...», Τα Πίσω Θρανία – Πρωτοβουλία για Εκπαίδευση Χωρίς Διακρίσεις, Αθήνα, 2009

«Ψηλαφίζοντας τον αποκλεισμό των μεταναστών από την κοινωνική ζωή και εκπαίδευση», Προβοκάτσια – μία περιοδική έκδοση του αυτοδιαχειριζόμενου στεκιού ασοεε, τεύχος 3, Αθήνα, 2006

«Σχεδόν άορατοι. Η παρανομοποίηση της εργασίας ως κρατική στρατηγική για τη μετανάστευση», Αυτόνομες ομάδες από την Αθήνα – Μηδέν Άπειρο, No Woman's Land, ΣΑΧ, Αθήνα, 2009

«Περί της (ανομολόγητης) καταγωγής των ρατσιστικών ιδεωδών της ελληνικής κοινωνίας και περί της (ομολογημένης) χρησιμότητάς τους», Text – έκδοση της λέσχης κατασκόπων του 21ου αιώνα, Αθήνα, 2001

«Χώροι κράτησης μεταναστών: τεχνικές εγκλεισμού και υποκειμενοποίηση», έργων'εξύβριση, Αθήνα, 2008

«Για την αλληλεγγύη σε μετανάστες και πρόσφυγες», πανελλαδικό συντονιστικό αναρχικών και αντιεξουσιαστών, Αθήνα, 2008

«Μετανάστες. Σύγχρονο απαρχαίνι, κολαστήριο πέτρου ράλλη, αλληλεγγύη», Πρωτοβουλία προσφύγων, μεταναστών/τριών και αλληλέγγυων, Αθήνα, 2009

«Έρευνα για τις μορφές κοινωνικής ένταξης των οικονομικών μεταναστών στην περιφέρεια Αττικής 2003-2004», Ινστιτούτο Εργασίας της ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ, Αθήνα, 2004

«Οδηγός για την εισαγωγή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση της Ελλάδας των κατηγοριών: α. Αλλοδαπών-αλλογενών (αποφοίτων λυκείων εκτός ΕΕ), β. Αποφοίτων λυκείων ή αντίστοιχων σχολείων κρατών-μελών της ΕΕ μη ελληνικής καταγωγής», Διεύθυνση Οργάνωσης & Διεξαγωγής Εξετάσεων, ΥΠΕΠΘ, 2008

«Οδηγός του Μετανάστη», επιμ. Ν. Γιαγά-Μπακιριτζή, Σ. Βουλγάρογλου, Μ. Μαλαπέτσα, Α. Ρεβίθης, Κοινοτική Πρωτοβουλία Equal & Υπουργείο Εργασίας, 2004

«Μουσουλμάνοι/ες μετανάστες/τριες στην Αθήνα: Ισλαμοφοβία – Κοινωνικός αποκλεισμός – Ένταξη», Π. Κανονίδου, Α. Κυρέζη, Φ. Σορώτου, Θεσσαλονίκη, 2009

«Μετανάστευση και Εκπαίδευση στην Ελλάδα», Η. Πετράκου, Γ. Ξανθάκου, Μυτιλήνη, 2004

«Μετανάστες και Διαπολιτισμική Εκπαίδευση στην Ελλάδα», Άννα Τριανταφυλλίδου, Αθήνα, 2006

«Αλλοδαποί Φοιτητές στο Πανεπιστήμιο Αθηνών: Θεσμικό πλαίσιο – δυνατότητες – προβλήματα», Σ.Ν. Κοδέλλας, 2004

«Εθνοκεντρισμός στην Εκπαίδευση», Αθηνά Ντέλλα, 2003

Ιστοσελίδες

(χρήσιμες)

- www.iospress.gr – Αρχείο της στήλης «Ιός» της Ελευθεροτυπίας
- www.enstaseis.blogspot.com – Αρχείο της στήλης «Ενστάσεις» της Καθημερινής
- www.feshgroup.blogspot.com – Ιστοσελίδα του Φόρουμ Αλβανών Μεταναστών
- www.greekhelsinki.gr – Ελληνικό Παρατηρητήριο των Συμφωνιών του Ελσίνκι (ΕΠΣΕ)
- www.statistics.gr – Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος (ΕΣΥΕ)
- www.amnesty.gr – Διεθνής Αμνηστία (ελληνικό τμήμα)
- www.diavatirio.net – Διαβατήριο.net
- www.noborder.org – Ιστοσελίδα του No Border

επίσης χρησιμοποιήθηκαν δημοσιεύματα από τον ημερήσιο τύπο

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ

Αυτό το τμήμα του κειμένου περιέχει τέσσερις συνεντεύξεις, όπου τρεις μετανάστες και μία μετανάστρια περιγράφουν την εμπειρία τους, από την φοίτηση στο ελληνικό πανεπιστήμιο. Μέχρι τώρα, είχαμε περιγράψει τις κοινωνικές συνθήκες του αποκλεισμού των μεταναστών από την εκπαίδευση, βασιζόμενοι κυρίως στην ανάλυση της κρατικής πολιτικής/νομοθεσίας για τη μετανάστευση, αλλά και της καθημερινότητας των κοινωνικών σχέσεων, που αναπαράγουν τον αποκλεισμό. Εκκινώντας από την παραδοχή, ότι η πραγματικότητα της βιωμένης εμπειρίας των καταπιεζόμενων υποκειμένων απέχει – και πάντα θα απέχει – από την πραγματικότητα, που περιγράφεται από το νόμο, θεωρούμε ότι μόνο τα ίδια τα υποκείμενα, μπορούν να εκφράσουν, αυτήν την πραγματικότητα. Εξάλλου πιστεύουμε, ότι η συγκεκριμένη εμπειρία των μεταναστών/τριών, δε μπορεί να γίνει πλήρως προσιτή σε μας, που ανήκουμε στον προνομιούχο ντόπιο πληθυσμό, όπως και σε κανέναν, που δεν ζει μέσα στις συγκεκριμένες καταπιεστικές συνθήκες. Επιπλέον, τέτοιες μαρτυρίες έχουν και μία ιδιαίτερη αυταξία γιατί, μέχρι ενός βαθμού, ανοίγουν μία μικρή ρωγμή στο καθεστώς ασάφειας και αορατότητας, που επιβάλει ο νόμος και η καθημερινότητα. Τέλος, να σημειώσουμε ότι, μας και οι συνεντεύξεις είναι μόλις τέσσερις και προέρχονται από προσωπικές μας σχέσεις, δεν πρόκειται για αντιπροσωπευτικό δείγμα· παρόλα αυτά μέσα σ' αυτές περιγράφονται τέσσερις διαφορετικές πραγματικότητες.

-Λοιπόν, ας ξεκινήσουμε με τον πατέρα μου που ήρθε το '92 πρώτος από την Αρμενία ως οικονομικός μετανάστης. Ήρθε πολύ εύκολα, τότε τα σύνορα ήταν ανοιχτά, και είχε και επιλογή κιόλας, να πάει Γαλλία, Ρωσία (καλά στην Ρωσία για μας ήταν πολύ εύκολο να πάμε)...

-Τότε δέχονταν και πολύ κόσμο από χώρες της πρώην ΕΣΣΔ.

-Πάρα πολύ, ακριβώς. Κι ήταν πολύ εύκολα. Τέλοσπάντων έρχεται μόνος του εδώ, ένα χρόνο έξω στους δρόμους, παγκάκια απο 'δω κι από κεί. Βρήκε άκρες, δούλεψε σε ψυγεία 24 ώρες το 24ωρο εννοείται με πάρα πολύ λίγα χρήματα (τότε με τις δραχμές ήταν πάρα πολύ λίγα), και όταν καταφέρνει και μαζεύει κάποια χρήματα ερχόμαστε εμείς που είχαμε γεννηθεί στην Αρμενία -εγώ ήμουν ακόμα 5 χρονών, ο αδερφός μου 7 κι ο μικρός μου αδερφός 4-...

-Σε συνθήκες κοινωνικής κατάρρευσης φαντάζομαι, όποιος μπορούσε έφευγε...

-Ακριβώς. Εμείς ήμασταν και στο χωριό και να φανταστείς ότι ήταν ιστορία να πας να πάρεις ψωμί και γάλα. Τέλοσπάντων γενικώς δεν την πάλευε καθόλου η Αρμενία και μετά από ένα χρόνο ήρθαμε εμείς με τη μάνα μου και τ' αδέρφια μου. Ήρθαμε κατευθείαν Καλαμάτα γιατί είχε βρει εκεί ο πατέρας μου γνωστό στα ψυγεία που δούλευε. Υπήρχε μεγάλος ρατσισμός σε θέμα σπιτιού. Δηλαδή σου λέει "είσαι ξένος, θα μου δώσεις το ενοίκιο πιο πάνω απ' το κανονικό γιατί εγώ έχω το σπίτι μου είμαι έλληνας ζω τόσα χρόνια εδώ, θα μπεις εσύ, ένας ξένος; θα σου κάνω τη χάρη να μπεις αλλά θα πληρώσεις και κάτι παραπάνω κι ας μην αξίζει το σπίτι". Έτσι ξεκινήσαμε κουτσά στραβά από μία τρύπα που μέναμε με κάτι άλλους Αρμένιους, μετά χωριστήκαμε και πήγαμε σε άλλο σπίτι, και πολύς ρατσισμός...

-Ακούγεται γενικά για την Καλαμάτα...

-Ακούγεται και είναι πολύ περίεργοι άνθρωποι. Τι πόλεμο μας κάνανε, επειδή ήμασταν στο υπόγειο και είχαμε την αυλή μας πετάγανε ό,τι να 'ναι από πάνω. Όλα τα σκατά ξέρω 'γω, τα σκουπίδια τους, στο μπαλκόνι μας. Δηλαδή μίσος ρε παιδί μου. Και εντάξει εμένα οι γονείς μου δουλεύανε πρώι-βράδυ. Τον πατέρα μου δε θυμάμαι καν πότε τον έβλεπα. Η μάνα μου καθάριζε σπίτια άπειρες ώρες με πολύ λίγα λεφτά και συνέχισαν έτσι τα χρόνια. Αυτό που μου έκανε εντύπωση είναι ότι στο σχολείο μας βοήθησαν πάρα πολύ. Εγώ για την ηλικία μου, μπήκα 6 χρονών, μάθαμε και γρήγορα τη γλώσσα και ήμασταν κάπως έτοιμοι. Και στη γειτονιά ήμασταν μικρά και παίζαμε όλη μέρα και ήταν πιο εύκολο για μένα και τα αδέρφια μου να μάθουμε τη γλώσσα. Και όταν ήταν να μπούμε

κανονικά δημοτικό πολύ εύκολα θυμάμαι μας φέρανε τα χαρτιά για να γραφτούμε, γιατί περάσαμε λίγο χύμα τα σύνορα. Φύγαμε μέσω της μάνας μου και δεν είχαμε κάτι να μας πιστοποιήσει ότι είχαμε περάσει στη χώρα, χωρίς διαβατήριο χωρίς τίποτα. Παρόλα αυτά όλα καλά εκεί στο σχολείο με τους καθηγητές, τους διευθυντές, τους δασκάλους, και είχαμε μία πολύ καλή δασκάλα για τα παιδιά που ντρεπόντουσαν, είχαν δυσλεξία ή ήταν από ξένη χώρα να βοηθάει για συγκεκριμένα μαθήματα. Όπως στην έκθεση π.χ δεν ήξερα τι να γράψω. Σκεφτόμουν σε δύο γλώσσες και δεν ήξερα πώς να ξεκινήσω. Και μιλάμε τώρα για το '90κάτι και μου έκανε εντύπωση που είχαμε έναν άνθρωπο τέτοιο.

-Και αυτό το κλίμα απ' τους δασκάλους υπήρχε και στα παιδάκια;

-Τα παιδιά ήταν πολύ καλύτερα. Ο μικρός μου αδερφός βέβαια ήταν λίγο αδικημένος. Έπεσε σε τμήμα χάλια, σε δασκάλες χάλια, και όλη τη σχολική του ζωή τη θυμάται σαν ένα χάλι. Εγώ με τον αδερφό μου μπήκαμε μαζί. Αυτός ήταν 2 χρόνια μεγαλύτερος και επειδή είπαμε και του πατέρα μου μήπως ντραπεί επειδή δεν ήξερε και τόσο καλά τη γλώσσα και αν συνέχιζε 3η-4η δημοτικού θα 'χαν προχωρήσει, και φοβήθηκε ο πατέρας μου και είπε "εντάξει θα τον στείλω πρώτη δημοτικού κι ας χάσει δύο χρονιές". Αλλά ο αδερφός μου ήταν αστέρι, είχε κάνει μία χρονιά στην Αρμενία και εκεί κάνει ήδη διαίρεση, πολλαπλασιασμούς, μπορεί να κάνανε και κλάσματα, τι να σου πω. Μετά που πήγαμε στο γυμνάσιο, μπήκαμε σε ένα τριπάκι να μας πούνε να βαφτιστούμε και καλά γιατί ο πατέρας μου είχε αρχίσει να ενδιαφέρεται για το θέμα της υπηκοότητας, επειδή ήμασταν ήδη 6-7 χρόνια εδώ. Μέχρι τότε ήμασταν με άδειες της μάνας μου και του πατέρα μου. Ο πατέρας μου τα πρώτα χρόνια δεν είχε άδεια, μετά από κάποια χρόνια έβγαλε, δε θυμάμαι πότε ακριβώς αλλά σίγουρα 4 χρόνια από τότε που ήρθε. Και ναι, μπήκε στο τριπάκι για την υπηκοότητα και τον κοροϊδέψανε απίστευτα. Έδωσε ένα εκατομμύριο δραχμές και έκανε όλα τα χαρτιά στο υπουργείο εσωτερικών, το οποίο έφαγε τα χρήματα και μας έστειλε μια ωραιότατη απάντηση ότι δεν πληροίτε τις προϋποθέσεις - χωρίς αιτιολόγηση. Τα λεφτά πέταξαν και η απάντηση ήταν μια απλή απάντηση τύπου "δεν υπάρχεις". Δηλαδή όλα στον αέρα, ό,τι οικονομίες υπήρχανε και ό,τι ελπίδες είχαμε. Μετά στο γυμνάσιο ρατσισμός, απ' τους καθηγητές. Δεν ξέρω γιατί τόσο πολύ. Και απ' τα παιδιά. Στο λύκειο μετά προχώρησε η κατάσταση, πάλι ρατσισμός. Εγώ βέβαια τους είχα συνηθίσει και τους είχα καταλάβει. Εκεί γυρίσανε και μου είπανε "καλά φτάνει μέχρι το γυμνάσιο ό,τι έκανες, τώρα τι, θες να πας και ενιαίο λύκειο; γιατί δεν πας στο τεχνικό;". Και οι καθηγητές ξαφνιάστηκαν που πήγαμε ενιαίο, και οι συμμαθητές μου. Φάγαμε και έναν ρατσισμό γιατί δώσαμε και β' λυκείου πανελλήνιες και λέγανε "σιγά μην τα καταφέρουνε τώρα". Βέβαια τα παιδιά που κάνανε χρόνια φροντιστήρια και ήτανε τα πλουσιόπαιδα και ήτανε παιδιά καθηγητών, δικηγόρων, γιατρών. Εμείς κάναμε κάτι απόπειρες, δεν το 'χα και πολύ με το φροντιστήριο εγώ προσωπικά. Δηλαδή ό,τι καταφέραμε το κάναμε

μόνοι μας. Και γενικά σε παίρνανε και με ένα περίεργο μάτι, δηλαδή “πού νομίζεις ότι θα περάσεις; ότι θα έχεις και πανεπιστημιακή εκπαίδευση; χωρίς φροντιστήριο πώς θα περάσεις; εμείς τι είμαστε, μαλάκες που τα σκάμε;”. Ήταν σ' αυτή τη νοοτροπία όλοι τους. Οι γονείς μου συνεχίζανε όλα αυτά τα χρόνια δουλειά. Αυτή είναι η ζωή των γονιών μου, δεν τους βλέπεις καν. Ακόμα και στα αγγλικά νομίζανε ότι επειδή είσαι ξένος δε χρειάζεται να μάθεις ξένη γλώσσα. Εγώ πήγαινα και για proficiency και έφαγα και μια χλαπάτσα απ' το φροντιστήριό μου τότε, ξέρανε ότι πάω για το πτυχίο και δε με είχαν ενημερώσει ότι είχαν ξεκινήσει ήδη ένα 3μηνο-4μηνο και μου λένε “εμείς έχουμε ξεκινήσει, έλα και βλέπεις”. Στην ουσία “έλα και φύγε”. Μετά ο αδερφός μου πέρασε στο πανεπιστήμιο. Λοιπόν εκεί στην Αρμενία δε δίνουν διαβατήριο στα αγόρια αν δεν πάνε πρώτα στρατό δύο χρόνια. Και το μόνο πράμα που θα σου πιστοποιήσει ότι εσύ είσαι ο τάδε για μας είναι το διαβατήριο, και τα αδέρφια μου αναγκαστικά έπρεπε να πάνε. Και ο αδερφός μου παραλίγο να μη γραφτεί στη σχολή γιατί ήτανε παράνομος, δεν είχε κάτι να αποδείξει ότι είναι ο ίδιος ούτε ότι ζει τόσα χρόνια στη χώρα. Δυσκολεύτηκε πάρα πολύ και ευτυχώς μπήκε εαρινό εξάμηνο και πρόλαβε να κάνει κάποιες διαδικασίες στο υπουργείο εξωτερικών, εσωτερικών, σε νομαρχίες, σε δημαρχεία. Ακόμα και στην πρεσβεία την δική μας δε μπορούσαν να του δώσουν ένα χαρτί που να λέει “δε μπορούμε να σου δώσουμε διαβατήριο γι' αυτούς τους λόγους, γιατί σύμφωνα με το νόμο στην Αρμενία πρέπει να πας δύο χρόνια στρατό”.

-Ορραίος νόμος.

-Ορραιότατος νόμος. Και εκεί, αν σ' αφήσουνε να επιστρέψεις εδώ, γιατί τους κρατάνε εκεί, δύσκολα φεύγει ο κόσμος τώρα. Παρόλα αυτά μας χαστούκισε πολύ η πρεσβεία μας και βοήθησε πολύ η νομαρχία εκεί στην Καλαμάτα. Δηλαδή περισσότερη βοήθεια πήραμε σαν έλληνες παρά σαν αρμένιοι. Μας έκανε πάλι εντύπωση. Ξέρεις, αυτά τα αναποδογυρίσματα είναι λίγο περίεργα. Και τον βοήθησαν και στη σχολή τον αδερφό μου, έδειξαν κατανόηση, τον γράψανε...

-Σε ποια σχολή;

-ΤΕΙ Μηχανολογίας στο Ηράκλειο. Έμεινε λοιπόν πολλά χρόνια στη σχολή με τη βοήθειά τους και περιμένανε πότε θα πάρει διαβατήριο. Τελικά τα αδέρφια μου αναγκάστηκαν και πήγαν Αρμενία, επέστρεψαν, και όλα καλά. Άδεια παραμονής δε μπορούσαν να βγάλουν. Βγάζανε μία ροζ κάρτα, ένα πράγμα που δεν είχα καταλάβει αν είχε ή δεν είχε ισχύ. Εγώ από τα 18 μου έβγαλα διαβατήριο και έκανα κάθε χρόνο ανανέωση. Κάθε χρόνο 150 ευρώ, 6 μήνες μέχρι να σου βγει η άδεια κλπ.

-Δηλαδή απ' τα 18 και μετά έβγαλες άδεια παραμονής στ' όνομά σου.

-Ναι, αυτοτελής πλέον. Ήμουν στο βιβλιάριο υγείας του πατέρα μου

αλλά είχα πλέον δικιά μου άδεια. Κάθε χρόνο αργούσε να έρθει απάντηση, είχανε 3-4 μήνες καθυστέρηση. Οπότε την είχες 2 μήνες και μετά έπρεπε να ξανακαταθέσεις αίτηση 1 μήνα πριν λήξει η άδεια. Στην ουσία δε σου μένει και τίποτα. Είσαι αφανής, είσαι παράνομος. Δε τους νοιάζει αν έχεις πάει εδώ σχολείο και είσαι εδώ 20 χρόνια. Τέλοσπάντων, μετά ξεκίνησα τις πανελλήνιες. Ο αδερφός μου πέρασε με την πρώτη και εγώ με την τρίτη. Τελείωσα το σχολείο το 2005, έδωσα, και κόπηκα στο ειδικό μάθημα. Μετά έκατσα ένα χρόνο ακόμη να ξαναδώσω, και το 2006 έκανα χαρτιά και για Ιταλία. Είχαμε ενημερώσει το ιταλικό προξενείο και ρωτούσαμε πότε θα βγει η εγκύκλιος να μάθουμε πότε πάνε και οι αλλοδαποί για να καταθέσουμε τα χαρτιά. Και ενώ είχαν δημοσιοποιήσει τις προθεσμίες για τους έλληνες, είχαν αφήσει στο σκοτάδι εντελώς τους αλλοδαπούς. Μας το πλασάρανε ότι θα ήμασταν μαζί με τους έλληνες στις λίστες εισαγωγής. Όμως άλλα χαρτιά και άλλες ημερομηνίες. Αν μπορούσα να κάνω τα χαρτιά θα 'χα φύγει, αλλά έμεινα άλλη μία χρονιά και ξαναέδωσα πανελλήνιες. Αυτή τη φορά πλέον είχαμε μάθει τι γινόταν και τους πρήξαμε μέρα παρά μέρα στο προξενείο όταν πλησίαζε ο καιρός για τις αιτήσεις. Έκανα τις αιτήσεις μου για την Ιταλία, έδωσα και για τελευταία φορά πανελλήνιες και πέρασα. Γράφτηκα χωρίς κανένα πρόβλημα στη Φιλοσοφική, με τα βασικά που ζητάνε ως αλλοδαπό. Δελτίο επιτυχίας, διαβατήριο, πιστοποιητικό γέννησης, άδεια παραμονής. Τι είχε παιχτεί όμως: εμείς στη δικιά μου χρονιά είχαμε μία βοήθεια απ' το υπουργείο παιδείας που σου έλεγε ότι αν είσαι αλλοδαπός που ζει χρόνια στην Ελλάδα έχει μία βοήθεια από το κράτος να περάσεις εύκολα σε μία σχολή. Για παράδειγμα, θέλω αγγλική φιλολογία που έχει βάση 18. Ο έλληνας θα περάσει με τις πανελλήνιες και με τις ημερομηνίες που πρέπει να καταθέσει το μηχανογραφικό, και βέβαια με τη συγκεκριμένη αυτή βάση. Εγώ όμως που είμαι ξένη θα καταθέσω σε άλλη ημερομηνία το μηχανογραφικό μου, στο υπουργείο παιδείας και όχι στο σχολείο μου, και η βάση για τη σχολή που θα επιλέξω θα καθοριστεί από το υπουργείο παιδείας. Και θα είναι πολύ πιο χαμηλή απ' ότι για τους υπόλοιπους, κάτι το οποίο είχαν δικαίωμα να το ξέρουν όλοι οι αλλοδαποί. Αλλά εμάς δε μας είχε πληροφορήσει κανένας, ούτε από το σχολείο ούτε από πουθενά.

-Βέβαια μ' αυτή τη ρύθμιση άνοιγαν όσες θέσεις ήθελαν αυτοί για τους αλλοδαπούς σε κάθε σχολή.

-Ναι αλλά εμάς δε μας είχαν πει τίποτα. Γιατί μπορεί και ο αδερφός μου να πέρναγε σε μία άλλη σχολή, μπορούσα και γω να 'χα περάσει με την πρώτη, μπορούσαν να 'χαν περάσει τόσα άλλα παιδιά αν μας είχαν ενημερώσει. Γιατι αν σκεφτείς ότι εμείς δεν είχαμε λεφτά για ιδιαίτερα και φροντιστήρια... Γενικά δεν ενημερώνανε για τίποτα εμάς τους αλλοδαπούς. Ούτε κάποια δικαιώματα, ούτε κάποιες ευκολίες, ούτε κάποια προνόμια. Και εντάξει εγώ είχα κολλήσει γιατί ενώ πέρασα με την τρίτη, όμως άλλα παιδιά που δεν είχαν τη δυνατότητα να επιμείνουν και να τρέχει η ζωή τους και να

πρέπει να κάνουν κάτι για να ζήσουν, και θα μπορούσαν να 'χουν σπουδάσει, γιατί να μην το κάνουν; Και έτσι μείνανε πολλά παιδιά απ' έξω. Σιγά που θα ήθελε το κράτος να σπουδάζουν τα παιδιά των μεταναστών. Και θυμάμαι μετά το 2006 το κόψανε, ήταν πολύ λίγα τα άτομα που θα παίρνανε. Μπορεί να είχαν 200 αιτήσεις και να πέρναγαν μόνο οι 50, δεν ξέρω. Ήταν τρία χρόνια αυτή η ευκολία, και αυτά τα τρία χρόνια δεν το έλεγαν στον κόσμο. Στα κρυφά, όποιος ήξερε κάτι από γνωστό σε γνωστό. Και στη σχολή όταν γράφτηκα με ρωτήσανε αν μπήκα με τους αλλοδαπούς, αν μπήκα με πανελλήνιες, αν μπήκα ως ομογενής. Δηλαδή μπαίνεις σε άλλη τρύπα, δηλαδή ότι μπήκες αλλιώς και όχι με πανελλήνιες. Και άντε μετά βγες απ' αυτήν την τρύπα.

Εντωμεταξύ και η δικιά μας η πρεσβεία δε μας βοηθάει. Πας εκεί και λες ότι θα πάρεις μια ανάσα και σου κάνουν και εκεί τη ζωή δύσκολη. Σκέφτεσαι το ρατσισμό που τρως στο Αλλοδαπών όταν πας για ανανέωση και σε κοιτάνε με μισό μάτι, και όταν πας στη δικιά σου πρεσβεία τρως χειρότερο φτύσιμο. Δεν ξέρω τι είναι χειρότερο πια. Μπρος γκρεμός και πίσω ρέμα (γέλια).

-Και στη φοιτητική εστία μπήκες με τον ίδιο τρόπο όπως και στη σχολή;

-Ούτε για την εστία μας είχαν ενημερώσει. Ούτε ότι υπάρχουν εστίες δεν ξέραμε. Πάλι από γνωστό σε γνωστό ό,τι πιάσει το αυτί σου. Και στην εστία σχετικά δύσκολα μπήκα, παραλίγο να μη με πάρουνε.

-Μπήκες με λίστα αλλοδαπών, με ποσόστωση;

-Μπήκα με τους αλλοδαπούς γιατί με ψάχνανε στη λίστα και μου λέγανε "α είσαι στη λίστα των αλλοδαπών, κάτσε να σε κοιτάξουμε". Μα πώς να μην είμαι στη λίστα των αλλοδαπών; Έχω φέρει τις άδειες παραμονής, το διαβατήριο είναι ξένο, το όνομά μου είναι ξένο... Δηλαδή πώς είναι δυνατόν να με έχεις στη λίστα με τους έλληνες; Μπάχαλο κι εδώ, αλλά με πήρανε.

-Στο μεταξύ μπορούσες να ανανεώνεις την άδεια παραμονής χωρίς άδεια εργασίας αλλά με τη φοιτητική ιδιότητα...

-Ναι, μέχρι να τελειώσω τις σπουδές μου. Χωρίς όριο ηλικίας. Όταν πάω να είμαι φοιτήτρια, τότε θα μπω στο τριπάκι της άδειας εργασίας, με τα έτη, με τα 1500 ευρώ πρόστιμο κλπ. Προς το παρόν εγώ πηγαίνω στη νομαρχία στην Καλαμάτα για ανανέωση γιατί γνωρίζω τον κόσμο και θα την πάρω νωρίς, σε αντίθεση με εδώ στην Αθήνα. Και πηγαίνω μια φορά το χρόνο έτοιμη με το παράβολο, με όλα τα έγγραφα κλπ. Αλλά εκεί είναι όλο το κλίμα, που σου συμπεριφέρονται λες και είσαι χαζός. Μια φορά σε μια αίτηση είχε την ερώτηση που έλεγε "γνώση ελληνικών", και εγώ είχα συμπληρώσει "καλή". Και μου λέει ο υπάλληλος "σιγά τις γνώσεις που έχει που 'χεις συμπληρώσει καλή". Ε τι να βάλω, λίγη; Ε αφού καταλαβαίνεις

τι λέω. Ακόμα και τη μέρα που δήλωσα ότι είμαι φοιτήτρια, με κοίταζαν με μισό μάτι. Αν είσαι αλλοδαπός σε κοιτάνε σα μηδενικό επειδή θέλεις να είσαι νόμιμος. Λες και σου κάνουν χάρη αν σου δώσουν τα χαρτιά. Δηλαδή απ' τη στιγμή που δέχομαι το σύστημά σου και το τρώω όλο στη μάπα, δέξου κι εσύ εμένα. Δε το 'χω δει πουθενά αυτό. Να θες να κάνεις μία απλή ανανέωση και να κρατάνε τρεις μέρες. Που εγώ σκέψου ότι είμαι τυχερή και πάω στην Καλαμάτα που τους ξέρω, με έχουν φάει με το κουτάλι και τους έχω φάει και 'γω. Χωρίς να 'χουμε πολλά πάρε δώσε και χωρίς να μπορούν να μου κάνουν και τίποτα.

-Ωραία. Όταν ήρθα στην Ελλάδα ήμουν 20 χρονών, μετά το λύκειο. Αποφάσισα να έρθω στην Ελλάδα για να σπουδάσω, θεολογία. Σε εμάς στο πανεπιστήμιο δεν έχει, γιατί η Ουγκάντα έχει απ' όλα τα θρησκευάματα οπότε δεν έχουν βάλει θεολογία ως πανεπιστημιακό τμήμα. Φτάνω εδώ, και όπως είναι η διαδικασία, όλοι οι ξένοι φοιτητές πηγαίνουν στη Φιλοσοφική, στο διδασκαλείο νέων ελληνικών. Εκεί μένουμε 7 μήνες και δυσκολεύεσαι στη γλώσσα αρχικά. Εγώ δεν ήξερα καθόλου ελληνικά. Απ' την αρχή, άλφα βήτα κλπ. Μετά προχωράς αλλά υπάρχει και βοήθεια μεταξύ μας. Δηλαδή ότι είμαστε όλοι οι ξένοι εκεί με τον ίδιο σκοπό και είμαστε στην ίδια κατηγορία. Βαριέσαι βέβαια, γιατί αφού τελειώσουν τα μαθήματα όλη μέρα δε μπορείς να κάνεις τίποτα, δεν ξέρεις τη γλώσσα... Εκτός αν έχεις γνωστούς απ' τη χώρα σου. Στο διδασκαλείο πληρώνεις περίπου 600 ευρώ όλο το πακέτο, και 150 για τις εξετάσεις. Δίνεις τον Ιούνιο, και αν δεν περάσεις ξαναδίνεις το Σεπτέμβρη.

-Και μέχρι τότε πώς διέμενες στη χώρα;

-Για μένα ήταν διαφορετικά γιατί ήρθα με υποτροφία, και άμα έχεις υποτροφία είναι πιο εύκολο. Άλλα παιδιά που δεν έρχονται με υποτροφία δυσκολεύονται πολύ. Ακόμα και στις άδειες παραμονής, τις δίνουν πιο εύκολα στα παιδιά που έχουν υποτροφία. Ας πούμε, γλιτώνεις το παράβολο. Αλλά αυτό κυρίως θα έπρεπε να ισχύει γι' αυτούς που δεν έχουν υποτροφία, γιατί αυτοί το χρειάζονται περισσότερο. Όσοι έχουν υποτροφία, παίρνουν το αντίστοιχο χαρτί και αυτή είναι η ασφάλεια που έχουν στη χώρα. Και μ' αυτό σου δίνουν και την άδεια παραμονής. Αν δεν έχεις αυτό το χαρτί, θα πρέπει να δείξεις την οικονομική σου κατάσταση, ότι μπορείς να στηρίζεις τον εαυτό σου ή ότι έχεις κάποιον να σε στηρίζει. Η άδεια παραμονής ανανεώνεται κάθε χρόνο. Οπότε, αφού θα κάνεις 1 χρόνο ελληνικά και 4 χρόνια τη σχολή, γιατί να μη σου δίνουν άδεια παραμονής για όλα τα 5 χρόνια; Και τρέχεις κάθε χρόνο με τόσα χαρτιά, ενώ υπάρχουν και παιδιά που δε μπορούν να το κάνουν. Θυμάμαι στο δεύτερο έτος είχαν αρχίσει και μας ζητούσαν αναλυτική βαθμολογία! Βέβαια αυτό δεν κράτησε και πολύ. Τώρα το δημαρχείο γιατί να σου ζητάει αναλυτική; Θα σου κόψουν την άδεια παραμονής αν δεν περνάς μαθήματα; (γέλια) Είναι γελοίο.

-Την άδεια παραμονής σου την ανανεώνεις στην Αθήνα;

-Ναι στην Αθήνα. Τα πρώτα δύο χρόνια έκανα στο δημαρχείο Ζωγράφου, γιατί νόμιζα ότι ανήκει εκεί η φοιτητική εστία. Όμως το δεύτερο χρόνο που πήγα να κάνω ανανέωση μου είπαν δεν μπορούν να μου κάνουν εκεί ανανέωση γιατί δεν ανήκω στο δήμο Ζωγράφου. Ότι η φοιτητική εστία ανήκει στο δήμο Καισαριανής. Πάω στην Καισαριανή

και μου λένε ότι δεν ανήκω ούτε εκεί, μου λένε "εμείς σταματάμε στην Υμηττού". (γέλια) Και λέω που να πάω... Ζωγράφου με διώξανε, Καισαριανή με διώξανε... Και άμα λήξει η άδεια παραμονής χωρίς να κάνεις ανανέωση, σε διώχνουν και απ' τη χώρα. Τους λέω "λήγει σήμερα, τι να κάνω", και μου είπαν να πάω στο δήμο αθηναίων. Πάω και κει, και προφανώς μου λένε ότι δεν ανήκει εκεί η φοιτητική εστία. Επειδή έληγε εκείνη τη μέρα, μου την ανανέωσαν. Αλλά μου είπαν ότι αυτό το θέμα, το που ανήκει η φοιτητική εστία, ακόμα συζητιέται... Ε και από τότε πηγαίνω στο δήμο αθηναίων και ανανεώνω.

Τώρα, για την ανανέωση, κάνεις τα χαρτιά σου αλλά δε βγαίνει γρήγορα. Για όλους τους αλλοδαπούς, και φοιτητές και εργαζόμενους. Το κρατάνε τόσο καιρό που δεν είσαι ελεύθερος. Βγαίνει σε 4 μήνες, μπορεί και 5. Παλιά έκανε και ένα χρόνο. Έβγαине ληγμένη και έπρεπε να ξανακάνεις αμέσως ανανέωση. Αλλά όσο δεν έχει βγει, δε μπορείς να πας πουθενά. Ας πούμε τώρα ήθελα να πάω Αλβανία. Έκανα αίτηση για ανανέωση πριν τρεις μήνες κι ακόμα δεν έχει βγει, και μου είπαν ότι άμα ήθελα να πάω, έπρεπε να πάω πρώτα στην ουγκάντα, να πάρω από κει βίζα και μετά να πάω Αλβανία. Και μετά να ξαναπάω Ουγκάντα, και στο τέλος να γυρίσω Ελλάδα. Κατουσίαν σου απαγορεύουν να πας ακόμα και στη χώρα σου. Δηλαδή, δεν στο απαγορεύουν, απλά δε μπορείς να το κάνεις. Θέλει τρέξιμο το θέμα.

-Για όσο είσαι στο πανεπιστήμιο θα βγάζεις άδεια παραμονής με το φοιτητική ιδιότητα, έτσι;

-Ναι, δε χρειάζεσαι ένσημα. Επίσης ως φοιτητής είναι δύσκολο να βγάλεις άδεια εργασίας. Και για όσο δούλευα, δούλευα ανασφάλιστα, χωρίς χαρτιά. Και οι περισσότεροι σε κλέβουν κιόλας. Σου δίνουν πολύ λιγότερα γιατί έτσι κι αλλιώς σου λέει "δουλεύεις μαύρα, δε μπορεί να σε πάρει άλλος". Δε μπορείς να αποδείξεις ότι δούλευες εκεί, και σου κάνουν ό,τι θέλουν. Αυτό είναι γενικά πρόβλημα με τους μετανάστες. Αν θέλεις να δουλέψεις στην Ελλάδα και σου δίνουν τα χαρτιά σου και μπορείς να δουλέψεις νόμιμα, έχεις και μία ελευθερία. Όσο είσαι χωρίς χαρτιά όμως, δεσμεύεσαι, δε μπορείς να κάνεις τίποτα. Το σύστημα ξέρω γω λέει ότι φοβάται ότι οι μετανάστες θα μείνουν αν πάρουν χαρτιά. Εγώ πιστεύω ότι θα γίνει το αντίθετο, αν έχεις χαρτιά θα μπορείς να ξεκολλήσεις.

-Με τη γλώσσα πώς συνέχισες μετά το διδασκαλείο;

-Εφτά μήνες μαθήματα είναι λίγο, πολύ λίγο. Εκεί μαθαίνεις πολύ στοιχειώδη πράγματα. Είναι σα να πηγαίνει πανεπιστήμιο ένα παιδί δημότικού. Σα να ακούς άλλη γλώσσα, σε σχέση με αυτά που κάναμε στο διδασκαλείο. Εκεί είναι να μάθεις τα απλά, πώς θα επικοινωνήσεις, πώς θα πας στο σούπερ μάρκετ... Μετά το παλεύεις μόνος. Διαβάζοντας βιβλία, ακούγοντας μουσική... Εγώ έβλεπα πολλές ταινίες και διάβαζα τους υπότιτλους. Και απ' την παρέα που έκανα με παιδιά από 'δω βέβαια. Κι αυτό είναι κάτι που σε

βοηθάει, αισθάνεσαι ότι ανήκεις εδώ, κάπως. Ξεχνάς για λίγο το σύστημα που σου λέει ότι είσαι ξένος.

Πάντως με βοήθησε η υποτροφία στο θέμα της γραφειοκρατίας. Βέβαια σε πολλά παιδιά την κόβουνε. Η δικιά μου υποτροφία ήταν συνεργασία της ουγκάντας με το ελληνικό υπουργείο παιδείας και εξωτερικών. Υπάρχουν όμως και ελληνικές οργανώσεις που δίνουν υποτροφίες σε παιδιά από χώρες που δεν έχουν αναπτυχθεί...

-Πρακτικά τι σημαίνει το ότι έχεις υποτροφία;

-Σου πληρώνουν τα μαθήματα στο διδασκαλείο και τα δίδακτρα στο πανεπιστήμιο. Αυτό πολλά παιδιά από την Ελλάδα δεν το γνωρίζουν, γιατί δεν είναι αυτό που ζούνε. Δωρεάν παιδεία... αλλά οι αλλοδαποί που πληρώνουν είναι οι μόνοι που την ξέρουν την κατάσταση. Υποτροφία μπορεί να σου δώσει η χώρα σου, μπορεί να σου δώσει η χώρα σου σε συνεργασία με την Ελλάδα, μπορεί να σου δώσει η Ελλάδα στο υπουργείο εξωτερικών, υπάρχουν άλλοι οργανισμοί που δίνουν υποτροφίες, υπάρχει και η εκκλησία... Βέβαια όλοι αυτοί σου βάζουν κάποια κριτήρια για να κρατήσεις την υποτροφία. Άμα δεν φτάσεις σ' αυτά που θέλουν, σου δίνουν μία δεύτερη ευκαιρία και μετά στο κόβουν. Έχω γνωρίσει παιδιά που τους έχουν κόψει την υποτροφία και μετά το παλεύουν μόνοι τους, πρέπει να δουλέψεις χωρίς να έχεις άδεια εργασίας και πρέπει να περνάς και τα μαθήματα. Είσαι στον αέρα. Σκέφτεσαι "να πάω πάλι πίσω;", σκέφτεσαι πολλά...

-Πότε μπήκες στο πανεπιστήμιο;

-Το 2004, και τώρα στο 5ο έτος πήρα πτυχίο. Δηλαδή 6 χρόνια στην Ελλάδα.

-Η υποτροφία σε κάλυπτε και για την φοιτητική εστία;

-Όχι, μόνος σου το βρίσκεις. Βέβαια εδώ στην εστία πιέζουν τους αλλοδαπούς να πληρώσουν ενοίκιο. Μας είχανε πει 150 ευρώ το μήνα. Εγώ δε τα πλήρωσα, γιατί είχαμε συνεννοηθεί όλοι οι αλλοδαποί να αρνηθούμε το ενοίκιο. Και επειδή υπάρχει και φοιτητικός σύλλογος, το πάνε απ' την πίσω πόρτα. Τρομάζουν τα παιδιά που δεν ξέρουν και ελληνικά, και σου πετάνε ένα χαρτί κάτω απ' την πόρτα που λέει να πληρώσεις ενοίκιο. Δεν βγάζουν κάποια ανακοίνωση, και εσύ δεν ξέρεις τη γλώσσα, δεν ξέρεις κανέναν, είσαι φοβισμένος και μόνος, και πας να πληρώσεις. Αυτό έγινε και σε μας. Μερικά παιδιά φοβήθηκαν. Εκεί που είπαμε όλοι να αρνηθούμε, μερικοί πληρώσανε. Αλλά κι αυτοί μετά σταμάτησαν να πληρώνουν, αφού είδαν ότι εμείς δεν κάναμε πίσω και προχωρήσαμε χωρίς να μας κάνουν τίποτα.

-Λοιπόν γεννήθηκα στην Ελλάδα. Όταν έσκασε το νομοσχέδιο του 1998, εκείνη την εποχή εγώ ήμουνα λίγο στον κόσμο μου, θεωρώντας ότι δεν είμαι εγώ στην ίδια μοίρα με κάποιον που έχει έρθει πριν 3-4 χρόνια κι έτσι δεν έτρεχα για τα χαρτιά της νομιμοποίησης, δηλαδή να μπω σε καθεστώς οικονομικού μετανάστη κι έτσι θεωρούσα ότι θα επέλθει μία διευθέτηση που θα προέβλεπε μία άλλη μεταχείριση για τα παιδιά των μεταναστών. Όμως, απατήθηκα. Μας είπαν ψέματα (γέλια) και ήμουν μόνο με μια ληξιαρχική πράξη και έτρεχα όλον αυτό τον καιρό για να μπω στο καθεστώς του οικονομικού μετανάστη αλλά ματαίως γιατί είχα μόνο μία ληξιαρχική πράξη και δε μπορούσε να γίνει αυτό το πράμα ας πούμε.

-Αυτά όταν ενηλικιώθηκες... (1998-1999)

-Αυτά όταν ενηλικιώθηκα... Πριν, στο σχολείο, ήμουν σε ένα καθεστώς το οποίο δεν είχε κάποιο ορισμό γιατί δεν είχαν οι γονείς μου άδεια παραμονής. Ουσιαστικά ήμασταν παράνομοι.

-Παρόλα αυτά στο σχολείο ήσουν κανονικά;

-Ναι ήμουν κανονικά στο σχολείο. Και όταν μπήκα στο σχολείο, στο δημοτικό, πρέπει να μπήκα γιατί είχαν τότε οι γονείς μου άδεια παραμονής. Αλλά το όλο πλαίσιο της νομιμοποίησης στην Ελλάδα πριν το 1998 είναι μια χλωμή κατάσταση. Θυμάμαι είχαν βγάλει μία άδεια παραμονής το '82 ξέρω γω η οποία κρατούσε μέχρι το '90, κάτι τέτοιο. Τα οποία δεν ισχύουν, για να τα πάρεις πρέπει να πληρώσεις του κόσμου τα λεφτά, και τώρα, αυτήν την εποχή. Και εντάξει, δεν ισχύανε.

-Και στη σχολή με τι καθεστώς μπήκες ακριβώς;

-Δεν υπήρχε κάποιο καθεστώς. Μπήκα στη σχολή με το βαθμό μου, χωρίς πανελλήνιες. Ποτέ, ουδέποτε όσο φοιτούσα στη σχολή δεν είχα φοιτητική άδεια παραμονής. Ήθελα να βγάλω, αλλά δε μπορούσα να βγάλω άκρη με την άδεια παραμονής οικονομικού μετανάστη ή κάποια αορίστου χρόνου λόγω του ότι είμαι παιδί μεταναστών. Πήγα σε μια υπηρεσία και μου είπαν να γυρίσω πίσω στη Νιγηρία. Πίσω... Αστείο είναι αυτό, δεν έχω πάει ποτέ στη Νιγηρία. Μου είπαν να πάω εκεί και να ζητήσω από το ελληνικό προξενείο φοιτητική βίζα για να ξαναγυρίσω και να παρακολουθήσω μαθήματα. Αυτό είναι, όπως ακούγεται, αστείο, γιατί δεν έχω πάει ποτέ στη Νιγηρία. Και μόνο τα εισιτήρια δηλαδή... Αυτό όμως θα σήμαινε ότι κάπως θα μηδενίζονταν όλα αυτά τα χρόνια που ήμουν εδώ πέρα και έχω γεννηθεί και θα θεωρούμουν ένας νιγηριανός που ζητάει φοιτητική άδεια παραμονής. Ασχέτως αν μιλάω άπταιστα ελληνικά ή ότιδήποτε άλλο.

-Με τη σχολή τι επαφή είχες;

-Ντάξει πήγαινα σχολή, είχα περάσει σε ένα τει ηλεκτρονικής και παρακολουθούσα μαθήματα εδώ στο τει πειραιά. Δεν είχα και πολλή επαφή με τη σχολή, αλλά αυτό είναι άσχετο, είναι μια άλλη ιστορία.

-Υπήρχαν κι άλλα πράματα...

-Ναι ναι, υπήρχαν κι άλλα πράματα... (γέλια) Κοίτα το 2004 φτάνει η μεγάλη στιγμή που βγάζω μία άδεια παραμονής αλλά είναι οικονομικού μετανάστη. Με τα χίλια ζόρια την έβγαλα αυτήν την άδεια παραμονής με μια εγκύκλιο που 'χε βγει εκείνη την εποχή για πολύ λίγο καιρό, για ένα δίμηνο, που προέβλεπε για τα παιδιά των μεταναστών να μπουνε, αν προσκομίζανε ας πούμε κάποια πιστοποιητικά - ότι ζούσανε όλα αυτά τα χρόνια εδώ στην Ελλάδα - κι αυτό σημαίνει πιστοποιητικό φοίτησης δημόσιου, γυμνασίου λυκείου και κάποια άλλα δικαιολογητικά, σε καθεστώς οικονομικού μετανάστη. Θέλω επίσης να πω ότι αυτήν την διαδικασία την περάσαμε για να μπούμε στο καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντα που είμαι τώρα. Έκανα τέτοια διαδικασία για να μπω το 2004 στο καθεστώς του οικονομικού μετανάστη.

-Δηλαδή μέχρι το 2004, και παρόλο που ήσουν στο σχολή, ήσουν σε καθεστώς ημιπαρανομίας;

-Ναι ναι αυτό, περιμένοντας... Και θυμάμαι ότι ο Μιχάλης (ο αδερφός μου) που το είχε τρέξει πιο πολύ το θέμα είχε κάνει κάποιες αιτήσεις και είχανε βγει απορριπτικές. Δεν ξέρω για ποιο λόγο, φαντάσου... Εκείνη την εποχή ήταν πολύ χλωμά τα πράματα, ήτανε μαύρα τα χρόνια... Εκείνη την εποχή σκεφτόμασταν το θέμα της νομιμοποίησης και ήταν ένα σύννεφο μαύρο, μια τρελή ιστορία που δεν τολμούσα να μπω. Δηλαδή με το που το σκεφτόμουνα, ήταν μια απελπισία. Αυτό.

-Για τα ένσημα που μας είπες πριν;

-Ναι είναι αυτό το πράμα με τα ένσημα, το οποίο το 2004, αφού μπαίνω σε καθεστώς οικονομικού μετανάστη με τα χίλια ζόρια, για να βγάλω μία άδεια παραμονής απ' το τέλος του 2004 προς το 2005. Το 2006 έπρεπε να παρουσιάσω κάποια ένσημα του 2005 ουσιαστικά. Αλλά επειδή για κάποιους λόγους δεν δούλεψα, δεν είχα τα ένσημα και έτσι έμεινα μετέωρος και δε μπορούσα να ανανεώσω την άδεια παραμονής. Και περίμενα απ' το 2006 ως τα μέσα του 2007 (το καλοκαίρι ουσιαστικά), ένα νόμο που θα εξαγόραζε ένσημα για την περίοδο του 2004-2005. Εξαγοράζω αυτά τα ένσημα, μου βγαίνει αυτή η άδεια παραμονής για δύο μήνες, λήγει, αλλά επειδή δε δούλεψα το 2006-2007 περιμένοντας να βγει ο νόμος για τα ένσημα, δε μπορούσα να την ξανα-ανανεώσω και έμεινα πάλι μετέωρος. Και ήρθε ας πούμε αυτός ο νόμος το 2009, πέρυσι, που ήμουν πάλι εδώ σε απελπιστική

κατάσταση, του επί μακρόν διαμένοντα, που πληρώνω 900 ευρώ (για τα παιδιά των μεταναστών είναι δηλαδή αυτός ο νόμος), και τώρα είμαι σε καθεστώς επί μακρόν διαμένοντα το οποίο κρατάει μέχρι το 2014 και έχει την προοπτική να γίνει αορίστου χρόνου.

-Να σε ρωτήσω, στη σχολή ενώ ήσουν σε καθεστώς ημι-παρανομίας, όταν γραφόσουν στη γραμματεία δεν υπήρχε θέμα με τα χαρτιά;

-Ναι, δεν ξέρω τι έγινε... Ξέρω ότι υπήρχε ένα θέμα, αλλά δεν έγινε ποτέ τίποτα στην εγγραφή μου. Δεν θυμάμαι και τι ακριβώς παρουσίαζε ο πατέρας μου τότε γιατί αυτός έκανε το κουμάντο στην όλη φάση. Αλλά άμα το πάρεις μόνο στα γραφειοκρατικά, δείξαμε το απολυτήριο... Αλλά ξέρεις είναι μάλλον αυτό το πράμα, ότι μπήκα σα μετανάστης, και το θεωρούσαν ότι θα ήταν και λίγο χαλαρά τα πράματα. Τώρα δεν ξέρω πόσο χαλαρά είναι, έχουνε σφίξει πιο πολύ...

- Τώρα πρέπει να γράφει. Για πες λίγο πως ήρθες στη Ελλάδα και τί βρήκες εδώ σαν πρώτη επαφή;

- Η εισοδος εδώ στην Ελλάδα γίνεται το 1997 , Φεβρουάριος , 14 Φεβρουαρίου ήρθαμε εδώ στην Ελλάδα , με τη μητέρα μου ήρθαμε εμείς... παράνομη μετανάστευση. Ο πατέρας μου είχε έρθει πριν, πηγαίνο ερχότανε ξέρεεις, τον έπιανε η αστυνομία , επιχειρήσεις σκούπα ξανά στα σύνορα πάλι μέσα , τέλος πάντων είχε ένα καθεστώς 3-4 χρόνια εκείνος πριν από εμάς , το '97 ήρθαμε εμείς στην Ελλάδα το Φεβρουάριο όπως σου είπα, περάσαμε παράνομα τα σύνορα, στη Μάνδρα μείναμε πρώτη φορά, εντάξει δεν φύγαμε ποτέ από εκεί , αργότερα μετα από τις σπουδές μετακόμισα, αλλά η πρώτη επαφή είναι στη Μάνδρα το '97 , πήγα σχολείο χωρίς να με έχουνε γράψει η πρώτη επαφή με το σχολείο, απλά πήγαίνα και παρακολουθούσα...

- Δεν ζητήσανε κάποια έγγραφα ;

- Ειχά φέρει εγώ , όχι είχα φέρει. Εν τω μεταξύ είχα τελειώσει την 7η τάξη του δημοτικού γιατί είναι οκτατάξιο το δημοτικό πάνω , που αντιστοιχούσε στην πρώτη γυμνασίου , αντί να με βάλουνε στην πρώτη γυμνασίου με πήγανε στο δημοτικό , κανείς δεν ήξερε τότε και έλεγχο που είχα πάρει κα μεταφρασμένα και όλα , κανείς δεν τα είδε, ποτέ δε με γράψανε στο δημοτικό, στην έκτη δημοτικού , στο 2ο δημοτικό της Μάνδρας, απλά με είχανε για να παρακολουθώ , ξέρεεις ούτε γλώσσα ήξερα τότε ούτε τίποτα. Αυτή ήταν η πρώτη επαφή.

- Ωραία , στο γυμνάσιο κάποιο χαρτί ζητήθηκε ;

- Επειδή είχα έρθει το '97 πήγα στο σχολείο το Μάρτιο εγώ, τελειώνε τότε Μάρτιος - Απρίλιος ήταν στα τελειώματα η σχολική χρονιά , την επόμενη το Σεπτέμβριο έπρεπε να γραφτώ στο Γυμνάσιο . Μετά πήγα στα γραφεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, στην Ελευσίνα , μου ζήτησαν τα χαρτιά τον έλεγχο, να δούνε τα μαθήματα , σε ποιά τάξη πήγαίνα,..και τότε ξαφνικά αντί να με πάνε στη πρώτη γυμνασίου γιατί εγώ δεν είχα τελειώσει την έβδομη αποφάσισαν να με βάλουν στην δευτέρα γυμνασίου επειδή θεωρούσαν ότι έχω τελειώσει την έβδομη επάνω, ενώ φαινόταν ότι δεν είχε τελειώσει , πήγα στη δευτέρα γυμνασίου..

- Δηλαδή σε πήγαν εκεί που ήσουν ηλικιακά;

-Ηλικιακά ναι ...Αργότερα όταν ανακαλύφθηκε το λάθος μετά από δύο τρεις μήνες ξαναγύρισα στην πρώτη, από εκεί ξεκινάει ουσιαστικά το σχολείο για μένα στην Ελλάδα, τυπικά , νόμιμα , γραμμένος κτλ.

-Μετά τα επόμενα χρόνια , λύκειο κανονικά ;

-Γυμνάσιο λύκειο πανελλήνιες πανεπιστήμιο...

-Περνώντας από το λύκειο στο πανεπιστήμιο έδωσες κανονικά πανελλήνιες;

- Κανονικά σαν όλους τους άλλους...τότε το καθεστώς της παραμονής μου...ήμουνα...δεν έκανα άδεια παραμονής αυτοτελή ή λόγω σπουδών , πήγαινα με τους γονείς μου, η νομιμοποίηση είχε γίνει εν τω μεταξύ το Γενάρη του '98, ήμασταν από τους πρώτους που είχαμε νομιμοποιηθεί εδώ στην Ελλάδα και πήγαινα κανονικά πίσω από τον πατέρα μου ως προστατευόμενο μέλος, ως τη στιγμή που έδωσα εξετάσεις στο λύκειο, και πέρασα στο πανεπιστήμιο και απο εκεί και πέρα έκανα αυτοτελή άδεια παραμονής .. λόγω σπουδών έτσι..ως τότε όμως με το σχολείο όπως σου είπα δώσαμε εξετάσεις , πανελλήνιες...

- Όταν πέρασες στη σχολή σου ζητούσαν να κάνεις δική σου , ατομική αίτηση ;

- Ναι

- Σου ζητούσαν κάποια προαπαιτούμενα : μαθήματα , έλεγχο σπουδών ;

- Ναι αναλυτική και βεβαίωση για να δούνε την πρόοδό μου, και συν τοις άλλοις δεν ξέρω, αν σας το έχουνε πει άλλα παιδιά αλλά έμένα μου ζητούσανε να έχω ένα ασφαλές όριο , ξέρεις κάποια χρήματα 10.000 στην τράπεζα, για να μπορώ να εξασφαλίζω την παραμονή μου εδώ στην Ελλάδα. Παρ' όλο που έμένα με τους γονείς μου ας πούμε...

- Ένσημα σου ζήτησαν;

- Όχι δεν ζητήθηκαν ένσημα.

- Είχες κάποιο πρόβλημα στη σχολή στην γραμματεία κατα την εγγραφή σου , να σου αρνηθούνε εγγραφή;

- Όχι μωρέ , δεν είχα.

- Κατευθείαν με το χαρτί του μηχανογραφικού;

- Παρ' όλο που είχα φόβους εγώ , δεν ξέρω αν το θυμάσαι,, είχα τότε..δεν μου είχε εκδοθεί η άδεια παραμονής , γιατί ξέρεις καθυστερούνε και κάνουνε μαλακίες...αλλά είχα εγώ τους φόβους μου , λέω ότι μπορεί να πέρασα και μπορεί να μη με εγκρίνουνε, ξέρω γω , και να πούνε εντάξει και τί έγινε δηλαδή εφόσον δεν είσαι νόμιμος δεν θα σε γράψουμε, παρ' όλα αυτά κανείς δεν το είδε, μες στο πανικό που γινότανε εκεί πέρα , διαβατήριο, το μηχανογραφικό και τέλος.

- Ωραία και....

- Α! για τις πανελλήνιες πριν ..κάτι ξέχασα , που θέλω να σου πω. Όταν ήμουν στην τρίτη λυκείου επειδή έκανα ενισχυτική και είχα επαφή με τον διευθυντή και εκείνος μου είχε εξηγήσει, μια φορά μου το είχε πετάξει έτσι στο άσχετο, και μου λέει κοίταξε να δείς, υπάρχει ένα ειδικό καθεστώς για εσάς τα παιδιά των μεταναστών,

το είχα ακούσει εγώ το είχα αφήσει στο πίσω μέρος του μυαλού μου, όταν πλησίαζαν οι ημέρες μου το ξαναλέει, και μου λέει πήγαινε κάνε την αίτηση γιατί δικαιούσαι κάποια μόρια παραπάνω (;) κάποια ειδική μεταχείριση(;)... δεν θυμάμαι..ειδικές εξετάσεις (;) δεν το είχα ψάξει πράγμα το οποίο δεν το έκανα όμως...

- Τώρα μιλάμε για τη χρονιά 2003;
- Ναι 2002-2003 τότε δώσαμε πανελλήνιες, υπήρχε και αυτό το καθεστώς , ενώ το γνώριζα δεν το ακολούθησα ποτέ...μάλλον ήταν επιπλέον μοριοδότηση.
- Μετά πανεπιστήμιο, με τα προβλήματα αυτά, να τα ζητάνε σε κάθε ανανέωση;
- Α, και το σπαστικό ήταν και το δύσκολο παράλληλα , ότι έπρεπε να κάνω κάθε χρόνο άδεια παραμονής
- Κάθε χρόνο άδεια παραμονής;
- Ναι, οι γονείς μου ήταν κάθε 2 χρόνια, ας πούμε[...]Ουσιαστικά ποτέ δεν πήρα άδεια παραμονής στα χέρια μου
- Πάντα με την αίτηση;
- Ναι αίτηση, βεβαίωση ξέρεις. Μάζευα 100 τέτοιες βεβαιώσεις , από το 2003 μέχρι το 2008 δεν είχα πάρει καμία σχεδόν...κανονική θέλω να πω, είτε έπαιρνα την παλιά , της παλιάς ξέρεις..
- Δίδακτρα στη σχολή δε σου ζητήθηκαν;
- Όχι, αφού έδωσα εδώ εξετάσεις δεν μπορούσαν να μου ζητήσουν.
- Μετά το πανεπιστήμιο πέρασες σε μεταπτυχιακό;
- Ε... ναι , μεσολάβησε με το πανεπιστήμιο όταν τελείωσα, είχα κάτι προβλήματα , ήμουν νόμιμος όσο σπούδαζα, μετά είχα κάποια προβλήματα, ένα εξάμηνο με το που τελείωσα δεν μπορούσα να εξασφαλίσω την παραμονή μου εδώ...
- Μετά πήγαινες πλέον σε άδεια παραμονής για λόγους εργασίας οπότε έπρεπε να βρεις ένσημα έτσι;
- Έπρεπε να βρώ ένσημα, δεν το ήξερα, ότι υπάρχει ένα επιπλέον καθεστώς, ότι μπορείς να μείνεις ένα χρόνο και χωρίς δουλειά, δεν μου το είχαν πει ποτέ στο δήμο ας πούμε.
- Και πως το έμαθες αυτό;
- Το 'μαθα αφότου έκανα την αίτηση για εργασία και κολούσα ένσημα , ότι υπάρχει και αυτή η δυνατότητα, ενώ δεν μου το είχαν πει ποτέ και δε το ήξερα..εε..αλλά όταν είχα κάνει αίτηση για άδεια παραμονής λόγω εργασίας μου βγήκε αυτόματα το αυτοκόλλητο , ήμουν ως εργαζόμενος για 2 χρόνια ξέρω 'γω.. Όμως υπήρχε άλλο πρόβλημα , στο μεταξύ εγώ , όσο δούλευα , επειδή ήταν τετράωρα ξέρεις τώρα, έδωσα εξετάσεις για να μπά στο μεταπτυχιακό, πέτυχα , με πήραν στο μεταπτυχιακό και διαπιστώνω, πάω στο δήμο, λέω ένταξει θα αλλάξω κατηγορία από

εργασία θα πάω στις σπουδές, και λέει αποκλείεται δεν μπορείς να πας, λέω εγώ γιατί, λέει ο νόμος το απαγορεύει, δηλαδή ένας εργαζόμενος δεν μπορεί να πάει να ...

- Αλλάξει καθεστώς στην αδειά του;
- Ναι δε μπορεί να τα αλλάξει.
- Τι έπρεπε να γίνει δηλαδή να λήξει πρώτα η άδεια εργασίας;
- Τίποτα, λέει δεν μπορείς να σπουδάσεις. Λέω, και γω τώρα τί θα κάνω δηλαδή, θα αφήσω το μεταπτυχιακό και λέει εντάξει κάτι θα κάνουμε...Τέλος πάντων με άφησαν 6 μήνες ήμουνα σχεδόν παράνομος...
- Σου κάναν χάρη;
- Ναι μεγάλη χάρη(γέλια). Ήμουνα παράνομος στην ουσία, είχα κάνει μια αίτηση (ΣτΣ. εννοεί αυτήν για άδεια εργασίας) την οποία εγώ δεν μπορούσα να την υποστηρίξω, είχα παρατήσει τη δουλειά ...και επέμενα να κάνω εγώ λόγω σπουδών εφόσον ήμουν πλέον φοιτητής και είχα πάρει πάσο κτλ, είχα γραφτεί στο μεταπτυχιακό
- Στο μεταπτυχιακό σε γράψανε κανονικά;
- Ε...ναι, δεν είχαν πρόβλημα. Και μου λέγανε όχι κάτι πρέπει να κάνουμε, περίμενα μια εγκύκλιο η οποία ήρθε μετά από 6 μήνες και ουσιαστικά τότε ξαναμπήκα σε καθεστώς παραμονής σπουδών. Αυτό ήταν το καθεστώς πάνω κάτω. Τώρα συνεχίζω κάθε χρόνο κάνω αίτηση, κανονικά, τώρα όπου να 'ναι σε λίγες μέρες θα πάω να κάνω τη καινούργια αίτηση για λόγους σπουδών πάλι...
- Αυτή τώρα έχει αλλάξει κάτι στα δικαιολογητικά της ή πάλι τα ίδια;
- Πάλι τα ίδια, το μόνο που έχει αλλάξει στο μεταπτυχιακό είναι ότι δεν μου ζήτησαν τα λεφτά στο λογαριασμό.
- Εκεί έδειχνες λογαριασμό τράπεζας;
- Ναι ! Εθνική τράπεζα μαλιστα έπρεπε να κάνουμε.
- Μόνο της Εθνικής δηλαδή;
- Ναι δεν ξέρω γιατί.
- Προφανώς επειδή είναι κρατική της είχαν εμπιστοσύνη...για τράπεζα.
- (γέλια)Και φέτος πάλι μου επαναφέρανε τα λεφτα, και τα ζήτησαν πάλι 10.000 στο λογαριασμό μου, δεν ξέρω γιατί και πως.
- Γενικά με το καθεστώς τώρα της παραμονής σου τι σκέφτεσαι να κάνεις;
- Καλά ναι, εφόσον πλέον ψηφίστηκε και λογικά είμαι και γώ μέσα, σκέφτομαι να κάνω αυτή την αίτηση για άδεια παραμονής, να συνεχίσω λόγω σπουδών και παράλληλα να πάω να κάνω την αίτηση για

πολιτογράφηση, για ιθαγένεια πλέον, διότι δεν ξέρω, μάλλον δεν το είπα...γιατί με το πτυχίο που πήρα ας πούμε, δεν έχω κανένα δικαίωμα, εργασιακό δικαίωμα δε θα μπορούσα να εργαστώ. Τελειώνοντας δεν αλλάζει τίποτα ας πούμε και αναγκαστικά, μένοντας στην Ελλάδα ως πολίτης τρίτης χώρας, πως να το πω δεν ξέρω, μετανάστης, δεν θα έχω κανένα δικαίωμα δε μπα να έχω τελειώσει 15 μεταπτυχιακά ή 5 διδακτορικά, δεν θα μπορώ να εργαστώ...

- Δεν θα μπορείς να εργαστείς επειδή έχεις τελειώσει φιλόλογος και η βασική απορρόφηση εκεί γίνεται στον ΑΣΕΠ;
- Όχι μόνο, ούτε καν στον ιδιωτικό!
- Δεν σου δίνει δικαίωμα να πάρεις άδεια εξασκήσεως;
- Άδεια εξασκήσεως επαγγελματός, πουθενά δεν μπορείς. Και αναγκαστικά και μή...δεν ξέρω πως να το πώ, θα πάω να κάνω αίτηση και για ιθαγένεια, διότι αν δεν κάνω δε θα μπορέσω να εργαστώ ποτέ στο τομέα που έχω επιλέξει.
- Γενικά με το καθεστώς παραμονής σου είχες κάποιο πρόβλημα, με την αστυνομία με ελέγχους;
- Όχι δεν είχα ποτέ. Μόνο αυτό που σου είπα τώρα περυσι πρόπερσι που ήμουν, ουσιαστικά έξι μήνες παράνομος χωρίς να φταίω.
- Και δεν έτυχε να σε ελέξουν τότε και δεν είχες πρόβλημα;
- Όχι μωρέ τι να με ελέγξουν, ξέρεις και δε φοβόμουνα κιόλας, είχα το πάσο μου, ήμουν γραμμένος στη σχολή, τι στο διάολο τώρα, έλεγα είσαι όπως και να έχει ακαδημαϊκός πολίτης, δεν μπορεί να σε συλλαμβάνει ο καθένας και...χωρίς λόγο. Α, και κάτι για το πανεπιστήμιο δεν είχα προσέξει κάποια αντιμετώπιση από τους καθηγητές, εντάξει είσαι σε καθεστώς ανωνυμίας...
- Είναι και μεγάλη σχολή η Φιλοσοφική.
- Τεράστια σχολή ναι, καθεστώς ανωνυμίας και δεν έχεις ρατσιστικές/εθνικιστικές ξέρω γω αντιμετώπισεις από καθηγητές, εντάξει γενικά μου έχει τύχει βέβαια μια φορά και...
- Στη σχολή;
- Ναι στη σχολή...δεν ξέρω αν κάνει να λέω ονόματα.
- Εντάξει, πες.
- Ο καθηγητής διαπολιτισμικής εκπαίδευσης ας πούμε.
- (γέλια) Ωραίο αντικείμενο διάλεξε.
- Ναι εγώ στο πανεπιστήμιο το είχα πάρει ως επιλεγόμενο μάθημα, λέω εδώ είμαστε να μάθουμε πέντε πράγματα τί γινότανε με τους μετανάστες, πως εντάσσονταν, τι κάνουνε, τα τμήματα υποδοχής - ένταξης και αυτά, τέλος πάντων έβλεπα ότι δεν κάνουμε τίποτα

από αυτά...έμπαινε ο καθηγητής ο Μάρκου , ο καθηγητής στο ΦΠΨ , και το μόνο που έκανε ήταν να βρίζει τους μετανάστες, είχε κάποιους φόβους...δεν ήξερε όμως... ήμασταν μικρό αμφιθέατρο , δεν ήξερε εγώ τι είμαι και ξέρω εγώ, παρότι ήμασταν πέντε δέκα άτομα δεν είχε επαφή μαζί μας, απλά εξέφραζε ένα φόβο, ότι εμείς οι μετανάστες θα μεγαλώσουμε...

- Είναι και το ονοματεπώνυμό σου, που δεν φαίνεται για ξένο, μοιάζει με ελληνικό.
- Εκείνος με είχε περάσει βασικά και δεν του είχα φέρει αντίρρηση μου λέει εσύ θα πρέπει να είσαι Άγγλος ή Γερμανός ή κάτι τέτοιο το Ντένις τον παρέπεμπε αλλού (γέλια) και είχε πρόβλημα μόνο με τη συγκεκριμένη εθνικότητα και ας πούμε σε κάθε μάθημα εξέφραζε τους φόβους ότι οι Αλβανοί θα εξαπλωθούνε, θα πάρουν τις οικογενειές τους θα έρθουν εδώ, θα κατακλύσουν την εκπαίδευση και η εκπαίδευσή μας θα γίνει χειρότερη κάτι τέτοια.
- Ωραία διαπολιτισμική εκπαίδευση!
- Διαπολιτισμική εκπαίδευση (γέλια) και άμα θέλεις πες και το όνομα εγώ δεν έχω πρόβλημα, δεν είχα φέρει αντίρρηση τότε , δεν μπορούσα κιόλας , λέω εντάξει είναι μεμονωμένο περιστατικό το οποίο ...τι να πεις ...δεν μπορούσες να πεις ...απλά παγώνεις, τα άκουγα και έλεγα τι μαλάκας είναι τί λέει αυτός (γέλια).
- Η κατάσταση που βρέθηκες όταν ήρθες εδώ οικονομικά;
- Πολύ δύσκολη.
- Σε σχέση με τα άλλα παιδιά και για σένα πρώτα από όλα;
- Δύσκολη διότι ξέρεις, είναι αυτό που χάνεις τη γη κάτω από τα πόδια σου, δεν έχεις τίποτα, δεν έχεις που να μείνεις δεν έχεις πραγματικά τίποτα. Μέναμε σε μια αποθήκη κάποτε.
- Σε αποθήκη;
- Το '97 , ε... μετά μας χάρισε το αφεντικό του πατέρα μου, ένα σπίτι, μια καλύβα, και μέναμε εκεί, οι συνθήκες ψιλό άθλιες, αλλά μέρα με τη μέρα βελτιωνόντουσαν. Προσπαθούσαμε εμείς και ο πατέρας, δουλεύαμε όλοι μαζί ξέρω εγώ, και βοηθούσαμε...α αυτό που θέλω να πω, όταν είσαι παιδάκι δεν ξέρω πως το βιώνει καθένας, αλλά εγώ το βίωνα έντονα, γιατί όταν ήρθαμε το 97 ήμασταν παράνομοι , ο πατέρας μου δεν μπορούσε να πάει στη δουλειά, ξέρεις ήταν κλεισμένοι οι άνθρωποι , έγκλειστοι. Ερχόντουσαν από τη δουλειά τους πέρνανε, τους έπαιρνε ένα αυτοκίνητο, τους πήγαινε, τους έφερνε[...]Ο μόνος που έβγαινε έξω ήμουν εγώ , γιατί ήμουν πιστωτικός, κανεις δεν μπορούσε να με υποπτευθεί, που είμαι, ποιος είμαι και τα λοιπά , πήγαινα και έκανα ψώνια για όλους , για το θείο μου, για μας , για τη θεία μου , για όλους πήγαινα μόνο εγώ έξω, και το βίωνα έντονα και έλεγα γιατί ρε πούστη μου, γιατί...έλεος. Θα μπορούσαν να βγούν και αυτοί οι άνθρωποι , θα μπορούσε να βγει αρκεί να μην ενοχλούσε, εκεί ήταν η πρώτη αντίδραση...πραγματικά ήταν άσχημο

και αυτό επί ένα χρόνο έτσι, έβγαίνα μόνο εγώ έξω κανείς από τους υπόλοιπους, διότι άμα έβγαίνες σε έπιαναν...πάνω...δύσκολα.

- Κυνηγάγανε πολύ τότε!
- Ε, ναι δεν ξέρω αν θυμάσαι , επιχειρήσεις σκούπα κάθε μέρα.
- Είχε τύχει ποτέ να σας πιάσουν;
- Συγγενικά πρόσωπα είχανε πιάσει πολλές φορές
- Και μετά πάλι πίσω;
- Ε ναι ρε συ, πίσω...μπρος...πήγαινε στα σύνορα.
- Στα σύνορα πως πέρναγες; πως περνάς δηλαδή οι δικοί σου πως περνούσαν όταν ξαναγυρνούσαν;
- Δύο τρόποι υπάρχουν.. ή να λαδώσεις (γελια) ή να πάρεις το βουνό με τα πόδια και ότι βρεις μετα, ταξί... λεωφορείο...ότι βρεις. Δύο τρόποι τίποτα άλλο , συνήθως το λάδωμα ήταν το πιο αποτελεσματικό.
- Γιατί ποσά μιλάμε τώρα;
- Εεε, 200.000 δραχμές. Όταν ήρθα εγώ με την μαμά , ήταν λάδωμα και αυτό, 180 είχαμε πληρώσει , 150 η μαμά και 30 εγώ χιλιάδες.
- Και περάσατε κανονικά από τη πύλη έτσι;
- Ναι κανονικά, (γέλια) μας πήγανε μας βάλανε συνοδεία στο αμάξι, κανονικά τίποτα. Αυτό, δεν κάθεται να σκεφτείς τίποτα, για εκπαίδευση για συνθήκες, δεν υπάρχει γλώσσα πρώτα από όλα, εγώ ας πούμε δεν είχα και καμία επαφή αυτό ήταν το δύσκολο. Γιατί ήμουν πάνω, βόρειος και ούτε καν είχα ακούσει ποτέ τα ελληνικά, ήξερα ότι υπάρχει σαν γλώσσα αλλά δεν είχα καμία επαφή και αυτό ήταν δύσκολο στην αρχή , υπάρχει ένα μεταβατικό στάδιο το οποίο είναι δύσκολο.